

MEZOPOTAMYA
DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMALAR DERGİSİ

MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

M-JIS

mesopotamya.jis@gmail.com

ISSN: 2791-9706

ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL PEER-REVIEWED JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Yıl / Sayı: 2024 / 4(2)

Year / Issue: 2024 / 4(2)

<i>Publisher / Yayıncı</i>	<i>Contact / İletişim</i>
<p>Prof. Dr. Umut BALCI E-Mail: balci_u@yahoo.de</p> <p> </p>	<p>Batman Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Batı Raman Kampüsü, Batman.</p> <p>Tel: 04882174041</p> <p>E-Mail: mesopotamya.jis@gmail.com</p> <p>Web: M-JIS</p>

MESOPOTAMIA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

EDİTÖRLER (EDITORS)

İsim (Name)	Alan (Field)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Prof. Dr. Umut BALCI	Editor in Chief	Batman Üniversitesi E-Mail: umut.balci@batman.edu.tr
Doç. Dr. Mustafa DOĞAN	Editor in Chief	Batman Üniversitesi E-Mail: mustafa.dogan@batman.edu.tr
Doç. Dr. Sonay KAYGALAK ÇELEBİ	Assistant Editor	Batman Üniversitesi E-Mail: kaygalak.sonay@gmail.com
Doç. Dr. Nur KULAKOĞLU DİLEK	Assistant Editor	Batman Üniversitesi E-Mail: nurkulakoglu@hotmail.com

YABANCI DİL EDİTÖRLERİ (FOREIGN LANGUAGE EDITORS)

İsim (Name)	Alan (Field)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Doç. Dr. Fatma KARAMAN	Almanca / German	Fırat Üniversitesi E-Mail: fatmakaraman33@gmail.com
Doç. Dr. Şahin ŞİMŞEK	Arapça / Arabic	Batman Üniversitesi E-Mail: sahinsimsek21@gmail.com
Doç. Dr. Osman ASLANOĞLU	Farsça / Persian	Dicle Üniversitesi E-Mail: aslanogluosman@gmail.com
Dr. Muzaffer KAYA	Fransızca / French	Kırıkkale Üniversitesi E-Mail: muzafferkaya23@hotmail.com
Dr. Selen TEKALP	İngilizce / English	Dicle Üniversitesi E-Mail: s.tekalp@gmail.com
Doç. Dr. Veysi BABAYİĞİT	Kürtçe / Kurdish	Batman Üniversitesi E-Mail: veysi.babayigit@batman.edu.tr
Öğr. Gör. Mihayel AKYÜZ	Süryanice / Syriac	Mardin Artuklu Üniversitesi E-Mail: mihayelakyuz@artuklu.edu.tr
Doç. Dr. Dr. Fatih KANA	Türkçe / Turkish	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi E-Mail: fatihkana@comu.edu.tr

ALAN EDİTÖRLERİ (FIELD EDITORS)

İsim (Name)	Alan (Field)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Dr. Hasan AKREŞ	Arapça (Arabic)	Batman Üniversitesi E-Mail: hassan_akrish@yahoo.com
Prof. Dr. Gülriz KOZBE	Arkeoloji (Archaeology)	Batman Üniversitesi E-Mail: gulriz.kozbe@batman.edu.tr
Doç. Dr. Mehmet ŞEREMET	Coğrafya (Geography)	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi E-Mail: mseremet@yyu.edu.tr
Prof. Dr. Tahir BALCI	Dilbilim (Linguistics)	Çukurova Üniversitesi E-Mail: thbalcii@gmail.com
Prof. Dr. Dursun ZENGİN	Edebiyat (Literatur)	Ankara Üniversitesi E-Mail: durzen2000@yahoo.de
Dr. Erdal BİLGİÇ	Ekonometri (Econometrics)	İstanbul Ayrınsaray Üniversitesi E-Mail: erdalbilgic@yahoo.com
Prof Dr. Solmaz ZELYÜT	Felsefe (Philosophy)	Ege Üniversitesi E-Mail: solmazzelyut@hotmail.com
Doç. Dr. Verda İRTİŞ	Hukuk (Law)	Galatasaray Üniversitesi E-Mail: verdairtis@gmail.com
Doç. Dr. Mesut SERT	Maliye (Public Finance)	Hakkâri Üniversitesi E-Mail: mesutsert71@gmail.com
Doç. Dr. Hasan GÜL	Muhasebe (Accounting)	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi E-Mail: hasangul@comu.edu.tr
Doç. Dr. Ömer Can SATIR	Müzikoloji (Musicology)	Hitit Üniversitesi E-Mail: omercans@gmail.com

Dr. Abdullah MANAP	Psikoloji (Psychology)	Batman Üniversitesi E-Mail: abdullahmanap@gmail.com
Prof. Dr. Seçkin AYDIN	Resim (Picture)	Batman Üniversitesi E-Mail: seckin.aydin@batman.edu.tr
Prof. Dr. Pelin TAN	Sanat Felsefesi (Philosophy Of Art)	Batman Üniversitesi E-Mail: pelin.tan@batman.edu.tr
Dr. Hakan AYTEKİN	Sinema (Cinema)	Maltepe Üniversitesi E-Mail: hakanaytekin@maltepe.edu.tr
Doç. Dr. Devrim ÖZKAN	Sosyoloji (Sociology)	Harran Üniversitesi E-Mail: ozkandev@hotmail.com
Dr. Abidin ÇEVİK	Tarih (History)	Kocaeli Üniversitesi E-Mail: abidin.cevik@kocaeli.edu.tr
Prof. Dr. M. Onur GÜLBAHAR	Turizm (Turism)	Batman Üniversitesi E-Mail: onur.gulbahar@batman.edu.tr

İNDEKS EDITÖRÜ (INDEX EDITOR)

Doç. Dr. S. Emre DİLEK	İndeks	Batman Üniversitesi E-Mail: s.emre.d@hotmail.com
------------------------	--------	---

METODOLOJİ EDITÖRÜ (METHODOLOGY EDITOR)

Doç. Dr. Volkan GENÇ	Metodoloji (Methodology)	Batman Üniversitesi E-Mail: volkan.genc@batman.edu.tr
----------------------	-----------------------------	---

YAYIN KURULU (ADVISORY BOARD)

İsim (Name)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Dr. Taye Emmanuel AKINMULEGUN	Eastern Mediterranean University, CYPRUS E-Mail: emmanuel.akinmulegun@emu.edu.tr
Prof. Dr. Funda BARBAROS ÖZAY	Ege University, TURKEY E-Mail: funda.barbaros@ege.edu.tr
Prof. Dr. Snezana BESERMENJI	University Of Novi Sad, SERBIA E-Mail: snezana.besermenji@dgt.uns.ac.rs
Prof. Dr. Çiğdem BOZ	Fenerbahçe University, TURKEY E-Mail: cigdemboz@gmail.com
Prof. Dr. Neil CARR	University of Otago, NEW ZEALAND E-Mail: neil.carr@otago.ac.nz
Dr. Stefania CARDINALE	Culture, Tourism and Development specialist, ITALY E-Mail: stefania.cardinale@gmail.com
Prof. Dr. Peter DAVIS	Newcastle University, UK E-Mail: peter.davis@newcastle.ac.uk
Prof. Dr. Elias Torres FEIJÓ	University of Santiago de Compostela. SPAIN E-Mail: eliasjose.torres@usc.gal
Prof. Dr. David FENNELL	Brock University. CANADA E-Mail: dfennell@brocku.ca
Prof. Dr. Matthias GLEITZE	Universität Oświęcim in Małopolska, POLEN E-Mail: dr.gleitze@t-online.de
Prof. Dr. Zehra GÜLMÜŞ	Anadolu University, TURKEY E-Mail: zgulmus@anadolu.edu.tr
Doç. Dr. Ayşegül KARS KAYNAR	Humboldt- University, GERMANY E-Mail: aysegul.kars@gmail.com ,
Dr. Dasim KARSAM	Universitas Padjadjaran, INDONESIA E-Mail: dasimkarsam@yahoo.de
Prof. Dr. Charlie MANSFIELD	University of Plymouth, UK E-Mail: charlie.mansfield@plymouth.ac.uk
Prof. Dr. Roger MATTHEWS	University of Reading, UK E-Mail: r.j.matthews@reading.ac.uk

Prof. Dr. Rosanna MESTRE	University of Valencia, SPAIN E-Mail: rosanna.mestre@uv.es
Dr. Óscar NAVAJAS-CORRAL	University of Alcalá, SPAIN E-Mail: oscar.navajas@uah.es
Prof. Dr. Krzysztof OKOŃSKI	Kazimierz Wielki University, POLEN E-Mail: k.okonski@ukw.edu.pl
Dr. Joanna ROSAK-SZYROCKA	Częstochowa University of Technology, POLEN E-Mail: joanna.rosak-szyrocka@wz.pcz.pl
Prof. Dr. Markus SCHUCKERT	The University of New Orleans, USA E-Mail: mrschuck@uno.edu
Prof. Dr. Dallen TIMOTHY	Arizona State Uni. USA E-Mail: dtimothy@asu.edu
Dr. Anastasia P. VALAVANIDOU	Ministry Of Culture and Sports, GREECE E-Mail: valavanidou@hotmail.com
Dr. Roozbeh VAZİRİ	Cyprus Science University, CYPRUS E-Mail: rouzbehvaziri@gmail.com
Dr. Justyna ŻYWIÓLEK	Częstochowa University of Technology, POLEN E-Mail: justyna.zywiolak@wz.pcz.pl

BİLİM KURULU (SCIENTIFIC BOARD)

İsim (Name)	Kurum- E-Mail (Institution- E-Mail)
Alp Emre VAROL	Osmangazi Üniversitesi E-Mail: aevanol@gmail.com
Avni Önder HANEDAR	Sakarya Üniversitesi E-Mail: onderhanedar@sakarya.edu.tr
Bülent AYDIN	Batman Üniversitesi E-Mail: bulent.aydin@batman.edu.tr
Dilek ALTINKAYA NERGİS	Ege Üniversitesi E-Mail: dilek.altinkaya.nergis@ege.edu.tr
Feridun DUMAN	Batman Üniversitesi E-Mail: feridun.duman@batman.edu.tr
Giovanni RUGGIERI	University of Palermo, Italy E-mail: giovanni.ruggieri@unipa.it
Giuliana GUAZZARONI	Italian Ministry of Education E-Mail: juli.guazzaroni@gmail.com
Gülcan ÇAKIR	Anadolu Üniversitesi E-Mail: gcakir@anadolu.edu.tr
Ihsan Seddar KAYNAR	Hakkâri Üniversitesi E-Mail: seddar@gmail.com
Iryna KREIDYCH	National Technical University of Ukraine E-mail: ikreidych@gmail.com
Maria Hadjelia DROTAROVA	University of Presov, Slovakia E-Mail: maria.hadjelia.drotarova@gmail.com
Marica MAZUREK	University of Zilina E-Mail: marica0011@yahoo.ca
Meryem NAKİBOĞLU	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi E-Mail: mnakiboglu@adu.edu.tr
Sema KELEŞ YILDIZ	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi E-Mail: sema.keles@erdogan.edu.tr
Songül Gül TEKDAL	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi E-Mail: ssongulgul@gmail.com
Tamer KUTLUCA	Dicle Üniversitesi E-Mail: tkutluca@dicle.edu.tr
Umut ÜZAR	Karadeniz Teknik Üniversitesi E-Mail: umutuzar@ktu.edu.tr
Yüksel GÜRSOY	Selçuk Üniversitesi E-Mail: ygursoy@selcuk.edu.tr

2024 – 4(2) SAYISININ HAKEMLERİ / REFEREES FOR ISSUE 2024 – 4(2)

Prof. Dr. Selim İNANÇLI, Sakarya Üniversitesi

Prof. Dr. Tahi BALCI, Çukurova Üniversitesi

Prof. Dr. Yonca ÖZKAN, Çukurova Üniversitesi

Doç. Dr. Barış MUTLU, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi

Doç. Dr. Fatih KANA, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Doç. Dr. Meryem AKÇAYOĞLU, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Selma Akol GÖKTAŞ, Trakya Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Coşkun SOYSAL, Gaziantep Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi İlker ÇÖLTÜ, Çukurova Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Neslihan BALCI VAROL, Beykoz Üniversitesi

Dr. Coşkun DOĞAN, Trakya Üniversitesi

Dr. Erdal ÖRDEK, Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi

Katkılarından dolayı tüm hocalarımıza teşekkür eder, çalışmalarında kolaylıklar dileriz.

[M-JIS](#) DERGİ EDITÖRLÜĞÜ

We would like to thank all our instructors for their contributions and wish them well in their studies.

M-JIS JOURNAL EDITORIAL

MESOPOTAMIA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES indexed by

INDEX COPERNICUS, CITE FACTOR, DIRECTORY OF RESEARCH JOURNALS INDEXING, ACADEMIC RESEARCH INDEX, EURASIAN SCIENTIFIC JOURNAL INDEX, ROOT SOCIETY FOR INDEXING AND IMPACT FACTOR SERVICE, CROSSREF, ADVANCED SCIENCES INDEX, COSMOS, ASOS INDEX, SCILIT, GOOGLE SCHOLAR, TOURISM INDEX, FATCAT, OPENALEX, SciencesPO-BIBLIOTEHEQUE

Not: İndeks sayfasını açmak için üstüne tıklayınız. / PS: Click on it to open the index page.

MESOPOTAMIA: JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

(M-JIS)
MESOPOTAMIA
JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY STUDIES

İÇİNDEKİLER CONTENTS

- Mehmet Ali BAŞARAN** **RELATIVITÄT DER ÜBERSETZUNG** 90
- Zeki USLU** / **Elif Ceren CEMİLGİL**
TÜRKÇE VE ALMANCADA YARDIMCI FİLLER 107
- Meryem NAKİBOĞLU** / **Zeynep HIÇKIRAN**
**ANADOLU’NUN DİLLERİ: ARAPÇA, KÜRTÇE VE LAZCA ÜZERİNE TARİHSEL VE
DİLBİLİMSEL BİR İNCELEME** 119
- Mehmet Veysi BABAYİĞİT** / **İhsan PLATİN**
**BÜYÜK KÜRT MÜCİT İSMÂİL BIN ER-REZZÂZ EL-CEZERÎ: TEKNOLOJİK
İNNOVASYONLAR, KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE SİBERNETİK PERSPEKTİFİNDEN DİL
GELİŞİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME** 134
- Omar ATIK** / **Yücel KARADAŞ** / **Muhammet Musa BUDAK** / **Aref RAZOUK** /
Abdulahkim ALABOUD / **Ali ÖZKAN**
**STATUS OF THE WINTER CROPS IN NORTHERN ALEPPO: WHEAT, BARLEY, CHICKPEAS
AND LENTILS** 146
- Mehmet YEŞİLYAPRAK** / **Lamarana DIALLO**
BATI AFRİKA İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ ULUSLARARASI TİCARETE ECOWAS ETKİSİ
..... 159

RELATIVITÄT DER ÜBERSETZUNG

Dr. Mehmet Ali BAŞARAN

 <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.79189>

Schlüsselwörter	Zusammenfassung
Übersetzung Relativität der Übersetzung generative Grammatik Semantische Äquivalenz	
Artikel Info	Übersetzungsarbeit ist ein vielschichtiger und vielschichtiger Prozess. Der soziokulturelle Hintergrund des Übersetzers, die Beherrschung der Ausgangs- und Zielsprache, das emotionale und kognitive Bewusstsein, der Bildungsstatus und letztlich religiöse, politische und weltanschauliche Ziele beeinflussen die Qualität der Übersetzung. Durch die Adaption von Albert Einsteins "Relativitätstheorie" als "Relativität in der Übersetzung" wurden türkische Übersetzungen einer Zeile aus Faust des deutschen Dichters Goethe zunächst syntaktisch im Rahmen ihrer semantischen Äquivalenzen und dann im Rahmen von Noam Chomskys Modell der "Generativen Grammatik" analysiert. Als Ergebnis der Analyse wurde, festgestellt, dass sich die Übersetzungen in Bezug auf Wort, semantische Dimension und Struktur (syntaktisch) aufgrund der Art des Übersetzungsprozesses, der in der Einleitung erwähnt wurde, erheblich unterscheiden.
Forschungsartikel Gesendet: 09.11.2024 Akzeptiert: 02.12.2024 Publiziert: 30.12.2024	

RELATIVITY OF TRANSLATION

Keywords	Abstract
Translation Relativity of translation generative grammatic semantic equivalence	
Article Info	Translation work is a multifaceted and multi-layered process. The socio-cultural background of the translator, proficiency in the source language and the target language, emotional and cognitive awareness, educational status and ultimately religious, political and ideological goals affect the quality of the translation. By adapting Albert Einstein's 'Theory of Relativity' as 'Relativity in Translation', Turkish translations of a line from the German poet Geothe's Faust were first analyzed syntactically within the framework of their semantic equivalences and then within the framework of Noam Chomsky's 'Generative Grammmatics' model. As a result of the analysis, it was determined that the translations were substantially different in terms of word, semantic dimension and structure (syntactic) due to the nature of the translation process mentioned in the introduction.
Research Article Received: 09.11.2024 Accepted: 02.12.2024 Published: 30.12.2024	

ETHIK: Eine Genehmigung der Ethikkommission ist für diese Arbeit nicht erforderlich.

EINLEITUNG

Der translatorische Terminus „Übersetzung“ ist die Übertragung, der Transfer oder Reorganisation eines verbalen oder schriftlichen Ausdrucks von einer Quellsprache zu einer Zielsprache. Es geht um mehrere Definitionen dieses Begriffs. Jede weist auf ein oder einige Merkmal(e) hin. Nach Başkan (1978) ist Übersetzung eine linguistische Übertragung, welche die Bedeutung eines bestimmten Sprachteils bzw. eines Satzes in einer andern Sprachsatz konstituiert. Vardar (1981) bezeichnet das Wort als Übertragung zwischen Sprachen und Kulturen. Vardar (1981) deutet eben auf die Rolle der Übersetzung als Brücke zwischen den Zivilisationen und Interaktion und den verschiedenen Gesellschaften. Er sieht außerdem Übersetzung als Kommunikationsmittel unter den Zivilisationen.

Yıldız (2004) weist auf vielseitige Dimensionalität und Komplexität der Übersetzungsprozess, indem sie den Begriff als „eine mehrdimensionale und komplexe Handlung“ definiert. Kollers (1983) Definition geht auf den Übertragungscharakter ein. Nach ihm ist Übersetzung ein Transfer eines Textes von einer Sprache zu einer andern“. Güttinger (1960) Meinung nach ist Übersetzung eine Umstellung der Zeichen einer Sprache mit Zeichen einer anderen Sprache, ohne dass es an der Äquivalenz fehlt, indem er auf die Ortwechselhandlung von Zeichen mit Äquivalenz hindeutet. Catford (2001) bezeichnet sie als Umformung eines Textes einer Sprache zu einem äquivalenten Text, indem man auf den Situationskontext achtgibt. Damit bezieht sich man auf den Parametern, Bestandteile und Bezugselementen der Übersetzungshandlung. Das sind Quellsprache, Zielsprache, Transfer eines Ausdrucks, Übersetzer und letztlich Adressat bzw. Leser. Kollers (1983) Meinung nach definiert die Übersetzung vier verschiedene sprachliche Handlung:

1. Definition: Erklärung, Übertragung und Transfer eines Objekts von einem Ort zu einem andern.
2. Die unter den Sprachen durchgeführte und die Äquivalenz der schriftlichen Texte in gewisser Masse garantierte Übertragung.
3. Aktualisierung und Abstraktion der schriftlichen Texte derselben Sprachen, die zu den verschiedenen historischen Perioden gehörten.
4. Interpretation und Kommentierung eines Textes in seiner Originalsprache und in gleichen Zeitperiode.

Definiert sich die Übersetzung entweder als Übertragung zwischen verschiedenen Sprachen oder als Abstraktion innerhalb derselben Sprachen, lässt sich mehrere Bezugsfaktoren, die zur Schwierigkeit der Äquivalenz führen, erkennen.

Der als Übertragung der Semantik eines Ausdrucks in einer Sprache (Quellsprache) zu einer Anderen (Zielsprache) bezeichnete Terminus Übersetzung bzw. Übersetzungshandlung ist jahrhundertlang durchgeführt und heutzutage in der Praxis sehr geläufig gewesen. Obwohl Zugänglichkeit der übersetzten Bücher oder Dokumente für einen Leser, der diese in der Originalausgabe nicht lesen kann, zeigt sie als vorteilhaft. Aber dennoch könnte das den zur Gefahr werden, wenn der Leser das Buch liest, ohne zu bemerken, dass es von der Originalsprache zu seiner Muttersprache übersetzt worden ist. Es ist häufig außer Acht gelassen, dass es von der Originalität des Textes nicht mehr die Rede sein könnte. Trotzdem setzt sich der Übersetzer auf das Ziel, dass der Text in der Zielsprache und dieser in der Quellsprache gleichwertig sind. Nichtsdestoweniger versucht er die Semantik des Originaltexts ohne Verlust in der Zielsprache neulich zu konstituieren.

Ob sich eine Übersetzung ohne semantischen Verlust realisieren kann, ist fragwürdig und das Thema ist seit langem von Linguisten, Sozialwissenschaftlern und Philosophen heftig diskutiert worden.

Die Frage nach der Relativität von Übersetzungen ist von zentraler Bedeutung in der modernen Linguistik und Translationswissenschaft. Übersetzung ist weit mehr als das bloße Übertragen von Wörtern von einer Sprache in eine andere. Es handelt sich um einen komplexen Prozess, der kulturelle, kognitive und sprachliche Aspekte miteinander verbindet. Der Begriff „Relativität in der Übersetzung“ verweist darauf, dass Übersetzungen niemals vollständig äquivalent sein können, da die Bedeutungen von Wörtern und Sätzen stark von der Kultur und der Sprache geprägt sind, in der sie entstehen (Stolze, 2011).

Sprachliche Relativität bezieht sich auf die Hypothese, dass die Struktur einer Sprache die Art und Weise beeinflusst, wie ihre Sprecher die Welt wahrnehmen und denken. Diese Hypothese wurde vor allem durch die Arbeiten von Edward Sapir und Benjamin Lee Whorf bekannt, die formulierten, dass die Grammatik und der Wortschatz einer Sprache das Denken der Sprecher lenken und ihre kognitiven Prozesse beeinflussen (Härtl, 2009). In Bezug auf Übersetzungen bedeutet dies, dass jeder Übersetzer, der einen Text von einer Sprache in eine andere überträgt, notwendigerweise von den Denkstrukturen seiner eigenen Sprache beeinflusst wird.

Eine wichtige Rolle in diesem Prozess spielt die Sprache als primäres Kommunikationsmittel. Sprache ist nicht nur ein Werkzeug zur Übermittlung von Informationen, sondern auch ein System zur Strukturierung von Gedanken und zur Schaffung von Bedeutungen. In jeder Übersetzung ist es daher entscheidend zu verstehen, dass Sprache auf verschiedenen Ebenen funktioniert: der lexikalischen, syntaktischen und semantischen Ebene. Jede dieser Ebenen muss im Übersetzungsprozess berücksichtigt werden, da der Sinn eines Textes nicht nur durch die Wörter, sondern auch durch die Grammatik, die Wortstellung und die sprachlichen Konventionen der jeweiligen Kultur vermittelt wird. Albert Einsteins Relativitätstheorie, die in der Physik Anwendung findet, bietet ein wertvolles Modell für das Verständnis der Relativität in sprachlichen und kulturellen Kontexten. Genau wie Zeit und Raum im physikalischen Sinne relativ sind, ist auch die Bedeutung eines Textes relativ zur Sprache, in der er geschrieben ist, und zur Kultur, in der er gelesen wird (Einstein, 1916).

In diesem Zusammenhang treten verschiedene Akteure in den Übersetzungsprozess ein: der ursprüngliche Schreiber des Textes, der Übersetzer und letztendlich der Leser des übersetzten Textes. Der Schreiber produziert den Ausgangstext, der von der Struktur und den Bedeutungen der Ausgangssprache geformt wird. Der Übersetzer fungiert als Mittler, der versucht, die Bedeutung des Ausgangstextes in die Zielsprache zu übertragen, wobei er oft Kompromisse eingehen muss, um die Struktur und den kulturellen Kontext der Zielsprache zu berücksichtigen. Der Leser des übersetzten Textes wiederum interpretiert den Text aus seiner eigenen kulturellen und sprachlichen Perspektive heraus. Jede dieser Instanzen fügt dem Text eine neue Schicht der Interpretation hinzu, was die Relativität der Übersetzung weiter verstärkt (Chomsky, 2002).

1. METHODE

Diese Studie wird auf der Grundlage von N. Chomskys Modell der Universalen Grammatik (IC-Grammatik) und Eugene A. Nidas Theorien der formalen und dynamischen Äquivalenz analysiert. Der Hauptteil besteht aus der semantischen und syntaktischen Analyse der Sätze in der Zielsprache. Um den Quelltext mit dem Zieltext syntaktisch zu vergleichen und aufzuzeigen, ob im Zieltext neben syntaktischen auch semantischen Verlusten vorliegen, wurden Baumdiagramme erstellt.

Nida (1964:159) spricht von zwei Arten der Äquivalenz: der formalen und der dynamischen Äquivalenz. Bei der formalen Äquivalenz stehen die direkten Übersetzungen der Wörter aus der Ausgangssprache im Vordergrund, während bei der dynamischen Äquivalenz die Zielkultur im Mittelpunkt steht. Ziel ist es, eine ähnliche Wirkung zwischen Ausgangs- und Zieltext zu erzielen. Die formale Äquivalenz reicht nicht aus, um die Botschaft des Ausgangstextes in einem anderen kulturellen Kontext äquivalent zu vermitteln. Im Rahmen der "dynamischen Äquivalenz" besteht das Ziel darin, die Wirkung des Ausgangstextes auch in der Zielsprache zu erzeugen.

Die Methodik dieser Untersuchung basiert auf zwei zentralen theoretischen Ansätzen: der Relativitätstheorie von Albert Einstein und der Generativen Grammatik von Noam Chomsky. Während Einsteins Relativitätstheorie in erster Linie in der Physik Anwendung findet, bietet sie ein wertvolles Modell für das Verständnis der Relativität in sprachlichen und kulturellen Kontexten. Chomskys Generative Grammatik hingegen liefert ein linguistisches Modell, um die strukturellen Unterschiede zwischen Sprachen zu analysieren (Chomsky, 2002).

Einsteins Relativitätstheorie revolutionierte das physikalische Verständnis von Raum und Zeit, indem sie zeigte, dass diese Konzepte nicht absolut, sondern relativ sind. Dieser Gedanke kann auch auf die Linguistik und die Übersetzung übertragen werden. Genau wie Zeit und Raum im physikalischen Sinne relativ sind, ist auch die Bedeutung eines Textes relativ zur Sprache, in der er geschrieben ist, und

zur Kultur, in der er gelesen wird (Einstein, 1916). Das bedeutet, dass die Bedeutung eines Textes nicht feststeht, sondern je nach sprachlichem und kulturellem Kontext variieren kann.

Ein Übersetzer, der einen Text von einer Sprache in eine andere überträgt, muss daher nicht nur die lexikalischen und grammatischen Strukturen der Sprachen berücksichtigen, sondern auch die kulturellen und konzeptuellen Unterschiede, die die Bedeutung eines Textes formen. Dies führt zu der Erkenntnis, dass jede Übersetzung notwendigerweise eine Neuinterpretation des Originals ist. Dies spiegelt den Grundgedanken der Relativität wider: Die Bedeutung eines Textes ist relativ zu den kognitiven und kulturellen Strukturen der Sprache, in der er geschrieben oder gelesen wird (Dörner, 2005).

Chomskys Generative Grammatik bietet ein systematisches Modell, um die Struktur von Sätzen und deren grammatische Regeln zu verstehen. Chomsky argumentiert, dass jede Sprache eine universale Grammatik hat, die den Sprechern angeboren ist. Diese universale Grammatik ermöglicht es uns, komplexe Sätze zu bilden und zu verstehen, unabhängig davon, welche spezifische Sprache wir sprechen. Dennoch gibt es zwischen den verschiedenen Sprachen bedeutende strukturelle Unterschiede, die es schwierig machen, eine exakte Äquivalenz zwischen zwei Sprachen herzustellen (Chomsky, 2002).

In der Übersetzung wird die Generative Grammatik genutzt, um die syntaktischen Strukturen des Ausgangstextes zu analysieren und zu vergleichen. Diese Strukturen sind jedoch oft nicht direkt auf die Zielsprache übertragbar. Beispielsweise hat das Deutsche eine relativ feste Wortstellung, während das Türkische flexiblere Strukturen zulässt. Diese Unterschiede führen dazu, dass der Übersetzer oft syntaktische Anpassungen vornehmen muss, um die Bedeutung des Satzes in der Zielsprache korrekt wiederzugeben (Stolze, 2011).

Die Generative Grammatik ermöglicht es, diese syntaktischen Unterschiede systematisch zu analysieren und die strukturellen Veränderungen, die während des Übersetzungsprozesses auftreten, besser zu verstehen. In dieser Untersuchung werden die syntaktischen Strukturen der ausgewählten deutschen Texte und ihrer türkischen Übersetzungen verglichen, um zu analysieren, wie die Übersetzer mit diesen Unterschieden umgehen und welche Auswirkungen dies auf die semantische Äquivalenz hat.

Johann Wolfgang von Goethe gilt weltweit als einer der bekanntesten Dichter und Autoren der deutschen Literatur, und dessen Werk *Faust* ist eines der am häufigsten übersetzten Werke. Aus diesem Grund wird für diese Untersuchung ein Zitat aus einem bedeutenden literarischen Werk der deutschen Literatur, nämlich Goethes *Faust*, und seine türkischen Übersetzungen ausgewählt. Die Analyse konzentriert sich auf zehn zentrale Passagen, die sowohl sprachlich als auch kulturell relevant sind. Diese Passagen wurden sowohl auf der lexikalischen als auch auf der syntaktischen Ebene analysiert. Dabei wurden die Unterschiede zwischen den deutschen und türkischen Satzstrukturen mittels Chomskys generativer Grammatik visualisiert und die kulturellen und konzeptuellen Verschiebungen, die durch die Übersetzung entstehen, erfasst (Chomsky, 2002).

2. ANALYSE: SEMANTISCHE UND LEXIKALISCHE ÄQUIVALENZ

In diesem Abschnitt werden die türkischen Übersetzungen des Zitats aus *Faust*, die in der untenstehenden Tabelle aufgeführt sind, zunächst wortwörtlich im semantischen Zusammenhang untersucht. Anschließend werden sie (türkische Übersetzungen) mithilfe von Syntaxbäumen visualisiert und sowohl mit dem Originaltext als auch untereinander verglichen. Es wird vor allem untersucht, welche semantischen und syntaktischen Ähnlichkeiten und Unterschiede bestehen. Bei der Auswahl der Türkischübersetzungen wurden vor allem die Kriterien der einfachen Auffindbarkeit und Verständlichkeit berücksichtigt. Besonders die Übersetzungen von Faust vor den 1960er Jahren wurden aufgrund der oben genannten Kriterien vom Untersuchungsbereich ausgeschlossen. Türkische Fausts Übersetzungen vor 1960er Jahren sprachlich bzw. lexikalisch differenziert sich diejenige Übersetzungen nach 1960er Jahren.

Abbildung 1: Türkische Übersetzungen im Vergleich

Faust	Mein Busen fühlt sich jugendlich erschüttert vom Zauberhauch, der euren Zug umwittert .
Irmak	Kafilenizin çevresinde esen büyüülü nefesten içimin gençlikteki gibi, titrediğini duyuyorum.
Bilgin	Alayınızın etrafında esen sihirli havadan, içimin gençlik heyecanı ile titrediğini hissediyorum.
Çetinoğlu	Gençliğimde, kafilenizin çevresinde esen büyüülü nefesten içim titremişti. Şimdi de aynı şeyleri hissediyorum.
Öner	Topluluğunuzun çevresinde esen büyüülü soluğun içimi, gençlik yıllarımdaki gibi, titrettiğini hissediyorum.'
Sezgin	Gençken, kafilenizin etrafında esen sihirli nefesten içim titremişti. Şimdi aynı şeyleri hissediyorum...'
Cankorel	Yüreğim gençlik heyecanı ile sarsılıyor, Sizi saran büyüülü nefesle doluyor.

Goethes Originaltext „*Mein Busen fühlt sich jugendlich erschüttert vom Zauberhauch, der euren Zug umwittert*“ beschreibt eine tiefe emotionale Erschütterung durch eine übernatürliche Kraft. Die türkischen Übersetzungen variieren in Wortwahl und Bedeutungstransfer, was zu Übereinstimmungen und Abweichungen führt, die im Folgenden analysiert werden. Die Untersuchung wird durch Literaturverweise aus deutschen und türkischen Standardwerken unterstützt.

2.1. Lexikalische und semantische Übereinstimmungen

„Mein Busen“

Goethe verwendet das Wort „Busen“ als Metapher für das emotionale Zentrum des lyrischen Ichs. Im Deutschen hat „Busen“ die Bedeutung eines inneren, gefühlsmäßigen Zentrums und steht oft symbolisch für „Seele“ oder „Herz“ (Duden, 2010, S. 52). In den Übersetzungen wird „Busen“ durch Begriffe wie „**içimin**“ (Bilgin, Irmak) und „**yüreğim**“ (Cankorel) übertragen. Diese Begriffe bewahren die metaphorische Bedeutung: „Ruhum“ (meine Seele) in der Übersetzung von Ali Bey bringt die spirituelle Ebene ein, die im Deutschen mitschwingt. „İçim“ (mein Inneres) in den Übersetzungen von Bilgin und Irmak beschreibt das emotionale Zentrum und spiegelt den symbolischen Charakter wider, da „İç“ (Inneres) im Türkischen für das Gefühl der Nähe zur eigenen Seele steht (TDK, 2020, „İç“). Cankorels Wahl von „Yürek“ (Herz) zeigt ebenfalls eine Übereinstimmung, da das Herz in der türkischen Sprache eine ähnliche emotionale Bedeutung hat (TDK, 2020, „Yürek“; Langenscheidt, 2015, S. 75).

„Fühlt sich“

„Fühlt sich“ als reflexives Verb deutet auf ein inneres Empfinden des lyrischen Ichs hin (Duden, 2010, S. 324). Die Übersetzungen greifen diese introspektive Bedeutung durch „hissediyorum“ (ich fühle) bei Bilgin und Çetinoğlu sowie „duyuyorum“ (ich fühle) bei Irmak auf. Diese Verben entsprechen dem deutschen Ausdruck, obwohl die Reflexivform im Türkischen für emotionale Zustände selten ist. „Hissetmek“ (fühlen) transportiert die introspektive Bedeutung und entspricht der deutschen Semantik (TDK, 2020, „Hissetmek“). Die Wahl von „duyuyorum“ (ich fühle) durch Irmak ist ebenfalls sinnvoll, da das Verb intensives emotionales Erleben ausdrückt und die tiefere Bedeutung des Originals bewahrt (Langenscheidt, 2015, S. 95).

„Jugendlich“

Das Adjektiv „jugendlich“ symbolisiert bei Goethe Vitalität und Frische, Eigenschaften, die mit Lebendigkeit und emotionaler Kraft verbunden sind. Die Übersetzungen „gençlik“ (Bilgin) und „gençlik heyecanı“ (Cankorel) geben dieses Konzept gut wieder, da „gençlik“ (Jugend) ähnliche Konnotationen im Türkischen aufweist (Duden, 2010, S. 88). Die Wahl von „heyecan“ (Aufregung) durch Cankorel betont die jugendliche Energie und Vitalität, die das lyrische Ich bewegt, was im Türkischen ebenfalls stark mit Emotionalität und Lebendigkeit assoziiert wird (TDK, 2020, „Gençlik“ und „Heyecan“; Langenscheidt, 2015, S. 64).

2.2. Lexikalische und semantische Abweichungen

„Erschüttert“

„Erschüttert“ beschreibt eine starke emotionale Bewegung, die das lyrische Ich innerlich und fast körperlich erschüttert. Laut Duden bedeutet „erschüttert“ tief bewegt oder zutiefst aufgewühlt (Duden, 2010, S. 128). Die Übersetzungen unterscheiden sich in der Art und Weise, wie sie diese Ergriffenheit wiedergeben. **Cankorel** greift auf „sarsilyor“ (wird erschüttert) zurück, was eine direktere semantische Übereinstimmung darstellt und das Gefühl der tiefen Bewegung vermittelt, das in Goethes „erschüttert“ angelegt ist (TDK, 2020, „Sarsilmak“; Langenscheidt, 2015, S. 102).

„Vom Zauberhauch der euren Zug“

Goethes Begriff „Zauberhauch“ suggeriert eine magische, fast überirdische Kraft, die den lyrischen Ich emotional ergreift. Duden definiert „Hauch“ als leichte Atembewegung mit mystischer Wirkung (Duden, 2010, S. 360). In den türkischen Übersetzungen wird dies als „sihirli hava“ (Bilgin) wiedergegeben, was „magische Luft“ oder „magischer Atem“ bedeutet. Diese Begriffe greifen die magische Dimension gut auf und bewahren das ätherische Element des Originals (TDK, 2020, „Nefes“ und „Hava“; Langenscheidt, 2015, S. 77).

Die Übersetzung des Begriffs „Zug“ zeigt jedoch größere Abweichungen. Während Irmak, Sezgin „kafile“ oder „topluluk“ (Prozession oder Gruppe) verwenden, verzichtet Cankorel auf eine direkte Entsprechung für „Zug“. Der Begriff „Kafile“ vermittelt das Bild einer Gruppe oder Prozession, jedoch ohne die mystische Tiefe, die im deutschen „Zug“ liegt und auf eine feierliche Bewegung hinweist (Duden, 2010, S. 532; TDK, 2020, „Kafile“; Langenscheidt, 2015, S. 112). In Goethes Werk symbolisiert der „Zug“ eine festliche, fast religiöse Bewegung, die im Türkischen sprachliche Anpassungen erfordert, um die gleiche Mystik zu erzielen.

„Umwittert“

„Umwittert“ ist ein seltenes Adjektiv, das die Reinheit und Unberührtheit des Zauberhauchs beschreibt. Es verweist darauf, dass der „Zauberhauch“ unberührt und rein bleibt (Duden, 2010, S. 418). Diese Bedeutung fehlt in den türkischen Übersetzungen, was die Schwierigkeit zeigt, diesen spezifischen Begriff zu übertragen. Stattdessen wird die Reinheit des Zauberhauchs durch Adjektive wie „büyülü“ (magisch) und „sihirli“ (verzaubert) impliziert, die bei verschiedenen Übersetzungen auftauchen. Der Verzicht auf eine direkte Entsprechung schwächt die Reinheitsvorstellung des Originals ab, was zeigt, wie die sprachlichen Unterschiede gelegentlich semantische Anpassungen erforderlich machen (TDK, 2020, „Büyülü“ und „Sihirli“; Langenscheidt, 2015, S. 88).

Die Analyse der türkischen Übersetzungen zeigt, dass die poetische Sprache Goethes teilweise gut erhalten bleibt, wobei bei einigen Begriffen, wie etwa „Busen“ und „fühlt sich“, starke semantische Übereinstimmungen vorliegen. Gleichzeitig führen komplexe und seltene Begriffe wie „Zauberhauch“ und „umwittert“ zu Anpassungen in der türkischen Sprache, da die genauen Bedeutungen schwer zu erfassen sind. Diese lexikalischen und semantischen Unterschiede verdeutlichen die Herausforderung, die poetische Sprache Goethes in eine andere Sprach- und Kulturstruktur zu übertragen, ohne die mystische Atmosphäre zu verlieren.

2.3. Zusammenfassung zur lexikalischen und semantischen Äquivalenz

Die Analyse dieser lexikalischen Unterschiede zeigt, dass die Relativität der Übersetzung ein unvermeidlicher Bestandteil des Übersetzungsprozesses ist. Die Übersetzer sind nicht nur durch die Unterschiede in den sprachlichen Strukturen eingeschränkt, sondern auch durch die kulturellen und kognitiven Rahmenbedingungen ihrer jeweiligen Sprache. Dies führt zu einer Vielzahl von Übersetzungen desselben Textes, die sich in ihrer Lexik, Syntax und Semantik unterscheiden.

Die sprachliche Relativität spiegelt sich besonders in der metaphorischen Sprache wider, da die kulturellen Bedeutungen und Konnotationen von Wörtern oft nicht direkt von einer Sprache in die andere übertragen werden können. Dies zwingt den Übersetzer, kreative Kompromisse einzugehen, die zwar den Kern des Originals bewahren, aber notwendigerweise auch zu semantischen Verlusten oder Umdeutungen führen.

Zusammenfassend lässt sich sagen, dass jede Übersetzung in ihrer Relativität einzigartig ist. Die Unterschiede zwischen den türkischen Übersetzungen von Goethes *Faust* verdeutlichen, dass die Sprache der Übersetzung immer von den Denkstrukturen, der Kultur und den sprachlichen Konventionen des Übersetzers geprägt ist, was die Relativität und Vielschichtigkeit jeder Übersetzung unterstreicht.

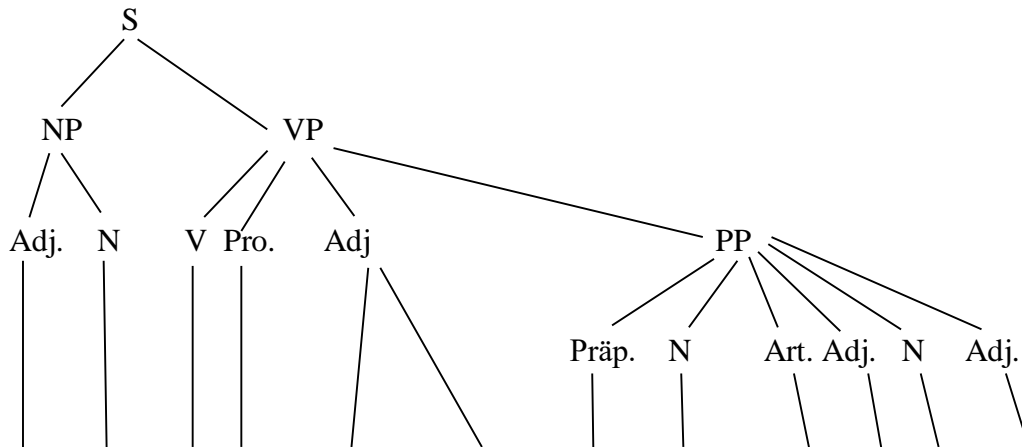
2.4. Strukturelle/Syntaxische Analyse

Zur Analyse, Kritik und zum Vergleich werden zwei letzte Verse der ersten Lektion von Faust ausgewählt. Als Untersuchungsbeispiele werden sie unter Lupe gestellt, und linguistisch (semantisch, lexikalisch und syntaktisch) analysiert. Um die Texte in der Zielsprache Türkisch ausführlich analysieren und lückenlos verstehen zu können, um die semantische bzw. äquivalente Übertragung von den Originaltexten in die Zielsprache Türkisch und die Defizite und wagen Übertragungen feststellen zu können und letztendlich alle in Türkisch übersetzten Texte miteinander vergleichen zu können, soll zuerst den Originaltext in Hinblick auf die linguistische bzw. semantische, lexikalische und syntaktische Struktur gründlich auflösen.

Zuneigung

,Ihr naht euch wieder , schwankende Gestalten,
Die Früh sich einst dem trüben Blick gezeigt.
Versuch ich wohl, euch diesmal festzuhalten?
Fühl ich mein Herz noch jenem Wahn geneigt?
Ihr drängt euch zu Nun gut , so mögt ihr walten,
Wie ihr aus und Nebel um mich steigt;
Mein Busen fühlt sich jugendlich erschüttert
Vom Zauberhauch der euren Zug umwittert.' (Goethe, 1809, s.97-98).

Syntaxbaum 1: Originaltext 1(Faust)

Mein Busen fühlt sich jugendlich erschüttert vom Zauberhauch der euren Zug umwittert

In dieser Abbildung wird der Originaltext aus Goethes „Faust“ analysiert. Die syntaktischen Merkmale der deutschen Sprachstruktur werden dargestellt und die sprachlichen Entsprechungen in den Übersetzungen hervorgehoben. Im Kontext der Relativität der Übersetzung wird die Schwierigkeit diskutiert, die tiefere Bedeutung des Originals in eine andere Sprache zu übertragen.

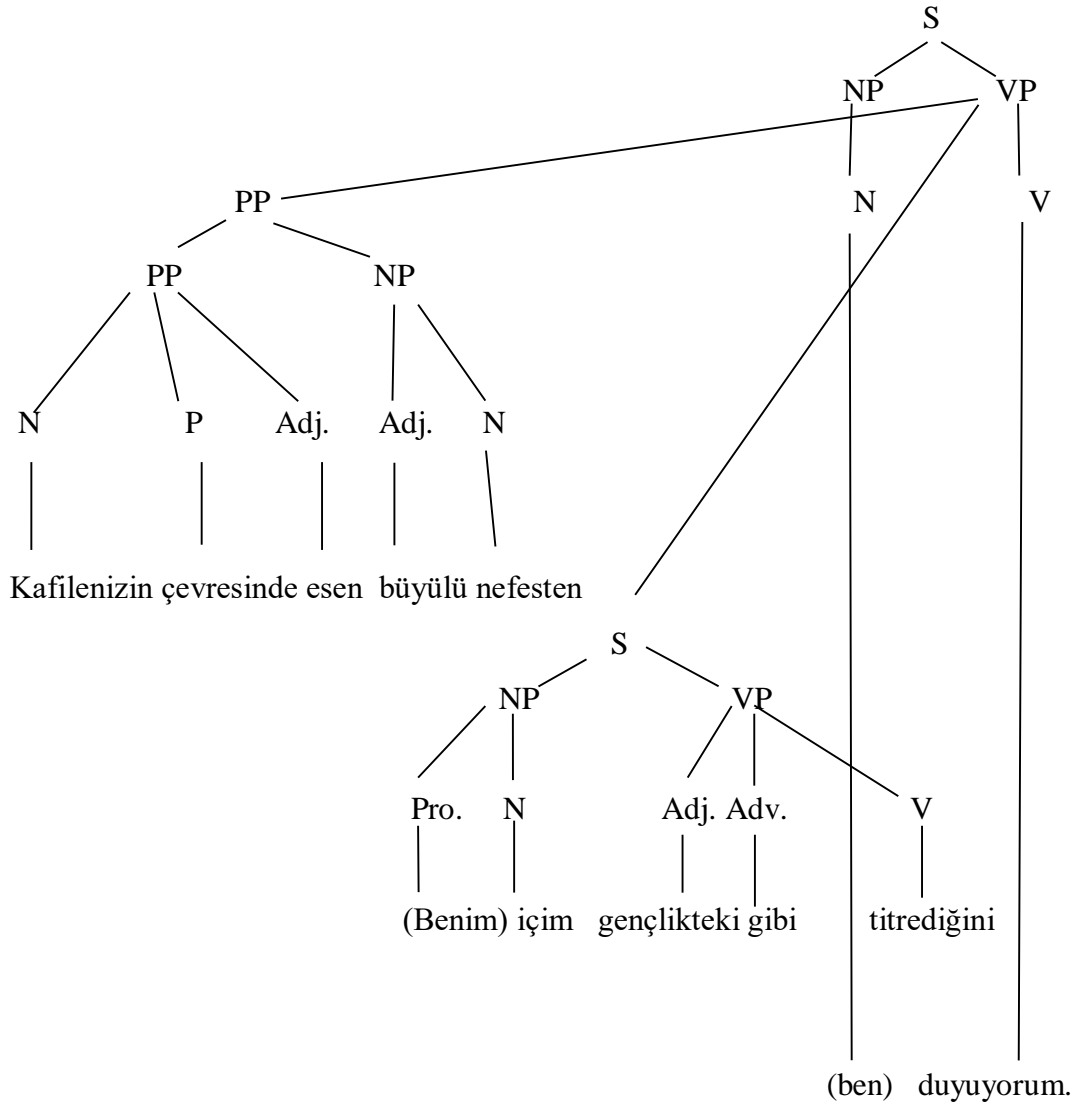
Türkische Übersetzung 1

Sunuş

,Vaktiyle gençliğimde , bulanık bakışlarıma görmüş olan belirsiz(1) karaltılar(2) yine yaklaşıyorsunuz. Bu defa sizi tutmayı denesem mi? O vehime hala kalbimde bir meyil var mı? Üşüyorsunuz ! peki öyleyse ! sis ve duman içinden bana yükseldiğiniz gibi hükmedin bakalım!

Kafilenizin çevresinde esen büyülü nefesten içimin gençlikteki gibi ,titrediğini duyuyorum.' (Irmak, 1960 , s. 17).

Syntaxbaum 2 : Türkische Übersetzung 1

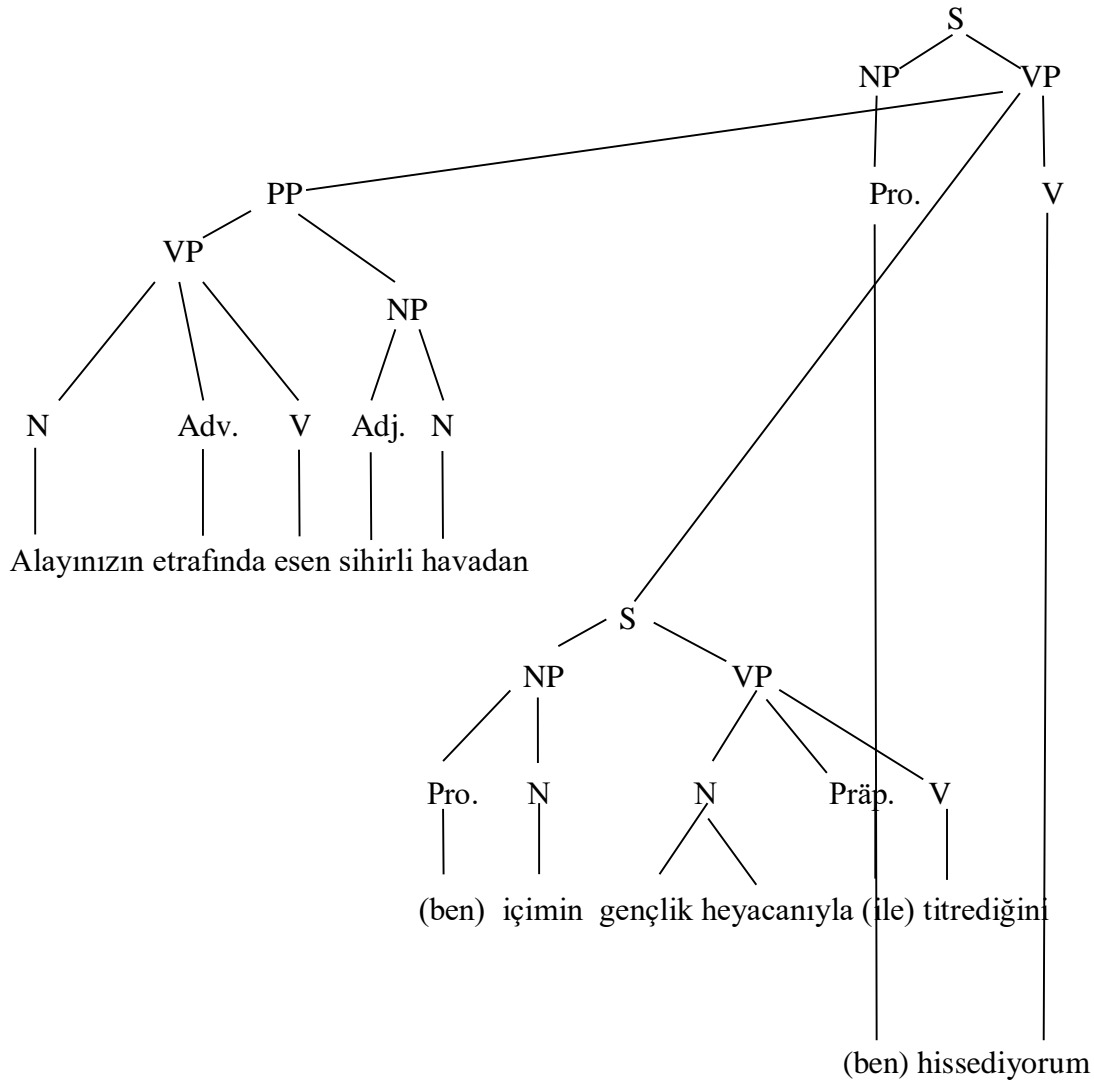
In dieser Übersetzung wird der deutsche Begriff „Zauberhauch“ als „büyülü nefes“ wiedergegeben. Die Übersetzung von Sadi Irmak bewahrt die Struktur und Bedeutung des Originals, wobei die türkische Sprache auf eine metaphorische Ausdrucksweise zurückgreift.

Türkische Übersetzung 2

İthaf

,Vaktiyle pek erken olarak , bulanık nazarıma görünmüş olan titrek hayaletler, gene yaklaşıyorsunuz. Bu sefer sizi yakalamağa teşebbüs edeyim mi dersiniz? Kalbimde o evhama karşı hala bir meyil duyuyor muyum acaba? Hep üşüşüyormuşuz. Peki öyleyse! Buharların ve sislerin içinden çıkarak, etrafımda yükseldiğiniz gibi, lütfen hükümran olunuz bakalım. Alayınızın etrafında esen sihirli havadan, içimin gençlik heyecanıyla titrediğini hissediyorum.“(Bilgin, İstanbul,1941).

Syntaxbaum 2: Türkische Übersetzung 2

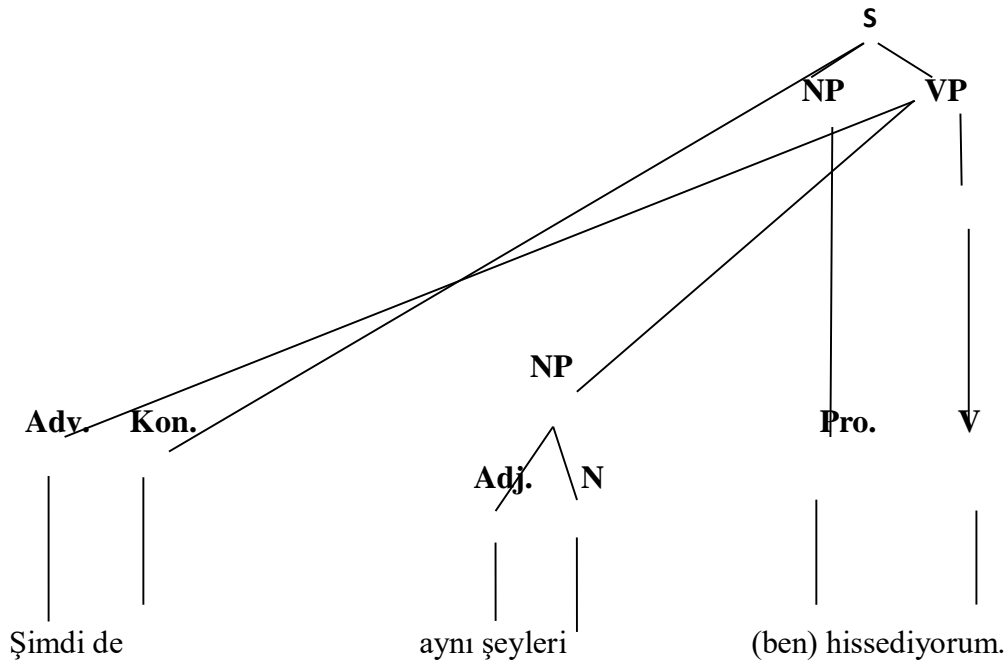
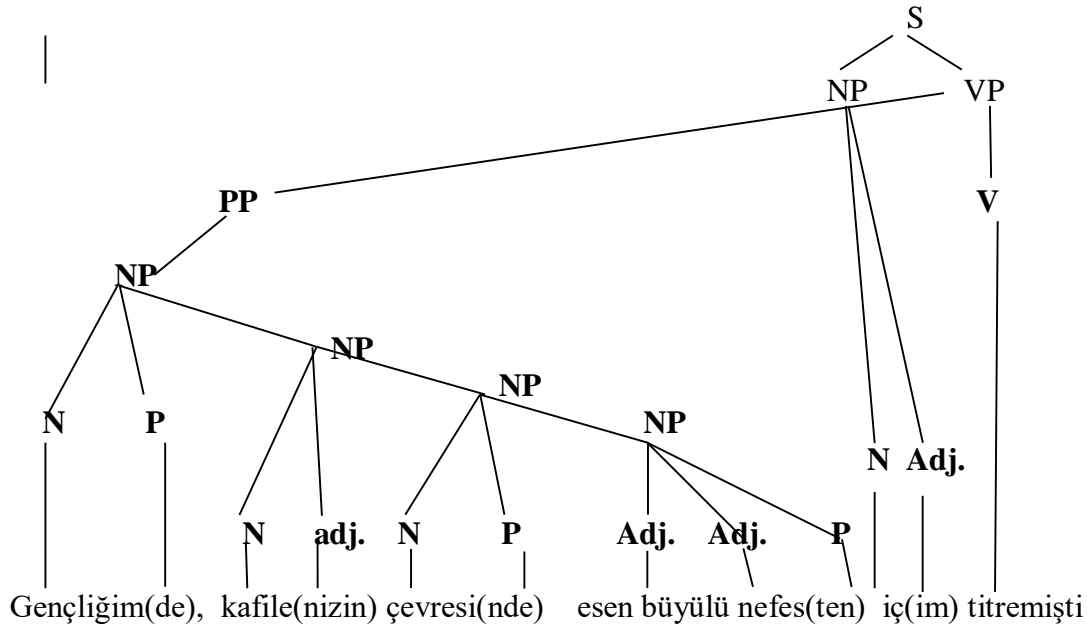
Diese Übersetzung von Recai Bilgin nutzt den Ausdruck „sihirli hava“ für „Zauberhauch“, was die magische Atmosphäre des Originals einfängt. Die Übersetzung zeigt jedoch, dass einige poetische Elemente des Originals verloren gehen können, da das Deutsche spezifische kulturelle Assoziationen hat, die im Türkischen schwer wiederzugeben sind.

Türkische Übersetzung 3

Sunuş

Gençliğimde bana görünmüş olan belirsiz şekiller, yine yaklaşıyorsunuz. Acaba bu defa sizi tutmayı denesem olur mu? Kalbimde hala o şüpheye karşı bir eğilim var. Yine üşüyorsunuz! Peki öyleyse! Sis ve duman içinden yükselip bana hükmedin bakalım! Gençliğimde ,kafilenizin çevresinde esen büyüülü nefesten içim titremişti. Şimdi de aynı şeyleri hissediyorum. (Kerim Çetinoğlu, İstanbul 2003, s.5).

Syntaxbaum 4: Türkische Übersetzung 3

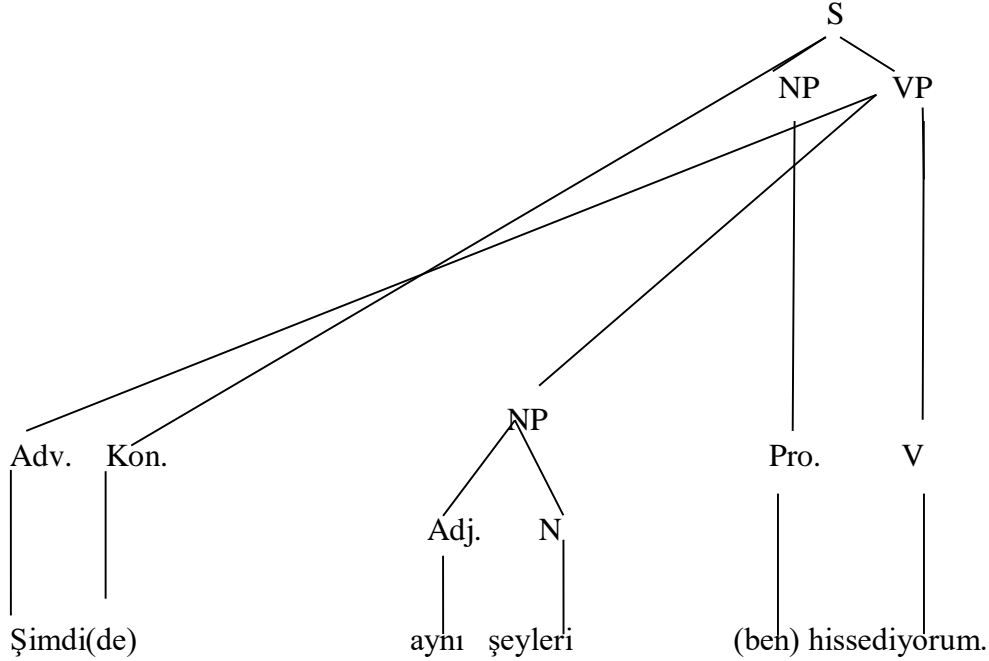
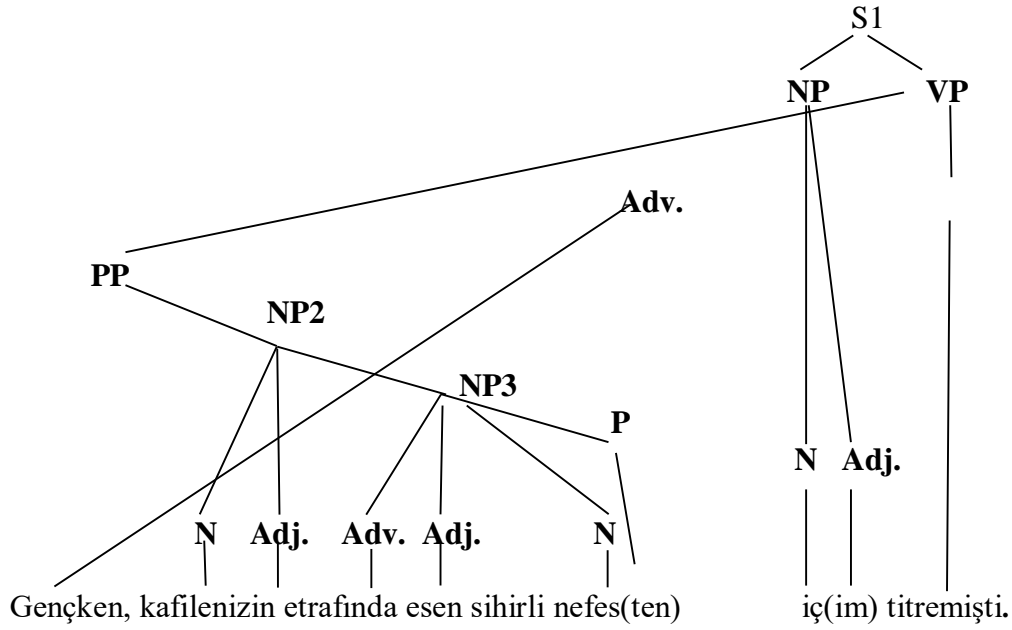

Hier wird der Ausdruck „büyülü nefes“ verwendet, um „Zauberhauch“ zu übersetzen. Diese Übersetzung von Kerim Çetinoğlu bewahrt die magische Bedeutung des deutschen Begriffs, bleibt jedoch näher am wörtlichen Sinne. Dies zeigt, wie der Übersetzungsprozess oft semantische Anpassungen erfordert, um die äquivalente Wirkung des Originals zu erzielen.

Türkische Übersetzung 4

„Bir zamanlar , gençlik yıllarımda, bulanık bakışlarıma görünmüş olan belirsiz karaltılar yeniden yaklaşıyorsunuz. Bu kez sizi tutmayı denesem mi? O kuruntulara içimde hala bir eğilim var mı? Başıma yığılıyorsunuz. Peki o halde. Sis ve dumanlar arasından bana doğru yükseldiğiniz gibi egemenliğinizi sürdürün bakalım. Topluluğunuzun çevresinde esen büyüğü soluğun içimi, gençlik yıllarımdaki gibi, titrettiğini hissediyorum.“ (Celal önen, 2004,s.5).

Syntaxbaum 6: Türkische Übersetzung 5

Ayşegül Sezgin verwendet „sihirli nefes“ in ihrer Übersetzung, was die Idee der Magie und des Ätherischen beibehält. Im Kontext der Übersetzungsrelativität wird hier deutlich, dass die Übersetzung die strukturellen und kulturellen Anpassungen berücksichtigt, um die deutsche Bildlichkeit zu übertragen.

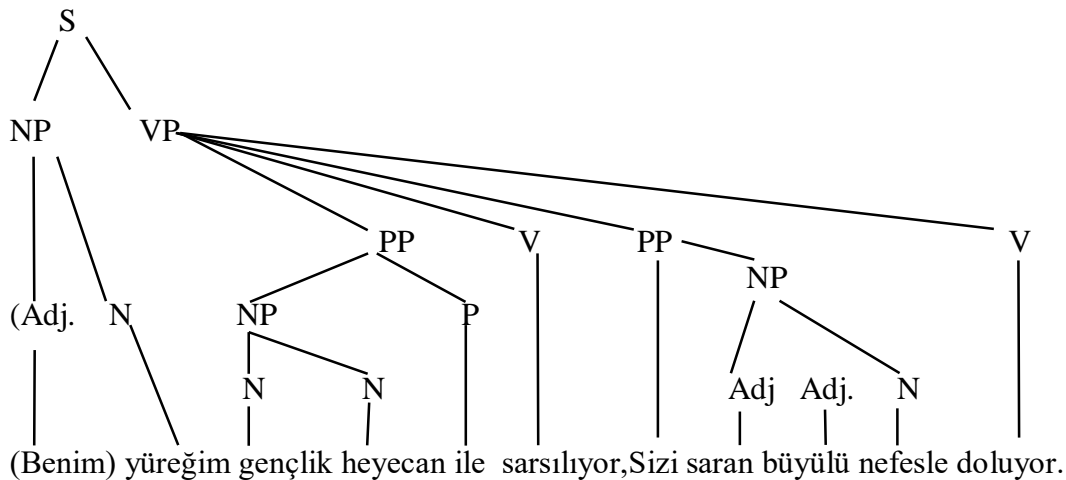
Türkische Übersetzung 6

İthaf

,Yaklaşmaktasınız yeniden , kararsız görüntüler,
Gençlik yıllarımda , bulanık gözlerime görünen.
Denesem mi acaba bu kez tutmayı sizi?
Kalbim o rüyaya hala meyilli mi?
İsrarlısınız! Pekala, siz yönetin öyleyse,
Siz ki yükseliyorsunuz dumanlar ve sisler arasından çevremde;

Yüreğim gençlik heyecanı ile sarsılıyor,
Sizi saran büyüülü nefesle doluyor.' (İclal Cankorel, 2011, s.19).

Syntaxbaum 7: Türkische Übersetzung 6

In İclal Cankorels Übersetzung wird „Zauberhauch“ als „büyülü nefes“ wiedergegeben, und „jugendlich erschüttert“ wird als „gençlik heyecanı ile sarsılıyor“ übertragen. Diese Wahl betont die jugendliche Vitalität und zeigt, wie kulturelle und sprachliche Unterschiede im Übersetzungsprozess reflektiert werden.

3. DISKUSSION UND SCHLUSFOLGERUNG

Die vorliegende Untersuchung zur Relativität der Übersetzung zeigt deutlich, dass Übersetzungen weit mehr sind als bloße sprachliche Übertragungen. Sie sind ein komplexer Prozess, bei dem sprachliche, kulturelle und kognitive Elemente ineinandergreifen. Die theoretische Grundlage der Analyse basierte auf zwei wesentlichen Konzepten: der Sapir-Whorf-Hypothese zur sprachlichen Relativität und Chomskys Modell der Generativen Grammatik. Beide Theorien ermöglichten es, die strukturellen und semantischen Unterschiede zwischen den Ausgangs- und Zieltexten systematisch zu erfassen und die Relativität der Übersetzung im Detail zu untersuchen.

Die Analyse zeigte, dass bei der Übersetzung von literarischen Werken wie *Faust*, *Die Verwandlung* und *Die Weber* vom Deutschen ins Türkische signifikante Unterschiede auf mehreren Ebenen auftreten. Diese Unterschiede sind nicht zufällig, sondern systematisch und spiegeln die linguistische und kulturelle Relativität wider, die den Übersetzungsprozess prägt.

Auf der lexikalischen Ebene wurde festgestellt, dass viele Begriffe nicht direkt aus dem Deutschen ins Türkische übertragen werden können, da die sprachlichen und kulturellen Kontexte der beiden Sprachen unterschiedlich sind. Die Wahl eines bestimmten Begriffs hängt dabei nicht nur von seiner lexikalischen Bedeutung, sondern auch von den kulturellen Implikationen ab, die dieser in der Ausgangs- oder Zielsprache hat. Ein Beispiel hierfür ist der Begriff „Zauberhauch“ aus *Faust*, der in verschiedenen Übersetzungen mit „büyülü nefes“ oder „sihirli soluk“ wiedergegeben wurde. Beide türkischen Begriffe erfassen die Grundbedeutung, aber die kulturellen Konnotationen des „Zaubers“ im Deutschen, die stark mit Romantik und Metaphysik verbunden sind, gehen in der Übersetzung verloren oder werden abgeschwächt.

Auf der syntaktischen Ebene bestätigte die Untersuchung, dass die strukturellen Unterschiede zwischen dem Deutschen und dem Türkischen tiefgreifend sind. Während das Deutsche eine relativ starre Wortstellung (SVO) aufweist, ist die türkische Syntax viel flexibler, was bedeutet, dass die Reihenfolge von Subjekt, Prädikat und Objekt in vielen Fällen variiert werden kann. Dies führt oft zu einer Veränderung des Satzgefüges im Übersetzungsprozess. Ein Beispiel hierfür war der Satz aus *Die*

Verwandlung von Kafka, der im Türkischen durch eine Umstellung der Satzglieder eine deutlich andere syntaktische Struktur erhielt.

Besonders hervorzuheben ist der Aspekt der semantischen Verluste und Gewinne. In vielen Fällen konnte die Übersetzung nicht alle Nuancen der Ausgangssprache beibehalten. Ein semantischer Verlust trat besonders dann auf, wenn kulturell geprägte Konzepte im Deutschen in der Zielsprache Türkisch keine direkte Entsprechung fanden. Hier musste der Übersetzer auf allgemeinere oder weniger präzise Begriffe zurückgreifen, was zu einem Verlust an Bedeutungstiefe führte. Andererseits konnten in einigen Fällen semantische Gewinne erzielt werden, indem der Übersetzer kreative Lösungen fand, die den ursprünglichen Sinn auf eine neue, im Türkischen verständliche Weise transportierten. Dies zeigt, dass der Übersetzungsprozess auch eine Chance darstellt, kulturelle Brücken zu schlagen, obwohl dabei zwangsläufig Kompromisse eingegangen werden müssen.

Die Ergebnisse dieser Analyse bestätigen die Sapir-Whorf-Hypothese, wonach die Struktur einer Sprache das Denken und die Wahrnehmung der Welt beeinflusst. Im Kontext der Übersetzung bedeutet dies, dass jeder Übersetzer von den Denkstrukturen und kulturellen Rahmenbedingungen seiner eigenen Sprache beeinflusst wird, was zu Abweichungen im übertragenen Text führt. Die Tatsache, dass kein Text vollständig äquivalent übersetzt werden kann, ist ein direktes Ergebnis dieser sprachlichen Relativität. Übersetzer müssen immer eine Balance finden zwischen der Treue zum Originaltext und der Notwendigkeit, den Text an die Zielkultur und -sprache anzupassen.

Chomskys Generative Grammatik lieferte einen wertvollen theoretischen Rahmen, um die strukturellen Unterschiede zwischen dem Deutschen und dem Türkischen systematisch zu erfassen. Während Chomskys Theorie auf die universale Natur der menschlichen Sprachfähigkeit verweist, verdeutlicht sie gleichzeitig, dass die spezifischen grammatischen Strukturen von Sprache zu Sprache stark variieren. Die Analyse der syntaktischen Strukturen der Übersetzungen zeigte, dass Übersetzer häufig Anpassungen an der Satzstruktur vornehmen müssen, um den grammatischen Regeln der Zielsprache zu entsprechen, ohne dabei die Bedeutung des Originals zu verfälschen.

Ein weiteres theoretisches Ergebnis dieser Arbeit ist die Bestätigung, dass Übersetzungen immer ein Prozess der Interpretation sind. Jeder Übersetzer bringt seine eigene Perspektive in den Übersetzungsprozess ein, was zu unterschiedlichen Ergebnissen führen kann, selbst wenn der Ausgangstext derselbe ist. Dies wurde in der vorliegenden Untersuchung durch den Vergleich verschiedener türkischer Übersetzungen derselben deutschen Werke besonders deutlich. Jeder Übersetzer interpretierte bestimmte Ausdrücke, Satzstrukturen und kulturelle Bezüge anders, was die Vielfalt und Komplexität des Übersetzungsprozesses aufzeigen.

4. FAZIT UND AUSBLICK

Die Untersuchung der Relativität in der Übersetzung hat gezeigt, dass es keine perfekte Übersetzung gibt, die alle linguistischen und kulturellen Elemente des Originals vollständig bewahren kann. Der Übersetzungsprozess ist immer eine Neuinterpretation, die sowohl sprachliche als auch kulturelle Anpassungen erfordert. Die Rolle des Übersetzers ist dabei von entscheidender Bedeutung: Er oder sie muss ständig Entscheidungen treffen, welche Aspekte des Originals beibehalten und welche zugunsten der Verständlichkeit oder kulturellen Relevanz verändert werden.

Zukünftige Forschungen könnten sich verstärkt darauf konzentrieren, wie Übersetzer bewusst mit der sprachlichen Relativität umgehen und welche Strategien sie entwickeln, um den semantischen Verlust im Übersetzungsprozess zu minimieren. Darüber hinaus könnte der Einfluss der kulturellen Identität des Übersetzers auf das Übersetzungsergebnis systematisch untersucht werden, da jeder Übersetzer seine eigenen kulturellen und sprachlichen Hintergründe in den Prozess einbringt.

In einer globalisierten Welt, in der Übersetzungen eine zunehmend wichtige Rolle spielen, ist das Verständnis der Relativität in der Übersetzung entscheidend. Nur durch das Bewusstsein für die sprachlichen und kulturellen Unterschiede zwischen den Ausgangs- und Zielsprachen kann es Übersetzern gelingen, Texte so zu gestalten, dass sie für den Leser sowohl inhaltlich als auch kulturell zugänglich bleiben, ohne den Kern des Originals zu verlieren.

QUELLENANGABE

- Başkan, Ö. (1978). Dilde çeviri işlemi. *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*, 322, 26-36.
- Catford, J.C. (1965). *A linguistic theory of translation. An essay in applied linguistics*, London: Koller, W. (1983), *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, (Gözden geçirilmiş 4. Baskı). Heidelberg: Quelle und Meyer-Uni Taschenbücher.
- Chomsky, N. (2002). *Syntactic structures*. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Çakır, M.(1996).Çeviride eşdeğerlilik ilişkileri, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 93-107.
- Dörner, D. (2005). *Sprache und Denken*. In J. Funke (2006.), *Denken und Problemlösen* (Eş. Enzyklopädie der Psychologie, Themenbereich C: Theorie und Forschung, Serie II: Kognition, Band 8). Göttingen: Hogrefe.
- Duden, *Bedeutungswörterbuch*. (2010). S. 52, S. 88, S. 128, S. 324, S. 360, S. 418, S. 532.
- Goethe, J. W. (1809). *Faust*. Leipzig: Breitkopf & Härtel. S. 97-98.
- Goethe, J. W. (1960). *Faust* (übersetzt von S. Irmak). *Weltliteratur Übersetzungen Serie*, 1. Istanbul: Istanbul Kitap Evi.
- Goethe, J. W. (2003). *Faust* (übersetzt von K. Çetinoğlu). Istanbul: Kum Saati Yayınları.
- Goethe, J. W. (2004). *Faust* (übersetzt von C. Öner). Istanbul: Oda Yayınları.
- Goethe, J. W. (2009). *Faust* (übersetzt von A. Sezgin). *Weltklassiker*. Istanbul: Turna Yayınları.
- Goethe, J. W. (2011). *Faust* (übersetzt von I. Cankorel). Istanbul: Doğu Batı Yayınları.
- Harris, R., Taylor, T. J., & Joseph, J. E. (1997). *Landmarks in linguistic thought volume 1: The Western tradition from Socrates to Saussure*. London: Routledge. 139-154.
- Härtl, H. (n.d.). Linguistische Relativität und die “Sprache-und Denken” Debatte: Implikationen, Probleme und mögliche Lösungen aus Sicht der kognitionswissenschaftlichen Linguistik. In *Zeitschrift für Angewandte Sprachwissenschaft*. Retrieved from http://www.psychologie.uniheidelberg.de/ae/allg/enzykl_denken/Enz_12_SpracheDenken.pdf
- Joseph, J., Love, N., & Taylor, T. (2001). *Landmarks in linguistic thought - Volume 2: The Western tradition in the 20th century*. London: Routledge. 1-16.
- Kelly, L. G. (1979). *The true interpreter*. Oxford: Basil Blackwell.
- Koller, W. (1983). *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*, (Geliştirilmiş 4. Baskı) Heidelberg: Quelle und Meyer-Uni Taschenbücher.
- Langenscheidt. (2015). *Deutsch-Türkisch* (S. 64, S. 75, S. 77, S. 88, S. 95, S. 102, S. 112).
- Nida, Eugene A. (1964). *Toward a science of translating*, Leiden: E. J. Brill.
- Nida, Eugene A. *Linguistische Ansätze in der Übersetzungswissenschaft*. Äquivalenz: www.e-ope.ee/Linguistischens/index.h (24.10.2022).
- Stolze, R. (2011). The translator’s approach: Introduction to translational hermeneutics, theory and examples from practice. In H. Kalverkämper & L. Schippel (Eds.), *Arbeiten zur Theorie und Praxis des Übersetzens und Dolmetschens* (Band 41). Berlin: Frank & Timmer Verlag.
- Türk Dil Kurumu. (2020). *Sözlük*. Einträge zu: „İç“, „Yürek“, „Hissetmek“, „Gençlik“, „Heyecan“, „Sarsılmak“, „Nefes“, „Hava“, „Kafile“, „Büyülü“, „Sihir“.
- Vardar, B. (1981). Çeviri konuşmaları, *Yazko Çeviri*, 2, 172-173; Çakır M. Çeviride Eşdeğerlilik İlişkileri, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6, 93-107.

Whorf, B. L. (1956). *Language, thought, and reality: The relation of habitual thought and behavior to language*. Cambridge, MA: The MIT Press.

Yıldız, Ş. (2004). Çeviride eşdeğerlik ve çeviri kuramları bağlamında karşılaştırmalı bir çalışma, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12, 347-366.

EXTENDED ABSTRACT

Translation is an inherently complex and multifaceted process, encompassing more than just the simple transfer of words from one language to another. It requires a deep engagement with the source and target languages and a nuanced understanding of the cultural, emotional, and cognitive layers that inform meaning in both languages. This study, influenced by Albert Einstein's "Theory of Relativity," explores the concept of "Relativity in Translation." By examining the variability inherent in the translation process, it argues that translation outcomes are affected by a wide range of factors, including the socio-cultural background of the translator, proficiency in both the source and target languages, emotional and cognitive awareness, educational background, and even the translator's ideological perspective.

In many ways, translation functions as a bridge between civilizations, serving as a means of communication that connects disparate societies. However, this bridging process is complex and multi-layered. Scholars have variously defined translation as a linguistic act, a cultural exchange, or a communicative process. From a linguistic standpoint, translation involves transferring meaning from the source language into a syntactically and semantically appropriate equivalent in the target language. Yet, this act of transfer is never straightforward, as the linguistic and cultural parameters that frame each language are distinct. This study demonstrates that each translation, in attempting to capture the essence of the original, simultaneously reflects the inherent "relativity" of translation. This concept, analogous to Einstein's theory, implies that translation is relative to the cultural and linguistic frameworks of both the source and target texts.

The study's methodology combines Einstein's Theory of Relativity with Noam Chomsky's "Generative Grammar" to analyze German-to-Turkish translations. While Einstein's theory is traditionally applied in physics, its principles of relativity provide a meaningful analogy for understanding the fluidity of meaning across languages and cultures. Just as time and space are not absolute, meaning within a text is also not fixed, but rather shifts depending on the cultural and linguistic context in which it is interpreted. Chomsky's model, on the other hand, aids in dissecting the syntactic structures that shape each language. His concept of universal grammar posits that all human languages share fundamental grammatical principles, yet each language manifests these principles differently. In the context of translation, this universality allows translators to discern the underlying structures of sentences in the source language and reinterpret them to fit the syntactic norms of the target language. However, significant structural differences between German and Turkish often necessitate syntactic adjustments, revealing translation to be an interpretive process influenced by linguistic relativity.

To illustrate the complexities of translation, the study examines ten key passages from Johann Wolfgang von Goethe's **Faust** and compares various Turkish translations of these passages. Each translation is analyzed at both the lexical and syntactic levels, emphasizing the adaptations required to capture culturally charged and syntactically complex elements. Goethe's original German verses contain nuanced meanings that are embedded within the specific cultural and linguistic frameworks of the German language. Turkish, in contrast, has its own unique linguistic conventions and cultural associations, which complicate the direct transfer of meaning. For instance, Goethe's metaphorical language often carries philosophical or existential undertones that are challenging to fully convey in Turkish. The study found that, in attempting to render these nuances, translators made diverse choices that reflect the cultural and cognitive frameworks shaping their interpretations.

A notable example examined in the study is the translation of the German term "Busen," used by Goethe as a metaphor for the emotional core or "heart" of the protagonist. In Turkish, this term has been translated variably as "yürek" (heart), "içim" (my inner self), and "ruh" (soul), depending on the translator's interpretation. Each of these Turkish terms evokes slightly different connotations, illustrating how translators must navigate the cultural and linguistic constraints of the target language. The choice of "yürek," for instance, aligns with the Turkish cultural association of the heart as an emotional center.

Meanwhile, "ruh" introduces a spiritual layer that shifts the meaning slightly, reflecting the translator's subjective interpretation of the emotional and symbolic dimensions in Goethe's text. This variation demonstrates how lexical choices in translation are influenced by cultural associations and the translator's subjective understanding of the source text. The study also investigates the syntactic challenges inherent in translating Goethe's **Faust** into Turkish. German, with its relatively fixed subject-verb-object (SVO) structure, often requires reordering in Turkish, a language with more flexible syntax that allows for variations in sentence structure. For example, the positioning of adjectives, verbs, and prepositional phrases often differs significantly between German and Turkish, compelling the translator to make structural adjustments. In one translated passage, Goethe's line "Mein Busen fühlt sich jugendlich erschüttert vom Zauberhauch der euren Zug umwittert" presents a particularly intricate syntactic structure. The analysis shows that translators had to reorganize this line to match the natural flow of Turkish, often adding words to clarify the meaning. The translation process, thus, becomes a balance between fidelity to the source text's structure and achieving readability in the target language.

A critical finding of this study is that translation invariably involves both semantic gains and losses. While some cultural nuances are inevitably lost, translators also have opportunities to introduce creative interpretations that add new dimensions to the target text. In the case of **Faust**, translators used expressions like "gençlik heyecanıyla" (with youthful excitement) to convey the energy and dynamism implied in Goethe's work. This phrase introduces an additional layer of meaning in Turkish, reflecting the vigor of youth, even though it diverges slightly from the original German. Such instances underscore that translation is not merely an act of reproduction but also an act of creation, where the translator crafts a new version of the text that resonates with the cultural and linguistic norms of the target audience. The concept of linguistic relativity, as proposed by Edward Sapir and Benjamin Lee Whorf, offers valuable insights into the cognitive dimensions of translation. According to the Sapir-Whorf Hypothesis, the language one speaks shapes one's perception of reality. This theory suggests that a translator, while converting a text from one language to another, is inherently influenced by the cognitive structures of their own language. In practice, this cognitive relativity means that translators may inadvertently reshape the original text, as their interpretations are filtered through the lens of their native linguistic frameworks. For instance, translators from different cultural backgrounds may interpret Goethe's metaphysical themes in diverse ways, leading to subtle shifts in meaning that reflect their unique cultural perspectives.

Ultimately, the study concludes that translation is a dynamic process shaped by the interplay of linguistic structures, cultural associations, and cognitive frameworks. It underscores the role of the translator as an active interpreter, who, while striving to be faithful to the source text, inevitably imprints their cultural and linguistic identity onto the translated text. Thus, translation is not a mere linguistic exercise but a cultural act that requires a balance between maintaining the original's integrity and adapting it to resonate with the target audience. This exploration of the relativity of translation has significant implications for the field of translation studies. It highlights the importance of cultural sensitivity and awareness in translation, as well as the need for translators to navigate the tension between fidelity and adaptation. The study suggests that future research could further examine how translators manage linguistic relativity and develop strategies to mitigate semantic loss. Additionally, investigating how translators' cultural backgrounds influence their interpretations could offer valuable insights into the subjective nature of translation. In a globalized world, where translation plays a critical role in fostering intercultural understanding, acknowledging the relativity of translation can enhance our appreciation of the unique linguistic and cultural contributions that translators make to the texts they interpret.

In conclusion, this study emphasizes that the translation process is inherently relative, influenced by the translator's socio-cultural background, cognitive structures, and the linguistic conventions of both the source and target languages. While complete equivalence between languages may be unattainable, the practice of translation serves as a vital means of cross-cultural exchange, bridging linguistic divides and fostering mutual understanding. By recognizing the relativity of translation, we can better appreciate the intricate balance that translators must achieve in their work, crafting translations that are both faithful to the original and accessible to the target audience.

TÜRKÇE VE ALMANCADA YARDIMCI FİLLER

Prof. Dr. Zeki USLU¹
Arş. Gör. Elif Ceren CEMİLGİL²

<http://dx.doi.org/10.29228/mjis.79272>

Anahtar Kelimeler	Öz
Yardımcı fiil Birleşik fiil Ekeylem Türkçe Almanca	Bu çalışmanın amacı, Türkçede ve Almandada yardımcı fiilleri karşılaştırmalı bir bakış açısıyla incelemektir. Nitel araştırma deseninde betimsel bir yöntemle yapılan incelemede hem Türkçe hem de Almandada yardımcı fiillerin bulunduğu, ancak bu fiillerin kullanım alanlarının farklı olduğu görülmüştür. Türkçede yardımcı fiiller, ad ve ad soylu sözcükleri fiil yapmada kullanılırken, Almandada zaman bildirme ve edilgen çatı oluşturma işlevlerini yerine getirmektedir. Türkçede var oluş bildirmede “olmak”, kılış bildirmede “etmek” ve durum bildirmede “imek” yardımcı fiilleri görev yaparlar. Almandada “haben” ve “sein” yardımcı fiilleri geçmiş zaman bildirmede, “werden” yardımcı fiili gelecek zaman bildirmede kullanılır. Ayrıca edilgen çatı yapımında “werden” ve “sein” yardımcı fiilleri kullanılır. Almandada yardımcı fiiller bu görevleri yerine getirirken özneye göre çekimlenir ve anlamı belirleyen asıl fiil gerekli dilbilgisel işlem yapılarak tümcenin sonunda yer alır. Türkçede eklerle sağlanan zaman bildirme ve edilgenlik işlevlerini, Almandada yardımcı fiiller yerine getirmektedir. Biçimsel, sözdizimsel ve işlevsel açıdan ortaya çıkan bu farklılık, önemli bir dil öğrenme zorluğuna neden olmaktadır. Karşılaştırmalı çalışmaların yapılması, bu zorlukları aşmada yardımcı olacaktır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 13.11.2024 Kabul Tarihi: 13.12.2024 Yayın Tarihi: 30.12.2024	

AUXILIARY VERBS IN TURKISH AND GERMAN

Keywords	Abstract
Auxiliary verb Compound verb Substantive verb Turkish German	This study deals whit the investigation of auxiliary verbs in Turkish and German from the perspective of contrastivity. In the study, which was carried out in a quantitative model with a descriptive method, it was found that the auxiliary verbs are used in both Turkish and German. But the funktions of these auxiliary verbs are not identical. While Turkish uses auxiliary verbs in the verbalization of nouns or noun-like words, in German the auxiliary verbs function in the formation of some past tenses or future tenses. In Turkish, the verbs “olmak”, “etmek” and “imek” are accepted as auxiliary verbs. In German the auxiliary verbs are “haben”, “sein” and “werden”. “Haben” and “sein” are used in the formation of the past tense, the auxiliary verb “werden is used in the formation of the future tense. The auxiliary verbs “werden” and “sein” are also used to form the passive voice. In German, the auxiliary verbs are conjugated according to subject and the main verbs are placed at the end of the sentence in perfect or present tense forms. Various tenses and formation of the passive, wich are formed in Turkish by the affix, are fulfilled in German by auxiliary vevbrs. These differences, which arise in the morphological, syntactic and functional frameworks, cause significant learning difficulties. Contrastive studies can be helpful in overcoming these difficulties.
Article Info	
Research Article	
Received: 13.11.2024 Accepted: 13.12.2024 Published: 30.12.2024	

ETİK BEYANI: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

¹ Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü. zekiuslu@selcuk.edu.tr

² Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü. elifceren.cemilgil@selcuk.edu.tr

GİRİŞ

Dilin iki temel ögesi vardır; isim ve fiil. İsimlerle her şeyi adlandırır, fiillerle onların hareketlerini bildiririz. Fiiller bütün doğal dillerde tümcenin temel yapı taşlarıdır. Onlar olmadan iş, oluş ve hareketler bildirilemez. Bu durum dillerin evrensel ortak bir özelliğidir. Ancak fiillerin yapısı, türleri, anlam ve işlevleri dilden dile farklılık gösterir. Her dil ya da dil grubunun fiilleri değerlendirme biçimi farklıdır. Fiillerin ortak işlevi bir tümcenin yüklemi olmalarıdır. Ancak fiillere başka görevler de verilmekte, başka işlevleri yerine getirmede de kullanılmaktadır. Bu bağlamda sözdizimi içinde tek başına görevli fiiller, başka bir ögeyle birleşerek görev yapan fiiller, oluş, zaman ve çeşitli kipleri bildirmede görevli fiiller gibi türler sayılabilir.

Dil bilgisi çalışmalarında fiiller iki ana başlıkta ele alınır: asıl fiiller ve yardımcı fiiller. Asıl fiiller tek başlarına anlam taşıyan (gelmek, oynamak, öğrenmek vb.) ve tümcenin yüklemi olabilen fiillerdir.

Çocuk (okuldan) geliyor.

Ali (Almanca) öğrendi.

Bu örneklerde asıl fiil, yüklem olarak öznenin yaptığı işi bildiriyor. Eklemeli bir dil olan Türkçede yüklem (çekimli fiil) gelen (-yor ve -di) ekleri, işin ne zaman yapıldığını ve bazı kip özelliklerini belirtir. Türkçede zaman ve bazı kip özelliklerini bildirme işlevinin eklerle sağlandığı görülmektedir. Yukarıdaki örneklerde yer alan fiiller asıl fiil olarak adlandırılır. Ancak her fiil aynı özellikleri taşımaz.

Çocuk (annesine) teşekkür ediyor.

Kedimiz hasta oldu.

Burada kullanılan fiilleri inceleyelim. Özne yüklem ilişkisini “Çocuk ediyor” ve “Kedimiz oldu” biçiminde görürsek, anlamsız bir yapı ortaya çıkar. Demek ki “etmek” ve “olmak” fiilleri burada tek başına anlam taşıyor ve yüklem işlevini yerine getiremiyor. Ancak “teşekkür etmek” ve “hasta olmak” fiilleri yüklem olabiliyor. “Etmek” ve “olmak” fiilleri bu örneklerde “teşekkür” ve “hasta” isimleriyle birleşerek, onların eylemleşmesine, yani fiil olarak kullanılmasına yardımcı olmaktadır. Tek başına anlam taşımayan bu fiiller yardımcı fiildir. Türkçe, yardımcı fiillere bir adın fiil gibi kullanılabilmesini sağlama görevini vermektedir. Özellikle Arapça, Farsça ve batı dillerinden Türkçeye geçen alıntı sözcükler yardımcı fiiller ile birleştirilmiştir. “Teşekkür etmek, telefon etmek, iddia etmek, memnun olmak” gibi örnekler Türkçede yardımcı fiillerin ne denli işlevsel olduğunu göstermektedir. Ayrıca “Ben öğretmenim”, “Türkiye büyüktür” gibi örneklerde “öğretmen” ve “büyük” sözcükleri yardımcı fiiller aracılığıyla yüklem olarak kullanılabilir. Ana dili konuşucuları için çok kolay kurulan ve anlaşılabilen bu tümce yapıları, hem Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler hem de birinci dili Türkçe olup yabancı dil öğrenenler için önemli zorluklar çıkarabilir. Yabancı diller bölümlerindeki uygulamalı derslerde, özellikle de çeviri derslerinde karşılaşılan hatalar bu zorlukların bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu tür öğrenme engelleri Türkçede yardımcı fiillerin yapısı, kullanımı ve işlevlerinin iyi çözümlenmesiyle aşılabilir.

Yardımcı fiil kavramının hemen hemen bütün dillerde bulunduğu söylenebilir. Ancak bu eylemlere yüklenen görevler değişmektedir. Örneğin Almancada yardımcı fiillerin sözdizimsel ve işlevsel özellikleri Türkçedeki yardımcı fiillerle örtüşmez. Almancada yardımcı fiillerin özelliklerini örnek tümceler üzerinde görelim:

Wir lernen Deutsch (Biz Almanca öğreniyoruz)

Der Zug fährt nach Ankara (Tren Ankara'ya gidiyor)

Örneklerde şimdiki zamanı gösteren tümceleri görüyoruz. Tümcelerin yüklemi özneye göre çekimlenmiş biçimiyle “lernen / öğrenmek” ve “fahren / gitmek” fiilleridir. Fiiller burada asıl fiil işlevindedir. Çünkü tek başına anlam taşıyıp öznenin yaptığı işi bildirmektedir. Şimdi aynı tümcelerin zamanını değiştirelim ve görülen geçmiş zamanda (Perfekt) kuralım;

Wir haben Deutsch gelernt (Biz Almanca öğrendik)

Der Zug ist nach Ankara gefahren (Tren Ankara'ya gitti)

Almanca geçmiş zamanda kurulan bu tümcelerde fiil sayısının ikiye çıktığını görüyoruz. Şimdiki zamanda gördüğümüz asıl fiil olarak kullanılan “lernen” ve “fahren” fiilleri bir işlem den geçerek tümcenin sonuna gitmiş, sözdizimine özneye göre çekimlenen “haben” ve “sein (ist)” fiilleri eklenmiştir. Almanca Perfekt (görülen geçmiş zaman) zaman yapımında yardımcı fiil kullanılıyor. “Haben” ve “sein” fiilleri burada yardımcı fiil işlevini yerine getiriyor. Özneye göre çekimleniyor, fakat tümcenin anlamının belirlenmesinde hiçbir rol oynamıyor. Anlamı tamamen asıl fiil taşıyor. Yardımcı fiil burada yalnızca geçmiş zaman yapımında dilbilgisel bir araç görevindedir. Türkçe yüklemde görülen geçmiş zamanı bildirmede kullanılan –dı ekine benzer bir işlevi yerine getirdiği söylenebilir. Görülen geçmiş zamanda özneye göre çekimlenen fiil yardımcı fiildir, asıl fiilin Partizip Perfekt biçimi tümcenin sonuna getirilir. Örneklerde görüldüğü gibi, Almancada yardımcı fiiller diğer fiillerin farklı zaman biçimlerinin yapımında kullanılmaktadır.

Alan yazını incelendiğinde yardımcı fiil kavramının her iki dilin dilbilgisi kitaplarında önemli bir konu olarak ele alındığı görülür. Türkçe dilbilgisi kitaplarında genellikle birleşik fiiller başlığında yer almakta; yapı, anlam, sözdizimi ve işlevleri konusunda henüz tam bir fikir birliğine ulaşamadığı anlaşılmaktadır. Almancada ise yardımcı fiillerin sınırları ve görevleri daha açık belirlenmiştir. Almanca ve Türkçe çalışmalarda ayrı ayrı inceleme konusu yapılan yardımcı fiillerin, karşılaştırmalı olarak yeterince ele alındığı söylenemez. Dilbilgisi ve dil öğretimi araştırmalarında sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır (Balci, 2009; Pekçağlayan, 2022).

Çekimli bir dil olan Almanca ile eklemeli bir dil olan Türkçe iki farklı dil ailesi üyesidir. Sözdiziminde olduğu gibi yardımcı fiiller konusunda da farklılıklar görülmektedir. Bu farklılıkların karşılaştırmalı dilbilim çerçevesinde araştırılması yabancı dil olarak Almanca öğretimi için bir gerekliliktir. Bu çalışmanın amacı, Türkçe ve Almancada yardımcı fiillerin tür ve işlevlerini incelemek, benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmak ve yabancı dil öğrencilerinin bu konudaki farkındalığının gelişmesine katkı sağlamaktır. Çalışma nitel araştırma deseninde betimleyici bir yöntemle hazırlanmıştır.

1. TÜRKÇEDE YARDIMCI FİİL

Türkçe Sözlük' te (1988, s.1599) yardımcı fiil, isim soylu kelimelerin veya bazı fiilimsilerin fiil gibi kullanılmalarını sağlayan imek, etmek, eylemek, olmak, kılmak fiilleri olarak tanımlanır. Gramer Terimleri Sözlüğü' nde (Korkmaz, 1992, s. 171) isim soylu kelimeler kavramı biraz daha açılarak, “isimleşmiş Türkçe kelimelerle, yabancı kaynaklı isim soylu kelimelerin fiilleştirilmesinde kullanılan fiiller” yardımcı fiil olarak adlandırılmaktadır. Korkmaz (2003, s. 792) yardımcı fiilleri, birleşik fiiller başlığında ele alarak, bir ad veya sıfat ile birleşen et-, eyle-, yap-, kıl-, ol- ve bulun- fiillerini yardımcı fiiller olarak belirtir. Yardımcı fiilin görevinin bir adı fiil durumuna getirmek olduğunu, bu fiiller arasında en yaygın olarak kullanılanların kılış bildiren ve geçişli et- ile, oluş bildiren geçişsiz ol- fiili olduğunu vurgular. Vardar'a göre (2007, s. 220) yardımcı fiil, „Bir başka ögeyle birlikte eylem işlevi yerine getiren kimi sözcüklerin eylem gibi kullanılmasını sağlayan eylem. Türkçe'de etmek, eylemek, olmak, kılmak ve ekeylem, yardımcı eylem olarak kullanılır”. Burada ekeylem olarak belirtilen imek fiilidir. Gencan (1979, s. 321) yardımcı fiilleri, birleşik eylemler başlığında ele alır. Birleşik eylemlerin bir alt grubu olarak yardımcı eylemlerle yapılan birleşik eylemler konusunda yardımcı fiilleri, isim soylu sözcüklere eylem anlamı katan, iki sözcüklü yüklem olarak tanımlar. Etmek, olmak, eylemek, kılmak yardımcı fiillerinin yanında, bulmak ve buyurmak fiillerinin de yardımcı eylem görevinde kullanıldığını belirtir. Gencan'a göre etmek ve olmak fiilleri asıl fiil olarak da kullanılmaktadır. Yardımcı fiil sayılması için sonuna geldiği sözcüğe eylem anlamı katmalı ve görevi yalnızca bu olmalıdır. Banguoğlu (1998, s. 314) yardımcı fiilleri birleşik fiil tabanları başlığında ele alarak, isimden fiil yapma görevinde kullanıldıklarını belirtmektedir. Yardımcı fiillerin salt oluş ve kılış ifade etmeleri nedeniyle kimi zaman –le eki (hasta olmak= hastalanmak, düz etmek= düzlemek vb.) ile anlamdaş birleşikler yaptıklarını vurgulamaktadır. Ona göre ad yalnız bir belirtici değil, fiilleşmiş ana kavramdır. Hengirmen'e göre (1998, s. 266) yardımcı fiiller ad soylu sözcüklerle birleşik eylemler kurar, imek ek eylemi de yardımcı fiiller arasında yer alır, en çok kullanılan yardımcı eylemler etmek ve olmak fiilleridir. Eylemek sözcüğünün yerine günümüzde daha çok etmek fiili kullanılmaktadır. Kılmak yardımcı fiilinin ise

kullanım alanı çok sınırlıdır. Etmek yardımcı fiili genellikle geçişli, olmak yardımcı fiili ise geçişsizdir. Olmak yardımcı fiili geçmiş, gelecek ve geniş zaman ortaçlarıyla da kullanılmaktadır (pişmiş olacak, gelmez oldu, ağlayacak oldu vb.).

Alan yazını incelendiğinde, yardımcı fiil kavramı konusunda bir dağınıklık olduğu görülmektedir. Yukarıdaki tanımlarda ortak olarak benimsenen et-, ol-, eyle-, kıl- yardımcı fiillerinin yanında i-, -dır, yap-, bul-, buyur- fiil ve ek fiilleri de yer alır. Yardımcı fiil kavramının dilbilgisi kitaplarındaki kullanım alanları kafa karıştırmaktadır. Çünkü birleşik fiiller başlığında ele alınan ve işlevleri farklı olan diğer birçok fiilden de yardımcı fiil olarak söz edilmektedir. Örneğin Korkmaz (2003, s. 811) tasvir fiilleri başlığında ele aldığı yeterlik, tezlik, süreklilik vb. işlevleri yerine getiren, -bil, -ver, -dur, -kal fiillerini de yardımcı fiil olarak değerlendirmektedir. Yardımcı fiil tanımında ve başlığında bunlara yer vermemesine rağmen, fiil birleşimindeki bazı fiilleri yardımcı fiil olarak adlandırması, anlaşılması kolay bir durum değildir. Baydar (2013, s. 64) birleşik fiil ana başlığında ele alınan isim + yardımcı fiil şeklinde oluşan yapıların birleşik fiil oluşturmadığı, diğer birleşik fiillerden farklı özellikleri olduğu, bu nedenle bunların yüklemleştirciler başlığında ele alınması gerektiğini savunur. Bu durum yardımcı fiillerin işlevlerinin tam olarak belirlenmesini ve onları asıl fiillerden ayıran özelliklerin ortaya çıkarılmasını gerektirmektedir. Alibekiroğlu (2015, s.197) Türkçede bildirme, birleşik kipler ve birleşik fiil yapılarında kullanılan temel biçimbirimleri özel fiiller olarak adlandırarak diğer fiillerden ayrılan özelliklerini şöyle sıralamıştır:

1- Özel fiillerden bir kısmı “var olma” bilgisini taşırlar. (i-, ol- ve -Dır (tur-) “var olma” bilgisini taşımaları nedeni ile “cevher fiili” olarak adlandırılırlar.)

2- Özel fiillerden i- ve -Dır isim cümlelerinde kullanılabilirler (Diğer fiiller kullanılamazlar).

3- Özel fiillerden ol-, et-, eyle-, kıl- fiilleri isim + fiil şeklindeki birleşik fiil yapılarında kullanılırlar. Bu nedenle “yardımcı fiil” adını alırlar.

4- Bu özel fiillerin en önemli özelliklerinden biri sözlük anlamlarının olmamasıdır. İ- ve -Dır ek haline dönüşmüş biçim birimlerdir. Ol-, eyle-, kıl-, et- özel fiilleri de sözlük anlamları olmayan yardımcı birer biçim birime dönüşmüşlerdir.

5- Bu özel fiiller önlerinde bir isim ya da fiil, çekimli fiil ya da fiilimsi olmadan kullanılamazlar.

Türkçede yardımcı fiiller için ayırt edici özellikler; tek başına kullanımlarının sınırlı olması, sözlük anlamlarının olmaması ve bazılarının dilbilgiselleşme sürecini tamamlayarak asıl fiil anlamını yitirip ek fiile dönüşmesi olarak sayılabilir. Bir sözcüğün sözlük anlamı demek, tek başına bir varlığın ya da hareketin adı olması demektir. Ol- ya da et- fiilleri, oku-, yaz-, gel- git- fiilleri gibi açık bir sözlük anlamı taşımazlar. Bu saptamalardan sonra Türkçede yaygın olarak kullanılan yardımcı fiilleri örnekler üzerinden inceleyelim:

1.1. Olmak

Olmak fiili Türkiye Türkçesinde çok işlevli ve yaygın kullanılan bir fiildir (Alibekiroğlu, 2015, s. 198). Bu çalışmanın kapsamını aşmamak için yalnızca yardımcı fiil işlevi üzerinde durulacaktır. Olmak fiili oluş bildiren geçişsiz, yani nesne almayan bir yardımcı fiildir. Aday olmak, öğretmen olmak, memnun olmak, iyi olmak, haklı olmak, dost olmak, yok olmak vb. Birleşik fiil olarak adlandırılan bu örneklerde “olmak” fiili önündeki sözcüğün fiil gibi kullanılmasını sağlıyor. Burada asıl anlamı taşıyan öge isimdir. Yardımcı fiilin işlevi önündeki ismi eyleme dönüştürmektir.

Oğlum fakülteden bu yıl mezun oldu.

Her şey güzel olacak.

Bir saat sonra yemek pişmiş olur.

Örneklerde olmak fiili ismin bir durumdan yeni bir duruma geçtiğini anlatıyor. Mezun ve güzel isimlerini eyleme dönüştürüyor. Bu isimler cümlede özne ya da nesne görevinde bulunmuyor. Burada olmak fiili yardımcı fiil işlevini yerine getiriyor. Yardımcı fiil olarak olmak, fiil soylu sözcüklerle de birleşebilir. Genellikle geçmiş, gelecek ve geniş zaman ortaçlarıyla kullanılmaktadır (Hengirmen, 1998, s. 266). Pişmiş olmak, gidecek olmak, görür olmak vb. örneklerde olmak yardımcı fiilinin ortaçlarla birleştiği görülmektedir.

Türkçede olmak fiili ile i- (imek) ve –dir ek fiillerinin çok yakın bir ilişkisi vardır (Ergin, 2005, s.314; Banguoğlu, 1979, s. 477; Alibekiroğlu, 2015, s. 195). İmek fiili varoluş bilgisine sahiptir. Tek başına anlamı yoktur. İsimleri fiilleştirmek için kullanılır. Yapım eki almaz. Bildirme görevini yerine getirir. İ- ve –dir isim cümlelerinde kullanılır. Bildirme varsa i- ve –dir, oluş varsa olmak fiili yardımcı fiil görevindedir. –Dir bildirme eki bağlama göre cümleye kesinlik, süreklilik, kuvvetlendirme ve olasılık anlamları katar.

Ben öğretmen-im.

Konya büyük bir şehir-dir.

Dilbilgisi kitaplarında farklı terimlerle adlandırılan ek fiil (Kopula), eski Türkçedeki er- “olmak” yardımcı fiilinin er-> ir-> i- değişimi ile ekleşmiş olan biçimidir. İ- ek fiilinin dildeki görevi, ad soylu kelimeleri fiil durumuna getirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmaktır (Korkmaz, 2003, s. 702; Ercilasun, 2008, s. 187). “Ermek” fiilinin biçim ve anlamını yitirerek farklı görevleri üstlenen bir ek fiile (i-) dönüşmesi, dilbilgiselleşme sürecini tamamladığını gösterir.

Doğruyum, doğru idim, doğru isem, doğru imişim.

Görüldüğü gibi, yeni bir duruma geçme ve oluş bildiren ol- fiilli ile var olma ve durum bildiren i- ve –dir ek fiilleri birbirine çok yakındır. Hatta i- fiilinin gelecek zamanı ol- fiili ile yapılmaktadır.

Öğretmen olacağım.

Ol- fiili ile ek fiiller arasındaki bu ilişki Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenler için önemli bir zorluk oluşturmaktadır (Atay Genç, Kömürcüoğlu, Günay, 2016). Bu konuda karşılaştırmalı çalışmaların yapılması Türkçenin yabancılara öğretilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

1.2. Etmek

Etmek fiilinin tek başına anlamı ve kullanımı yoktur. Yardımcı fiil olarak görev yapan ve kılış bildiren geçişli bir eylemdir. Ad soylu her türlü sözcük ile birleşebilir. Çoğunlukla dilimize başka dillerden geçen alıntı sözcükleri fiil yapmada kullanılır. Teşekkür et-, rica et-, yardım et-, takdir et-, kabul et-, keşfet-, acele et-, şikayet et-, affet-, restore et-, şoke et-, şarj et-, park et-, dans et-, telefon et-vb. Görüldüğü gibi günümüz Türkçesinde çok yaygın olarak kullanılmaktadır.

Küçük kız mutfakta annesine yardım ediyor.

Yağmur yağacak, acele etmeliyiz.

Gençler saatlerce dans ettiler.

Park etmek yasaktır.

Dilbilgisi kitaplarında yardımcı fiil olarak ele alınan eyle-, kıl- ve yap- fiilleri et- fiili ile yakın anlamları olan geçişli fiillerdir. Eyle- ve kıl- yardımcı fiillerinin günümüzde kullanımlarının azaldığı, bunların yerine et- yardımcı fiilinin geçtiği söylenebilir. Yapmak fiilinin yardımcı fiil olup olmadığı konusunda bir fikir birliği yoktur. Bu fiili yardımcı fiil olarak kabul edenlerin (Ergin, 2005, s. 386; Korkmaz, 2003, s.792; Banguoğlu, 1998, s.314; Doğan, 2017, s. 209; Boeschoten, 2003, s. 155) yanında, yardımcı fiil olarak kabul etmeyenler de bulunmaktadır (Gencan, 1979, s. 352; Ediskun, 2005, s. 243; Hengirmen, 2008, s. 264; Vardar, 2007, s. 220; Kulaç, 2024, s. 668). Bu tartışmalı durumun nedeni, yapmak fiilinin her durumda etmek yardımcı fiilinin yerine kullanılıp, kullanılamayacağıdır. Örneğin park etmek ve park yapmak fiilleri birbirine denk düşerken, seçim yapmak ve seçim etmek fiilleri denk düşmemektedir. Bu nedenle Boeschoten (2003, s. 155) et- yardımcı fiilinin yap- fiili tarafından kullanım dışına itilmeye başladığını, bunun bir süreç olduğunu belirtmektedir. Benzer bir görüşle Alibekiroğlu (2014, s.146) yap- fiilinin dilbilgiselleşmenin ilk basamağı olan anlamsızlaşmayı gerçekleştirmek üzere olduğunu, şu anda bunun yarı yardımcı fiil olarak adlandırılabileceğini ve zamanla yardımcı fiil olarak kullanımın asıl fiil olarak kullanımının önüne geçeceğini ileri sürmektedir. Bu kavram kargaşasını gidermek için son yıllarda et- ve yap- fiillerini birlikte ele alan sözdizimsel çalışmalar yapılmaktadır (Boeschoten, 2003; Yeşilyurt, 2021; Kulaç, 2024; Alibekiroğlu, 2018). Kullanım alanları incelendiğinde isim fiillerden sonra et- fiilinin kullanılmadığı, yalnızca yap- fiilinin gelebileceği görülür. Konuşma yap-

, açılış yap- inceleme yap-, satış yap-, savunma yap-, harcama yap-, giriş yap- vb. Bu adlarla et- yardımcı fiilinin kullanılması (konuşma et-, giriş et-, savunma et- vb.) yanlış olur. Yap- fiilinin yardımcı fiil olarak etmek yerine yaygın biçimde kullanıldığı görülmektedir. Şaka yap-, hile yap-, sözleşme yap-, hata yap-, spor yap-, sürpriz yap-, kahvaltı yap- vb.

Sağlığımız için her gün yürüyüş yapmalıyız.

Bu sabah erken kahvaltı yaptık.

Sanık suçunu kabul edip, hata yaptığını söylemiş.

Buraya kadar Türkçede yardımcı fiil kavram ve kullanımını anlamaya çalıştık. Yardımcı fiillerin birleşik fiiller başlığında ele alındığını, birleşik fiil yapılarında bulunan her fiilin yardımcı fiil sayılmadığını, et-, ol- gibi fiillerin yardımcı fiil olduğu konusunda bir fikir birliği sağlandığını, ancak yap- fiilinin yardımcı fiil mi, yoksa asıl fiil mi olduğu konusunda görüş ayrılıkları bulunduğunu gördük. Şimdi çekimli bir dil olan ve Türkçe ile pek çok noktada farklı özellikler gösteren Almancada yardımcı fiil konusunu inceleyelim.

2. ALMANCADA YARDIMCI FİİL

Almancada fiiller sözdizimsel özelliklerine göre asıl fiil, yardımcı fiil, bağlayıcı fiil ve tarz fiilleri olarak dört grupta ele alınır (Eisenberg, 2020, s. 23; Hoffmann, 2021, s. 43). Yardımcı fiil (Hilfsverb) kavramı, “Diğer fiillerin zaman biçimlerinin yapımında kullanılan “haben, sein, werden” fiilleri olarak tanımlanır (Wahrig, 1988, s. 646). Almanca için temel bir başvuru kaynağı olan Duden Grammatik (1995; s. 92) adlı eserde, yardımcı fiillerin, zaman biçimlerinin yapımı ve edilgen çatı kurulmasında görev aldıkları belirtiliyor.

Das Kind hat geschlafen (Çocuk uyudu).

Ich habe einen Roman gelesen (Bir roman okudum).

Hans ist gekommen (Hans geldi).

Sonja ist in Deutschland geblieben (Sonja Almanya’da kaldı).

Mein Freund wird morgen kommen (Arkadaşım yarın gelecek).

Am Wochenende werden wir Picknick machen (Hafta sonunda piknik yapacağız).

Yukarıdaki örneklerde yardımcı fiillerin Almancada zaman bildirmede görev aldıklarını görüyoruz. Haben ve sein fiilleri görülen geçmiş zaman yapımında, werden fiili ise gelecek zaman yapımında işlev görüyor. Bu örneklerde anlamı belirleyen tümcenin asıl fiilleridir. Yardımcı fiillerin görevi yalnızca dilbilgisel işlemdir. Perfekt zaman yapımında haben ve sein fiillerinden birisi seçilip özneye göre çekimlenir, tümcenin asıl fiili ise Partizip Perfekt (Partizip II) biçimiyle en sona getirilir. Hangi yardımcı fiilin seçileceği konusu belirli kurallara bağlıdır. Bunları aşağıda ele alacağız.

Werden yardımcı fiili gelecek zamanı bildirme yanında yüklemi edilgen (Passiv) yapmak için de kullanılıyor: öffnen (açmak) geöffnet werden (açılmak) vb. Bunları etken mastar ve edilgen mastar olarak adlandırabiliriz.

Die Tür wird geöffnet (Kapı açılıyor).

Das Auto ist repariert worden (Araba tamir edildi).

Örneklerde edilgen yapının iki farklı zamanı görülmektedir. Şimdiki zamanda werden yardımcı fiili özneye göre çekimlenmiş ve edilgen mastar en sonda yer almıştır. Edilgen yapının Perfekt zamanında ise yardımcı fiil olarak sein kullanılmış, edilgen mastar bir işleme tutularak en sona getirilmiştir. Edilgen mastara uygulanan işlem “repariert werden” biçiminden “repariert worden” biçimine dönüştürülmesidir. Werden fiilinin aktif tümcedeki Partizip Perfekt biçimi “geworden” olur. Fakat edilgen tümcenin geçmiş zamanında ikinci bir Partizip II ile birlikte bulununca, yani 2. Partizip II olarak yer alınca “geworden” yerine yalnızca “worden” kullanılır. Edilgen tümcenin geçmiş zamanında iki tane yardımcı fiil görev almaktadır; werden edilgen çatı kurmak için, sein geçmiş zaman yapmak için yardımcı fiillerdir. Tümcede anlamı belirleyen asıl fiildir. Görüldüğü gibi yardımcı fiiller zaman ve edilgenlik gibi diğer dilbilgisel işlevleri yerine getirmektedir.

Kaan ist Arzt geworden (Kaan doktor oldu).

Das Buch ist gelesen worden (Kitap okundu).

Almanca dilbilgisi kitaplarının tamamında haben, sein ve werden fiilleri yardımcı fiil olarak kabul edilmektedir. Ancak bazı kaynaklar yardımcı fiil başlığı altında başka fiillere de yer verir. Örneğin Helbig&Buscha (1988, s. 50) ve Balcı (2009, s. 47) tarz fiillerini (Modalverben) de yardımcı fiil olarak değerlendiriyor. Bu anlayışa göre wollen, müssen, dürfen vb. tarz fiilleri yardımcı fiildir. Çünkü tümce içinde bir asıl fiille birlikte kullanılmakta, asıl fiile farklı anlam özellikleri yüklemektedir. Sözdizimsel olarak da tıpkı yardımcı fiiller gibi görev almaktadır. Fakat bu görüş Almanca dilbilgisinde genel kabul gören bir görüş değildir. Çünkü tarz fiillerinin, yardımcı fiillerin tek başına anlam taşımama gibi bazı özelliklerinin bulunmadığı değerlendirilmektedir. Şimdi Almanca yardımcı fiilleri tek tek inceleyelim.

2.1. Haben

Haben fiili Almancada çok işlevli bir fiildir. Farklı kullanım alanları şöyle sıralanabilir: “haben” (sahip olmak) anlamında asıl fiil olarak, “haben zu+ mastar fiil” (zorunda olmak) biçiminde tarz fiili olarak, “haben+ Partizip Perfekt” geçmiş zaman yapımında yardımcı fiil olarak. Konumuz yardımcı fiil olduğu için diğer kullanımlarına değinmeyeceğiz. Haben yardımcı fiili Almanca Perfekt ve Plusquamperfekt geçmiş zaman yapımlarında görev yapar. Özneye göre çekimlenir ve asıl fiil Partizip II çekimiyle en sona getirilir. Kişi adlarına göre çekimi: ich habe, du hast, er/sie/es hat, wir haben, ihr habt, sie haben.

Ich habe die Wahrheit gesagt (Doğruyu söyledim).

Hast du gehört? (Duydun mu?).

Wir haben uns lange unterhalten (Uzun süre sohbet ettik).

Almancada görülen geçmiş zaman yapımında iki farklı yardımcı fiil (haben ve sein) kullanılıyor. Bunlardan hangisinin seçileceği dilbilgisi kuralları ile belirlenmiştir. Ana dili Türkçe olan Almanca öğrencilerinin zorlandıkları konulardan birisi de Perfekt zaman biçiminin anlaşılmasıdır (Yücel ve Yılmaz, 2023, s.172). Çünkü bir yandan doğru yardımcı fiilin seçimi, diğer yandan asıl fiilin geçmiş zaman biçiminin (Partizip II) bilinmesi önemli bir bilgi birikimi ve çaba gerektirir. Fiillerin geçmiş zaman çekimleri (Partizip II) konusunda kısaca şunlar söylenebilir; Almancada fiiller zayıf (kurallı) ve kuvvetli (kualsız) fiiller olarak ikiye ayrılır. Zayıf fiillerin Partizip II kuralı: ge + fiil kökü + t (gesagt, gemacht, gelernt vb). Kuvvetli fiiller kualsız olduğu için listeden ayrıca öğrenilmesi ya da ezberlenmesi gerekir (gehen-gegangen, nehmen-genommen, bringen-gebracht vb). Haben ya da sein yardımcı fiillerinin seçimi yine kurallara bağlanmıştır. Almancada bazı geçmiş zamanları yapmak için bu kuralların bilinmesi gerekir. Almanca geçmiş zaman yapımında haben yardımcı fiilinin kullanım alanı, sein fiiline göre çok daha fazladır. Fiillerin büyük çoğunluğu haben yardımcı fiili ile geçmiş zaman yapılır. Haben yardımcı fiilinin geçmiş zaman yapımında kullanım kuralları (Dreyer&Schmidt, 2006, s. 63):

Geçişli fiiller. Bu fiiller kimi? neyi? sorularına yanıt verebilen, nesne alabilen fiillerdir (essen/yemek, trinken/içmek, lesen/okumak, schreiben/yazmak, bekommen/almak, geben/vermek vb.).

Dönüşlü fiiller ve tarz fiilleri (sich freuen/sevinmek, sich erinnern/anımsamak, sich beschäftigen/meşgul olmak, können/-ebilmek, wollen/istemek, müssen/zorunda olmak vb).

Bazı geçişsiz fiiller. Bu fiillerin özellikleri şöyle sıralanabilir: Nesne almayan, hareket ya da durum değişikliği bildirmeyen, yer ve zaman tümleçleriyle kullanılan (sitzen/oturmak; stehen/kalkmak; arbeiten/çalışmak; leben/yaşamak vb.), yönelme durumu isteyen (danken/teşekkür etmek; antworten/yanıt vermek; schaden/zarar vermek vb), belirli bir başlangıç ve bitiş bildiren (beginnen/başlamak; aufhören/ sona ermek vb.) fiiller.

2.2. Sein

Almancanın temel fiillerinden birisidir. Asıl fiil (sein), yardımcı fiil (sein + Partizip II) ve tarz fiili (sein + zu + Infinitiv) olarak kullanımı vardır. Kuvvetli fiildir ve çekimi düzensizdir; sein (Präsens) –war (Präteritum) – gewesen (Partizip II). Kişi adlarına göre şimdiki zaman (Präsens) çekimi şöyledir: ich bin, du bist, er/sie/es ist, wir sind, ihr seid, sie sind. Yardımcı fiil olarak geçmiş zaman yapımında ve edilgin durum bildirmede görev alır. Geçmiş zaman yapımında görev aldığı örneklere göz atalım;

Er ist ins Kino gegangen (O sinemaya gitti).

Ich bin gestern fünf Kilometer gewandert (Dün beş kilometre yürüdüm).

Warum bist du zu spät gekommen? (Neden çok geç geldin?).

Örnekler Almanca Perfekt zamanda kurulan tümcelerdir. Burada sein fiili yardımcı eylem görevindedir. Özneye göre çekimlenmiş ve asıl fiillerin geçmiş zaman biçimleri (Partizip II) en sona getirilmiştir. Anlamı belirleyen asıl fiildir. Sein fiili yalnızca zamanı bildirmede yardımcı olmaktadır. Aşağıdaki fiiller ile görülen geçmiş zaman (Perfekt) yapımında sein yardımcı fiili kullanılır (Dreyer&Schmidt, 2006, s. 63):

Belirli bir yöne ya da hedefe hareket bildiren fiiller (kommen/gelmek; gehen/gitmek; fliegen/uçmak; aufstehen/kalkmak vb).

Durum değişikliği bildiren bütün geçişsiz fiiller (einschlafen/uykuya dalmak; aufwachen/uyanmak; aufblühen/çiçeklemek; werden/olmak; entstehen/meydana gelmek; sterben/ölmek; erlöschen/sönmek; bleiben/kalmak vb).

Sein yardımcı fiilinin diğer bir kullanım alanı edilgenlik (Passiv) bildirmedir. Almancada edilgenlik ifadesi iki biçimde yapılır: Süreci bildiren edilgenlik (Vorgangspassiv = werden-Passiv) ve sonuç durumunu bildiren edilgenlik (Zustandspassiv = sein Passiv) (Kozak, 2010, s. 93). Süreci bildiren edilgenlik yapımında “werden” yardımcı fiili görevlidir. Durumu bildiren edilgenlik ise “sein” yardımcı fiili ile yapılır. Aşağıdaki örneklerde süreç ve sonuç bildiren edilgenlik farkını inceleyelim;

Die Tür wird geöffnet (Kapı açılıyor / açılır).

Die Tür ist geöffnet (Kapı açıktır).

Der Teller wurde zerbrochen (Tabak kırıldı).

Der Teller ist zerbrochen (Tabak kırıktır).

Görüldüğü gibi sein fiili ile kurulan edilgen yapılar bir durum bildirmektedir. Bu durum bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır. “Kırılmak” biçimindeki edilgen yapı werden fiili ile yapılırken, “kırık olmak” biçimindeki durum sein fiili ile anlatılmaktadır. “Tabak kırıktır” gibi durum bildirilen bir tümce, ad tümcesidir. Bu durumda sein fiili bu tür yapılarda adı özneye bağlayan bir işlev üstlendiği için ekeylem (Kopulaverb) olarak da değerlendirilebilir. Edilgenlik bildiren tümcelerin görülen geçmiş zaman yapımında kesinlikle sein yardımcı fiili kullanılır. Yani yukarıdaki haben ya da sein fiillerinin seçim kuralları geçersiz olur. (Die Tür ist geöffnet worden/ Kapı açıldı). Almancada durum bildiren edilgenlik (Zustandspassiv) yapısının Türkçede tam bir eşdeğerliğinden söz etmek zordur. Çünkü Türkçedeki edilgen yapı, werden-Passiv ile örtüşür. Türkçede sein-Passiv’in biçimsel eşdeğeri bulunmaz. Ancak işlevsel değeri yorumlanabilir. Balcı’ya göre (2012, s.15) Almanca durum bildiren edilgenliğin Türkçedeki işlevsel eşdeğeri öğrenilen geçmiş zaman (-miş) ile karşılanabilir (Die Hemden sind gereinigt/ Gömlekler temizlenmiş).

Sein yardımcı fiilinin iki ayrı görevi olduğuna değindik: geçmiş zaman ve edilgenlik yapımında. Ancak geçmiş zaman yapımındaki işlevinin daha önemli olduğunun vurgulanması gerekir. Özellikle yabancı dil olarak Almanca öğrenirken, görülen geçmiş zaman yapmak için sein yardımcı fiili vazgeçilmezdir.

2.3. Werden

Yukarıda değinildiği gibi, werden fiili Almancada çok işlevli bir fiildir. Yardımcı fiil ve ek fiil (kopula) olarak kullanılır. Çalışma çerçevesinde yalnızca yardımcı fiil işlevini ele alacağız. Werden fiili kuvvetli fiil sınıflandırmasındadır ve çekimi kuralsızdır. Geçmiş zaman biçimleri: werden- wurde- geworden. Bu fiilin şimdiki zamanı tekil ve çoğul kişi adlarına göre şöyle çekimlenir: ich werde/ du wirst/ er, sie, es wird/ wir werden/ ihr werdet/ sie werden. Yardımcı fiil olarak werden fiili gelecek zaman (Futur) yapımında, edilgenlik (Passiv) yapımında ve tasarlama kipinde (Konjunktiv) kullanılır. Gelecek zaman bildirmede özneye göre çekimlenir ve asıl anlamı taşıyacak fiil mastar olarak tümcenin sonuna getirilir (werden + Infinitiv).

Ich werde Deutsch lernen (Almanca öğreneceğim).

Wann wirst du kommen? (Ne zaman geleceksin?).

Er wird bis morgen seine Arbeit beendet haben (Yarına kadar işini bitirmiş olacak).

Am Montag werden wir nach Deutschland fliegen (Pazartesi günü Almanya'ya uçacağız).

Almancada edilgen çatı kurulmasında werden fiili yardımcı fiil olarak görev yapar. Edilgenlik bildirmede werden fiili özneye göre çekimlenir ve asıl fiilin Partizip II biçimi tümce sonuna getirilir (werden + Partizip Perfekt).

Das Haus wird gebaut (Ev yapılıyor).

Die Villa wurde verkauft (Villa satıldı).

Der Roman wird gelesen (Roman okunuyor).

Werden yardımcı fiilinin diğer bir kullanım alanı da tasarlama kipindedir. Özellikle Konjunktiv II (gerçek olmayan dilek, istek) yapımında werden yardımcı fiilinden yararlanır. Werden fiilinin Konjunktiv II çekimi, Präteritum (wurde) zaman biçimindeki kalın ünlü (u) inceltiyle yapılar (würden + Infinitiv).

Ich würde gehen (Ben (olsam) giderdim).

Wenn wir Geld hätten, würden wir helfen (Paramız olsaydı yardım ederdik).

Yardımcı fiil olarak farklı işlevleri yerine getirirken özneye göre çekimlenen werden fiili, gelecek zaman bildirmede asıl fiilin mastarıyla, edilgenlik bildirmede asıl fiilin geçmiş zaman biçimiyle (Partizip II) birlikte kullanılmakta, tasarlama kipi bildirmede ise kökündeki sesli harfin inceltilmesi yoluyla görev yapmaktadır.

SONUÇ

Türkçe ve Almancada yardımcı fiiller konusunu karşılaştırmalı bir bakış açısıyla ele alan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

-Türkçe ve Almancada yardımcı fiil olarak görev yapan fiiller bulunmaktadır. Almancada yardımcı fiiller sınıfında haben, sein ve werden fiilleri sayılır. Türkçe dilbilgisi çalışmalarında yardımcı fiiller konusunda tam bir fikir birliği yoktur. Farklı yayınlarda farklı sayıda ve özellikle fiiller sıralanmaktadır. Burada sayılan fiillerin bazıları yakın anlamlı olup günümüzde sınırlı bir kullanım alanı vardır. Eşzamanlı bir değerlendirme yapılırca, günümüz Türkçesinde yardımcı fiil olarak etmek, olmak, imek ve –dir ekeyleminin genel kabul gördüğü söylenebilir.

-Türkçe-Almanca dil çiftinde yardımcı fiillerin görevleri örtüşmemektedir. Almancada yardımcı fiiller, diğer fiillerin bazı zaman çekimlerinde ve edilgen çatı yapımında görev alır. Haben, sein ve werden farklı zaman biçimleri oluşturmada, werden ve sein ayrıca edilgen çatı yapımında görev almaktadır. Türkçede yardımcı fiiller ad ya da ad soylu sözcüğü fiil yapmak için kullanılmaktadır. Olmak, imek ve –dir geçişsiz olup, var oluş ve durum bildirmede kullanılırken, etmek geçişli olup kılış bildirme işlevini üstlenmektedir.

-Hem Türkçede hem de Almancada yüklemi özneye bağlama (Kopula) görevi olan ve ad tümcesi yapan fiiller vardır. Türkçede bu görev imek fiiline ve –dir ekeylemine yüklenmiştir. İmek fiili tek başına anlamı olmayan bir ekeylemdir ve yardımcı fiil işlevini yerine getirir. Almancada ad tümceleri sein ve werden fiilleri ile yapılır. Ad tümcesi yapan fiiller Türkçede yardımcı fiil kabul edilirken, Almancada bu görevleri ayrı bir sınıfta ele alınmaktadır.

-Türkçede ekeylem ve yardımcı fiil olarak kabul edilen i- ve –dir ekleri, “sein” fiilinin asıl fiil olarak kullanımı ile eşdeğerdir. “Olmak” yardımcı fiili ise “werden” fiilinin asıl fiil olarak oluş bildirme işleviyle örtüşür. Bu durumda sein fiilinin Türkçeye olmak olarak aktarılması doğru olmayacaktır. Durum bildirme ile oluş bildirme arasındaki farkın iyi anlaşılması gerekir.

-Eklemeli bir dil olan Türkçede fiil köküne getirilen “-ecek” ekinin gelecek zamanı bildirme, “-dı” ekinin geçmiş zamanı bildirme, “-n” ve “-l” eklerinin edilgen çatı yapma işlevleri vardır. Bu işlevler Almanca haben, sein ve werden yardımcı fiilleri ile yerine getirilmektedir.

Sonuç olarak; Türkçe ve Almancada yardımcı fiillerin yapısı, anlamı, sözdizimindeki yeri ve kullanımı farklılık gösterdiği için, bu alanda daha çok karşılaştırmalı araştırma yapılması gerekir. Türkçede eklerle yapılan bazı dilbilgisel işlemler Almancada yardımcı fiiller ile gerçekleştirilmektedir. Diller arasındaki bu farklılık nedeniyle, yabancı dil olarak Almanca öğretiminde bu konuya daha fazla önem verilmesi, özellikle anadili Türkçe olanlar için yararlı olacaktır. Karşılaştırmalı çalışmaların ayrıca yabancı dil olarak Türkçe öğretimine de sağlayacağı katkılar çok değerlidir.

KAYNAKÇA

- Alibekiroğlu, S. (2014). *Çağdaş Türk Lehçelerinde Yardımcı Fiiller* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Alibekiroğlu, S. (2015). Ol- Fiilinin Türkiye Türkçesi Standart Dilindeki Kullanımları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences* 14(1), 193-206
- Alibekiroğlu, S. (2018). Türkiye Türkçesinde Yarı Yardımcı Fiiller. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* (6)15, 1140-1147.
- Atay Genç, Kömürcüoğlu vd. (2016). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenenlerin (-Dı) Geçmiş Zaman İçin Koşaç Yerine “Ol-” Eylemini Kullanma Eğilimleri. *International Journal of Language Academy*. (4)4, 131-139.
- Balcı, T. (2009). *Grundzüge der türkisch – deutschen kontrastiven Grammatik*. Adana: Ulusoy Matbaası.
- Balcı, U. (2012). Wechsel der Diathese im Türkischen und im Deutschen: Gemeinsamkeiten und Unterschiede in der Passivierung. *Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft* 38, 7-21.
- Banguoğlu, T. (1998). *Türkçenin Grameri*. Ankara: TDK Yay.
- Baydar, T. (2013). İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 49, 55-66.
- Boeschoten, H. (2003). “Yapmak” Neden “Etmek” Yerine Kullanılıyor? – Tarihsel Bir Bakış. (Çev. M. Y. Özezen) *Türkbilig* 5, 149-156.
- Doğan, A. (2017). Türkiye Türkçesinde Yardımcı Fiiller Üzerine Değerlendirmeler. *International Journal of Language Academy* Volume 5(7), 192- 221.
- Dreyer, H. & Schmidt, R. (2006). *Lehr- und Übungsbuch der deutschen Grammatik*. München: Verlag für Deutsch.
- Duden Grammatik(1995). *Grammatik der deutschen Gegenwartssprache*. Mannheim: Dudenverlag.
- Ediskun, H. (2005). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eisenberg, P. (2020). *Grundriss der deutschen Grammatik*. (5. Auflage). Berlin: JB. Metzler.
- Ercilasun, A.B. (2008). *Türk Dili Tarihi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Ergin, M. (2005). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yay.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- Helbig, G. & Buscha, J. (1988). *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*. Leipzig: Verlag Enzyklopädie.

- Hengirmen, M. (1998). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin Yay.
- Hoffmann, M. (2021). *Deutsch fürs Studium. Rechtschreibung, Grammatik, Zeichensetzung und Stil*. Paderborn: Brill.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: TDK Yay.
- Kozak, S. (2010) *Vergleich des Passivs und passivischer Strukturen im Türkischen, Deutschen und Englischen und ihre Verwendungsweise in drei verschiedenen Tageszeitungen (Yayımlanmamış Doktora Tezi)*. Ludwig-Maximilians-Universität, München.
- Kulaç, Y. (2024). Yap- Fiili Yardımcı Fiil Mi? (Sözdizimsel Bir İnceleme). *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 14, 661-669.
- Pekçağlayan, M. Z. (2022). *Türkçede "olmak" eyleminin ve -dir ekinin Kullanımının Dil Öğretimi Açısından Almanca "sein" ve "werden" Eylemi ile Anlamsal, Yapısal ve İşlevsel Denklik İlişkileri Açısından Karşılaştırılması (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Türk Dil Kurumu (1988). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yay.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Wahrig, G. (1989). *Deutsches Wörterbuch*. München: Mosaik Verlag.
- Yeşilyurt, Ş. (2021), "Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yap- ve Et- Yardımcı Fiilleriyle Oluşturulan Birleşik Fiiller", *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, (7)4, 1613-1629.
- Yücel, E. & Yılmaz, H. (2023). Die deutsche Grammatik: Eine Herausforderung für den türkischen DaF-Lerner. *Alman Dili ve Kültürü Araştırmaları Dergisi* 5/2, 164-173.

EXTENDED ABSTRACT

The aim of this study is to examine the auxiliary verbs in Turkish and German from a contrastive perspective. Turkish is an agglutinating language and German is an inflecting language. Both have the auxiliary verbs. But the functions of the auxiliary verbs are not identical. While in Turkish they are used to verbalize loanwords and participles, in German they function in the formation of the tense of other verbs and in the formation of the passive voice. The morphological, syntactic and functional properties of the auxiliary verbs in this pair of languages are very different. This difference causes a significant learning difficulty. Contrastive examinations can be helpful in overcoming these difficulties.

In this study, the quantitative research model was carried out. The auxiliary verbs were examined in publications such as grammars and in specialist literature. The data obtained through a descriptive method is analyzed and evaluated.

The following conclusions can be drawn from the present study;

There are auxiliary verbs in Turkish and German. The auxiliary verbs in German are the verbs "haben", "sein" und "werden". In Turkish, linguists do not agree on auxiliary verbs. The numbers and types of auxiliary verbs are still up for debate. With a synchronic evaluation one can say that the verbs "etmek", "olmak", "imek" and koplaverb "-dir" are actual auxiliary verbs.

In the Turkish-German language pair, the functions of the auxiliary verbs are not identical. In German, the auxiliary verbs "haben" and "sein" are used when forming the tense, i.e. in the perfect and pluperfect. The auxiliary verb "werden" is used in the formation of the future tense and in the formation of the passive voice. But in Turkish, the auxiliary verbs "etmek" and "olmak" are used in the verbalization of

loanwords and participles. The words with foreign origins can be used with auxiliary verbs as compound verbs. And verbs like “teşekkür etmek”, “memnun olmak” etc. are very common. "Etmek" is a transitive verb and "olmak" is an intransitive verb.

There are copula verbs in both Turkish and German. They connect the nouns with the predicate. In Turkish, the verb "ilmek" and the affix "-dir" take on this task. "İmek" is a copula verb that carries no meaning and fulfills the function of an auxiliary verb. The affix "-dir" is accepted as a noun verb and auxiliary verb. It also describes modes such as conjecture and certainty. The two are also called auxiliary verbs because they also make the noun predicate.

In German, “sein” and “werden” are used as copula verbs. These verbs connect the nouns to form predicates. Copula verbs are accepted as auxiliary verbs in Turkish. But in German, copula verbs are not mentioned as auxiliary verbs. They are classified in a diverse category.

The verb "ilmek" and the affix "-dir", which are accepted as copula verbs and auxiliary verbs in Turkish, are equivalent to the full verb function of the German verb "sein". And the verb "olmak" corresponds to the full verb function of the German verb "werden". For this reason, it cannot be correct to translate the verb "sein" into Turkish as "olmak". While “sein” refers to a current state, “werden” denotes a future state.

In Turkish, the grammatical morpheme "-ecek" is added to the end of the verb stem and this is how the future tense is formed. The past tense is expressed with the morpheme “-di” behind the verb stem. The affixes "-l" and "-n" have the functions of passive voice formation. In German, these functions are fulfilled by the auxiliary verbs “haben”, “sein” and “werden”.

In summary, it can be said that the auxiliary verbs differ in Turkish and German. The morphological, syntactic, semantic and pragmatic properties of auxiliary verbs in both languages are not identical. Some grammatical functions that are carried out by affixes in Turkish are realized by auxiliary verbs in German. Because of the diversity of languages, more emphasis should be placed on this topic when teaching German as a foreign language, especially for native Turkish speakers. Contrastive studies can certainly contribute to teaching of Turkish as a foreign language.

ANADOLU'NUN DİLLERİ: ARAPÇA, KÜRTÇE VE LAZCA ÜZERİNE TARİHSEL VE DİLBİLİMSEL BİR İNCELEME

Doç. Dr. Meryem NAKİBOĞLU¹
Öğr. Zeynep HIÇKIRAN²

 <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.77539>

Anahtar Kelimeler	Öz İnsanların duygu ve düşüncelerini ifade etmesine dil denir. Dil, iletişimi sağlamakla yükümlü bir olgu olduğu kadar geçmişin izlerini de taşır. Kuşaklar boyunca gelenek ve görenekler kültürü inşa eden diller yoluyla yeni nesillere aktarılır. Bir toplumda hâkim dil dışında birden fazla dil konuşulabilir. Baskın dilin etkisiyle diğer diller harmanlanarak karma bir dil olarak yaşamlarını sürdürürler. Bu çalışmada dillerin etkileşim içerisinde olduğu iki dilli bireyler arasında heterojen yeni kalıp cümle ve sözcükler oluşturulduğu görülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dili Türkçedir; lakin bu coğrafyada Arapça, Kürtçe ve Ermenice başta olmak üzere farklı diller etkin bir şekilde konuşulur. Türkiye Cumhuriyeti'nde Türkçenin haricinde birçok dilin konuşulduğu ele alındıktan sonra bu diller arasından seçilen Arapça, Kürtçe ve Lazca hakkında bilgiler verilmiştir. Diller, alfabetik sıraya göre ele alınmıştır. Bu dillere ait toplumların tarihi, lehçe ve konuşulduğu coğrafyalar irdelenmiştir. Aynı zamanda günümüzde köyden kente göçlerin de etkisiyle söz konusu olan dillerin geniş coğrafyaya yayılmasına odaklanılmıştır. Bu çalışmada tercih edilen dillerin Türkçeden etkilenimi, kod değişimleri, kod yansımaları ve dil aşınımı gibi dilbilimsel konulara değinilmiştir. Bu bağlamda kültürbilimden faydalanılmıştır. Ele alınan dillerin farklı yaş grupları ve eğitim seviyelerinden olan konuşucuları ile yapılan görüşmeler dâhilinde örneklere yer verilmiştir.
İkidillilik Dil Etkileşimi Arapça Kürtçe Lazca	
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi	
Gönderim Tarihi: 21.07.2024 Kabul Tarihi: 03.12.2024 Yayın Tarihi: 30.12.2024	

THE LANGUAGES IN ANATOLIA: A HISTORICAL AND LINGUSTIC STUDY ABOUT ARABIC, KURDISH AND LAZ LANGUAGES

Keywords	Abstract The way people express their feelings and thoughts is called language. Language is not just a means for communication; it also carries echoes of past. Across generations, traditions are passed down to new ones through language. In any society, alongside dominant language, many others thrive. Influenced by dominant language, these languages blend together, sustaining their existence. It has been shown that languages interact with each other, through bilingual individuals, heterogeneous new patterns, words are created. Official language of the Republic of Turkey is Turkish but many different languages, especially Arabic, Kurdish, Armenian are effectively spoken in Turkey. After explaining several languages spoken in Turkey apart from Turkish, details are provided about Arabic, Kurdish, Laz language. The languages will be addressed alphabetically. Dialects and the places they are spoken have been examined for these languages. The influence of migration from villages to big cities, the focus is on spreading the languages in question to a wide geography. This article shows linguistic issues such as code-switching, code-mixing, language reflection and language erosion. In this context, cultural-studies were used. Examples have been provided based on interviews conducted with speakers of the languages discussed. The methodology of the study is socio-linguistic and sociological methods.
Bilingualism Language Interaction Arabic Kurdish Laz Language	
Article Info	
Research Article	
Received: 21.07.2024 Accepted: 03.12.2024 Published: 30.12.2024	

ETİK BEYANI: Etik kurul izni gerektiren bir çalışma değildir.

¹ Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, mnakiboglu@adu.edu.tr

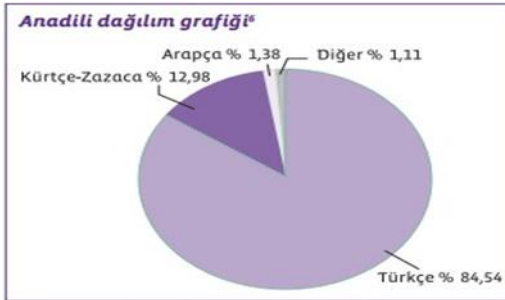
² Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Anabilim Dalı, hickiran99@gmail.com

GİRİŞ

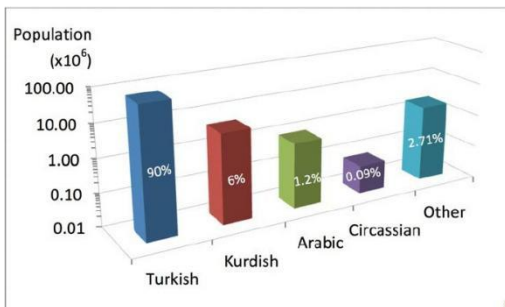
Bireylerin birbirleriyle iletişimini sağlayan duygu ve düşüncelerini aktarmaya yarayan dil, aynı zamanda toplumların kültürel mirasını yansıtan en önemli araçlardan biridir. Zaman içinde dillerin evrimi, toplumsal, kültürel ve ekonomik nedenlerin etkisiyle değişikliklere uğrayarak heterojen bir hal alır. Bu değişim süreci, dilin zenginliğini artırabileceği gibi, aynı zamanda onun doğal yapısını ve özünü tehdit etme riski de taşır. Bu bağlamda, *dil yozlaşması*, *dil etkilenimi*, *kod değişimi* ve *kod yansımaları* gibi kavramlar, baskın dilin pasif dile etkilerini incelemek için kullanılmaktadır. Bu kavramlar, yalnızca dilsel değişimle ilgili değil, aynı zamanda kültürel ve toplumsal dönüşümün de bir yansımasıdır. Bu bağlamda, ele alınan dillerin evrimi ve bu süreçlerin toplumsal bağlamdaki yeri, makalenin temel odak noktalarından biridir.

Anadolu, binlerce yıldır birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış; verimli toprakları olan bir bölgedir. İklimi, ulaşım yolları ve jeopolitik konumundan dolayı yaşamaya elverişli olduğu için birçok uygarlık tarafından yurt edinilmiştir. Dolayısıyla yıllardır birçok kültürün iç içe yaşadığı bu topraklarda farklı diller konuşulur. Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dili Türkçedir. Fakat 2009 yılında yayınlanan verilere göre Türkiye'de anadil olarak '*Türkçe % 84,54; Kürtçe/Kurmanci % 11,97; Zazaca % 1,01; Arapça % 1,38; Ermenice % 0,07; Rumca % 0,06; İbranice % 0,01; Lazca % 0,12; Çerkezce % 0,11; Kiptice % 0,01*' (Ceyhan & Koçbaş, 2009, s. 7) konuşulmaktadır. Görüldüğü üzere Türkçenin yanında kökenleri gereğince iki dilli bireyler de bulunmaktadır. Fakat 2015 yılında hazırlanan verilere göre Türkçe %90, Kürtçe %6, Arapça %1.2, Çerkezce %0.09 ve diğer diller %2.71 olarak değişim göstermiştir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. Sözcü, 2015). İncelenen dillerin yeni nesil tarafından daha az öğrenildiği 2009 ve 2015 verilerinden anlaşılmaktadır. '*Son zamanlardaki çalışmalar, miras dilinin ev bağlamında sınırlı kalırsa korunmasının garanti edilemeyeceğini göstermektedir*' (Haznedar, 2018, s. 164). Makalede sınırlandırma yapılarak bu diller arasından etkin bir şekilde konuşulan Arapça, Kürtçe ve Lazca ele alınmıştır.

Şekil 1. Çift Dillilik ve Eğitim (Ceyhan & Koçbaş, 2009, s. 7).

Şekil 2. Languages in Turkey (Güllü, F. ve Kuusik, R. ve Laanpere, M. 2015).

1. ANADOLU'DA KONUŞULAN ARAP LEHÇELERİ

Anadolu toprakları asırlar boyunca çeşitli medeniyet ve kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Farklı topluluklar dilsel, ırksal ve kültürel açıdan kendi kimliklerini; soyut ve somut değerlerini günümüze kadar taşıyabilmiştir.

Arapların, Anadolu topraklarında yaşamaları eskiye dayanır. El-Cezire bölgesinde yaşayan Araplar, eski adıyla Edessa olan Urfa'yı kendilerine yurt edinmişlerdir.

'El-Cezire bölgesi Samileri ana yurdu olarak kabul etmektedir. Bu bölge İslam öncesi dönemden başlayarak Araplara da yurt olmuştur. Ancak Arapların buraya yerleştiği tarihi kesin olarak belirlemek mümkün değildir. M.Ö 132 yılında Edessa kentini hâkimiyeti altına alan sülale, Arapların bu bölgeye yerleştiğinin en eski delilidir... Yine M.Ö, ilk asırda Habur ve Sincar'ın güneyinde konar-göçer Arapların var olduğuna dair haberler varid olmuştur'' (Önel, 2018, s. 108).

751 yılında vuku bulan Talas Savaşı Türklerin, Araplarla tanışmasına vesile olmuştur. Türklerin Malazgirt Savaşı ile Anadolu'ya yerleşmesi sonucunda Araplar ve Türkler aynı coğrafyayı paylaşmışlardır. Bu gibi unsurlar iki millet arasındaki etkileşimin artmasına sebep olmuştur.

Günümüzde en az dört yüz milyon kişi tarafından ana dil olarak Arapça konuşulur. Sami dil ailesine mensup olan Arapça, birçok farklı lehçeden ve üst dil olan Fasih Arapçasından oluşur. Anadolu'da Hatay, Adana, Mersin, Şanlıurfa, Siirt, Kilis, Gaziantep, Şırnak, Batman, Muş, Bitlis ve Diyarbakır şehirlerinde Arap asıllı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yaşar. Bu yerleşim yerlerinde konuşulan Arap diyalektleri üç gruba ayrılır.

'Hatay (Antakya), Adana, Mersin ve Tarsus bölgelerinde Suriye-Lübnan kıyı diyalekti; Şanlıurfa'da Suriye Bedevi (Çöl) diyalekti; Mardin, Şırnak, Siirt, Muş, Kozluk- Sason (Batman) bölgelerinde ise Mezopotamya Arap diyalekti konuşulmaktadır'' (Acat, 2018, s. 8).

Arapçada farklı lehçelerin görülmesi, dilde bozulmaya yol açmaz; aksine dilin zenginliğinin göstergesi olarak kabul edilir. İki dillilik ve çok dillilik bağlamında araştırmalar yapan Avrupalı bilim insanlarının Türkiye'de konuşulan Arap diyalektleriyle ilgilendiği görülür.

'Alman dilbilimci ve Sami dilleri üzerine uluslararası ün sahibi Prof. Dr. Otto Jastrow ise 1967-68 tarihlerinde Mardin ve Turabdin bölgesini ziyaret etmiş ve civardaki yerleşim yerlerine giderek insanlarla görüşmüş olup beraberinde getirdiği ses cihazı ile de seslerini kayıt altına almıştır. Jastrow, "Anadolu Arapçası" diye isimlendirdiği Doğu ve Güneydoğu'da konuşulan Arap diyalektleri üzerine uzun yıllar boyunca önemli çalışmalarda bulunmuştur'' (Acat, 2018, s. 11).

Alman dilbilimci Jastrow'un incelemesi, Avrupalı birçok araştırmacının kayda değer çalışmalarından yalnızca biridir. Avrupa ülkelerinde Türkiye'deki Arap diyalektleri üzerine bölgesel olarak çok sayıda çalışma yapılmasına rağmen, Türkiye'de bu konuya yoğunlaşmadığı görülür (Acat, 2018, s. 16).

Şekil 2. Midyat Yöresel Arapçası ve Sözlü Edebiyatı (Orhan, 2018, s. 161).

Türkçe	Fasih A.	Midyat	Siirt'	Şanlıurfa	Hatay
Üç	ثلاثة	Şası	Fäfe	Seles	İtlete
Aldı	أخذ	Âhaz	Ahäv	Haze	Ehet
Vurdu	ضرب	Zarab	Varab	Darab	Darab
Nene	جدة	Meymî	Meymî	Hıbbebî	Sıt
Kahvaltı	فتور	Ğıda	Tari'a	Futur	Futur
Beşik	مهد	Derguşî	Mehit	Sırir	Sırir
Nereden geldin?	من أين جئت	Min eyn cit?	Min esep tici?	Mneyn cit?	Mnen cey?

1.1. Suriye- Lübnan Kıyı Diyalekti

Türkiye'nin sahil kesiminde yaşayan Araplar, Adana, Mersin ve Hatay'da bulunur; Suriye-Lübnan Kıyı diyalektini konuşurlar.

'Arapların zirai faaliyetlerde bulunmak üzere verimli topraklara sahip olan bu alana yerleştirilmeleri, XIX. Yüzyılın sonlarına doğru Aynaz Bataklığı'nın kurutulması

faaliyetleri neticesinde gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak Mersin, Adana ve çevre illerden birçok Arap bu bölgeye yerleştirilmiştir'' (Özcan, 2018, s. 28-29).

Görüldüğü üzere tarım bölgesi olan Çukurova ve çevresine Osmanlı döneminde Arapların yerleştirilmesi 19. Yüzyılın başlarında hız kazanmıştır. Dolayısıyla tarım bölgelerine yerleştirilen Arap halkları, çiftçilikle uğraşmışlardır.

'Evlîya Çelebi, XVII. Yüzyılda kaleme aldığı meşhur eseri Seyahatname'de Adana hakkında Halkı çok terbiyeli kimselerdir. Arapça konuşurlar. Şehirde Tat Fellah, Arap, Urum, Ermeni ve Yahudi vardır; sözlerini ifade etmiştir'' (Özcan, 2018, s. 29).

Evlîya Çelebi'nin cümlelerinden anlaşıldığı üzere Adana çevresi birçok kültüre ev sahipliği yaptığından kültürel çeşitliliğin fazla olduğu görülür. Ayrıca farklı etnik grupların birbirleriyle saygı çerçevesinde mutlu bir şekilde yaşadıkları dikkatlerden kaçmamalıdır.

Bu bölgede yaşayan Araplar, mezhepleri gereğince Alevi Arapların, Sünni Araplara oranla günlük yaşantılarında daha çok Arapça konuştukları gözlemlenmiştir.

'Alevi Araplar, günlük yaşantılarında kendi aralarında Arapça konuşmaları ve dini eğitimlerini sözlü olarak Arapça yapmaları gibi etmenler neticesinde kendi dillerini büyük ölçüde muhafaza edebilmişlerdir'' (Usta, 2014, s. 703).

1960'lı yılların sonlarına kadar bu bölge Arapları kendi aralarında, mahallelerinde hâkim dil olarak Arapça konuşmaktaydı. Çocukların ilkokula başlamasıyla Türkçe ile karşılaşmışlardır. Böylelikle zaman içerisinde okullarda, çevrelerinde, radyo-televizyon gibi iletişim araçları sayesinde Türkçe etkin dil olmaya başlamıştır. Yaşlı kesimin azalması ve kültürel yozlaşmayla otuz yaş altı neslin Arapça öğrenme istencinin azaldığı görülmüştür. Bu yüzden bu bölgede konuşulan Arapçanın tehlike altına girdiği söylenilir. Amerikalı dilbilimci Joshua Fishman'ın 1991 yılında yayımladığı *Reversing Language Shift* makalesinde yer alan kuşaklar arası dil aktarım ölçeğine göre *'kuşaklar arası ana dil aktarımı olmadan, dilin sürekliliği sağlanamaz. Bu nedenle, kuşaktan kuşağa sağlıklı bir biçimde aktarılmayan dil korunamaz''* (Haznedar, 2021, s. 76). Bu durum yalnızca Suriye-Lübnan Kıyı Diyalektine özgü bir durum değildir. Türkiye'de konuşulan tüm Arapça diyalektleri için söz konusudur.

1960'lı yıllarda eğitim hayatına başlayan çocuklar, iki dilli olarak ifade edilir. Dolayısıyla iki dilli bireyler konuşurken Türkçe ile Arapçanın ses yapılarını birbirleriyle etkileşime sokar; telaffuz değişikliği yaparak yeni ifadeler ortaya çıkarırlar. Oluşan bu mahalli lehçeleri sosyal hayatlarında sıklıkla kullanırlar.

'Örneğin, lehçede Türkçe 'çanta' ifadesine karşılık olarak 'çantay' veya 'masa' kelimesine karşılık olarak 'masay' ifadeleri kullanılmaktadır. Fasih Arapçada 'çanta' anlamına gelen 'hakibe' veya 'masa' anlamına gelen 'tavileh' ifadeleri yöre halkı tarafından özellikle de 40 yaş üzeri bireyler haricindeki kişiler tarafından genelde bilinmemektedir'' (Özcan, 2018, s. 31).

Örneklerden anlaşıldığı üzere anadili Arapça olan neslin sosyal ortamlarda hâkim dil olan Türkçe ile tanışması sonucunda yeni kelimeler oluşmuştur. Genç nesil tarafından öz dillerindeki kelimeler unutulmuş; zamanla esas kelimeyi ifade etmek amacıyla yeni yapılar kullanılmıştır. Türkçeden alınan ve Arapçanın etkisiyle değişime uğrayan bu kelimeler, kod kaymasına örnek teşkil etmektedir. *'Aslı Türkçe olan bazı kelimelerde vakf/durak, ses bakımından Arapçaya benzetilerek -ay eki ile yapılmakta... Ör. masay, çantay, arabay, şobay, kilimay, kargay'' (Özcan, 2018, s. 64).*

Bu lehçenin zamanla farklılaşması ve Türkçeleşmiş olmasına rağmen diyalaketiğin bozulmasına yol açmaz. Stephan Prochazka 2002 yılında yayımladığı *Die arabischen Dialekte der Çukurova (Südtürkei)* adlı makalesinde Suriye-Lübnan Kıyı Diyalektininin, Anadolu'da yer alan diğer diyalektlere oranla daha az Türkçe kelimedenden etkilendiğine dikkat çeker.

Sosyal hayatta baskın dili Türkçe olan ve geçmişi nedeniyle toplumda konuştuğu dilden farklı bir dilin konuşulduğu bir ev ortamında büyüyen kişilere *miras dil konuşucusu* denir. Miras dil konuşucuları genellikle Türkçe bilmeyen aile büyükleriyle iletişimleri sayesinde Arapçaya maruz kalarak bu dili öğrenen, anlayan ve konuşan kişilerdir. Günümüzde miras dil konuşucularının

azaldığı gözlenir. Arapça konuşulan ailelerde ev ortamında dilin az konuşulması nedeniyle genç nesiller bu dile yeterince vakıf olamazlar. Bu nedenle büyükleriyle (anneanne/babaanne, dede) iletişim sıkıntıları yaşarlar. Bu durum aynı zamanda dil ve kimlik problematiğine yol açan bir husustur.

Hatay'ın bir ilçesi olan İskenderun'dan görüşülen kişilerle yapılan araştırmaya göre çift dilli yetişen bireyler aile ortamında Arapça konuşurken, sosyal hayatlarının büyük çoğunluğunda Türkçe konuştuklarını ifade etmektedirler. Genç neslin bir kısmı aile büyükleriyle Arapça konuşurken yirmi yaş altındaki bireylerin Arapçayı konuşmadıkları ve aynı zamanda anlayamadıkları görülür. Buradaki en büyük etmen Türkçe bilmeyen aile büyüklerinin kayıplarıyla evde Türkçenin hâkim olmaya başlamasıdır. Ayrıca göçler ile yöre halkının Arapça konuşulan ortamdaki uzaklaşması bu dil konuşucularının da azalmasına sebebiyet verir. Yörede kullanılan günlük ifadelerle örnek vermek gerekirse Türkçesi "canımın içi" anlamına gelen "ahıd kadek" sevgi ifadesi olarak yöre halkının dilinde sıklıkla kullanılır. Arapçada kalıplaşmış bir cümle olarak kullanılan "ibn-i Adem", "insan oğlu hata yapabilir" anlamına gelir. Günlük hayatta kızgınlık ifadesi olarak "leame" sözcüğü tercih edilir; bu ifade "lanet olsun" anlamında kullanılır (E. Berkyürek, kişisel iletişim, Kasım 2023). Hatay yöresinin halk ağzında bir kişiyi küçümsemek amacıyla kullanılan "kal" Arapça sözcüğüyle başlayan cümlelere Türkçe olarak devam edildiği gözlemlenmiştir. "Kal bize gelecekmış" cümlesiyle istenilmeyen bir kişiyi ifade etme amacıyla kullanılmıştır (E. Berkyürek, kişisel iletişim, Kasım 2023). Arapçada içten bir karşılama cümlesi olan "ehlen ve sehlen", "hoş geldiniz sefalar getirdiniz" anlamında Antakya yöresinde kullanılırken; Fasih Arapça'da günümüzde kullanılmaz. Tarsus'ta konuşulan Arapçada özellikle canlı isimlerinin önüne "sürü" anlamına gelen "süri/sürü" kavramı söylenir. Örneğin Arapçada "aslan" kelimesi "seb"tir; "süri seb" olarak ifade edildiği takdirde "aslan sürüsü" anlamına gelir.

1.2. Suriye Bedevi Diyalekti

Suriye Bedevi Diyalekti, Harran başta olmak üzere Şanlıurfa'da Arapların yaşadığı bölgede konuşulur. Şanlıurfa Araplarında köklü kabilelere dayanan aşiret olgusunun varlığını sürdürdüğü görülür.

"Kültürel belleği, sözlü gelenekler aracılığıyla inşa eden Harran Arapları şarkılar, ağıtlar, atasözleri, hikâyeler, masallar ve anıları ile konuşma dillerini yaşatmaktadır... Harran Araplarının halen günlük konuşmalarında klasik Arap edebiyatında yer alan birçok kelimeyi kullandıklarını görmekteyiz" (Önel, 2018, s. 110).

Harran ve çevresinde konuşulan Arap diyalekti, Fasih Arapçanın bulunduğu bölgeden uzak olması sebebiyle yozlaşmalara daha çok uğramış; kendine has birçok lehçeye ayrılmıştır. Kendi Arap diyalektlerini konuşurken Türkçenin etkisi büyüktür. Eski dönemlere ait Arapça ifadeler muhafaza edilmesine rağmen Türkçenin etkisi gözle görülür. Örneğin "kuran" yerine "gur'an"; üst Arapçada "vagd" olan "vakit" yerine Harran Arapçasında "vakıt", "kitabın" anlamındaki kelimenin Fasih Arapçadaki kullanımı "kitabuki" iken Suriye Bedevi lehçesinde "kitabiç" olarak söylenir. "Elhamdülillah" yerine Suriye Bedevi diyalektiğinde "hamdele" şeklinde kısaltıldığı ve değişikliğe uğradığı görülür.

"Harran lehçesinin Fasih Arapçadan ve Arap dünyasından uzaklaşması sonucu dile eklediği hususlar olup, bunları modern Arap lehçelerinde görebilmemiz de mümkündür" (Önel, 2018, s. 123).

1980 yılı öncesinde kurak bir bölge olan Harran ve çevresinde halk, yalnızca kendi dili olan Arapçayı konuşmaktaydı. Fakat 1989 yılında faaliyete başlayan Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) ile bu bölgede tarım ve ticaret ile uğraşılmaya başlanmıştır. Zamanla Araplar, Türkler ve Kürtler ile etkileşime geçmiş ve bölgede konuşulan diğer dillerle de tanışmışlardır. Günümüzde ise gençlerin Arapçaya çok az maruz kaldıkları için yeni neslin Arapçası gün geçtikçe daha da azalmaktadır.

1.3. Mezopotamya Diyalektiği

Mezopotamya Arap lehçesi Mardin, Şırnak, Siirt, Muş ve Batman bölgelerindeki Araplar tarafından konuşulur. Günümüzde ‘‘Kürtçe, Arapça, Türkçe ve Süryanice konuşulmakta olup, ilçe merkezinde Müslüman ve Hristiyanlar dışında küçük bir Yezidi topluluğu da mevcuttur’’ (Orhan, 2018, s. 163). Bu yüzden bu çevrede konuşulan Arapçanın diğer dillerin etkisiyle, daha fazla bozulduğu gözlerden kaçmaz. Mardin çevresinde birkaç Arap lehçesi bulunur. Diğer diyalektler gibi bozulan bu bölge lehçesi, çevresinde yer alan farklı dillerin de etkisiyle zamanla karma bir dil haline gelmiştir. ‘‘Bu lehçede meydana gelen değişiklikler altında küçük boyutta sayılmaz, etkilendiği dil birden fazladır’’ (Timurtaş & Çıkar, 2018, s. 144). Değişimlerin bu denli çok olması toplumsal etkilere bağlı olduğunun göstergesidir. Bu lehçede Türkçe baskın dil olduğu için Arapça kelimelerin Türkçeye uygun telaffuz edildiği görülür. Arapça telaffuzda zorlanılan kelimelerdeki harfler değiştirilerek yeni kelime oluşumuna yol açar. Türkçesi ‘‘çene’’ anlamına gelen ‘‘zakn’’ kelimesi yerine ‘‘dakn’’ kelimesi tercih edilir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. Timurtaş & Çıkar, 2018, s.144). Sert olan bazı Arapça kelimeleri yumuşattıkları gözlemlenmiştir.

Yapılan araştırmalar sonucunda Mezopotamya lehçesini konuşanların büyük bir çoğunluğunun Fasih Arapçayı anlamada yetersiz kaldığı dikkat çeker. Bu durum meta Arapçanın konuşulduğu bölgeden daha uzakta yer almalarına bağlanılabilir.

1980’li yıllarda bu illerde sosyal hayatta halkın %99’u Arapça konuşurken; günümüzde ise %75’e düştüğü görülür. ‘‘Yeni neslin dil tercihlerine bakarak bu oranın yirmi yıl sonra %55, elli yıl sonra ise birkaç kuşak geçeceği için %15-20 gibi oldukça olumsuz bir rakam olacağı ön görülebilir’’ (Orhan, 2018, s. 168). Dilde bozulmaların görülmesiyle zaman içerisinde bu bölgelerde Arapçanın yok olmaya yüz tutacağı kanısına varılır. Göçler nedeniyle özellikle yeni neslin Arapça ve kendi kimliklerinden uzaklaştıkları gözler önüne serilir. Arapçaya hâkim olamama durumu özellikle çocuklar arasında net bir şekilde gözlemlenmiştir. Çocukların ‘‘Türkçe ve Arapça sözcükleri veya ekleri birbirlerinin yerine rastgele kullandığı görülmektedir’’ (Orhan, 2018, s. 168-169).

Türkçede kullanılan soru ekleri (mı/mi/mu/mü) yerine Mezopotamya lehçesinde soru edatları kullanılmayış son hecenin uzatılmasıyla soru anlamı katılır.

Bu diyalektiğin Siirt’te konuşulan Türkçedeki ‘‘kalp’’, Siirt Arapçasında ‘‘gelp’’, Türkçede ‘‘hapis’’, bu lehçede ‘‘heps’’, ‘‘sevgili’’, ‘‘hebib’’, Türkçe ‘‘misal’’, ‘‘misel’’, ‘‘saniye’’, ‘‘seniye’’ şeklinde kullanılır (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. Cengiz, 2018). Dolayısıyla Siirt Arapçasındaki bazı kelimelerin, Türkçeden etkilendiği görülür.

Bu bölgede yaşayan Araplar, başlarda dil konusunda sıkıntı yaşamazken Arap toplumlarıyla bağlarının kopmasıyla; Arapça kelimelerin yerine başta Türkçe ve Kürtçe ağırlıklı olmak üzere Ermenice, Süryanice gibi dillerin kelimelerini kullanmışlardır. ‘‘Çatı’’ yerine ‘‘çati’’, ‘‘havlu’’ namına ‘‘peşgir’’, ‘‘terlik’’ içinse ‘‘pabuç’’ gibi kelimeler örnek gösterilebilir. Bu durum Arapçadan uzaklaşmış Türkçenin doğu ağızını oluşturmuştur.

2. KÜRTÇE

Kürt sözcüğü yıllardır oldukça tartışmalı bir konu olmuştur. Kürt kavramının etimolojisi ve Kürtlerin tarihi hakkında farklı birçok teori ortaya atılmıştır. Ünlü Yunan düşünür ve tarihçi Xenophon, Kürtleri ‘‘Karduchoi’’ veya ‘‘Gurti’’ olarak tanımlamıştır (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. Ksenofon, 2020). Aynı zamanda Asuroloji ile ilgili çalışmalarında tanınan ünlü İngiliz Şarkiyatçı Godfrey Rolles Driver, Kürt kavramının milattan önce üç bin yıllarında Sümer kil tabletlerinde ‘‘Karda’’ olarak yer aldığını ifade eder (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. <https://candname.com/tr/?p=21975>). Fakat bu durum yıllardır tartışma konusudur. Bu yüzden Kürtlerin tarih sayfalarına ne zaman çıktığı hakkında kesin bir bilgi yer almamaktadır. Lakin David Comas önderliğinde olan bir grup bilim insanına göre ‘‘onlar (Kürtler), Cilalı Taş Devrinden beri Kürdistan dağlarında bulunan ilk çobanların torunlarını temsil ediyor olabilirler’’ (Hennerbichler, 2016, s. 93). Bu gibi tartışmaların haricinde en çok kabul gören görüş ise, eskiden Fars göçebeleri için kullanılan bir kavramdır.

“Kürtler hakkında bilgi veren en eski kaynaklardan biri olan Mesudi, Kürtlerin Arap kökenli olduklarını ve başlangıçta Arapça konuştuklarını belirtmektedir. Marr ise Kürtlerin başlangıçta Yafetik (Gürcüce ile aynı kökten) bir dil kullanırken daha sonra Ari bir dile geçiş yaptıklarını belirtir. Kürtlerin kökenini, Ermenilere, Farslara, Türklere bağlayan görüşlerin yanında Anadolu ve Mezopotamya’da çeşitli dönemlerde yaşamış olan Elam, Sümer, Hatti/Hitit Kasit, Guti, Mittani, Hurri, Urartu, Med, Luwi, Pala Muski, Lülübi gibi birbirinden çok farklı kavimlere bağlayan görüşler de vardır” (Buran, 2011: s. 46).

Anlaşıldığı üzere Kürt toplumu ilk çağlardan itibaren Mezopotamya bölgesinde konumlanmıştır. Günümüzde Türkiye, İran, Irak, Ermenistan, Azerbaycan ve Suriye gibi birçok ülkede Kürtler yaşar. Ayrıca Kuzey Avrupa ve Kuzey Amerika’da özellikle son yarım yüzyılda göç etmiş çok sayıda Kürt yaşamaktadır.

Kürtçe, Hint-Avrupa Dil Ailesi’nin Batı İran koluna ait bir dildir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. Hun, 2020, s. 9). Fakat coğrafi açıdan geniş bir bölgeye yayılmış olan Kürtlerin konuştuğu standart/tek bir dil yoktur. Dolayısıyla Kürtlerin birbirleriyle rahat bir şekilde iletişime geçecekleri ortak bir dil bulunmaz. “Standart Kürtçe yani bütün Kürtlerin anlaşabildiği bir dil olmadığından uzun yıllar bütün lehçe, ağız ve şiveler, ‘Kürtçe’ genel başlığı altında toplanmıştır” (Hun, 2020, s. 33). Kurmançça, Zazaca (esas adı Dimili) ve Soranice, Goranice dillerini konuşan Kürtlerin ortak bir dilleri yoktur. Bu yüzden araştırmacı Mücahit Özden Hun, Kürtçe yerine *Kürt Dili* veyahut *Kürtlerin Dili* başlığı altında toplanması gerektiğini savunur. Bu üç dil kendi başına dil olmaktan ziyade lehçe olarak görülür. Bazı Kürdologlar, Kurmançça, Soranice, Goranice ve Zazaca’dan oluşan dilleri tek bir dilde birleştirmeyi hedeflemiştir. Fakat yapılan çalışmalar sonucunda bu diller arasında ciddi farklar bulunur. “Hem Zaza’nın, hem Kurmanç’ın hem de Sorani’nin anlaşabileceği ortak bir Kürtçe yoktur. Bu diller bağımsız dillerdir, lehçe değildir” (Hun, 2020, s. 32). Görüldüğü üzere üç dilin de birbiri ile benzerlik göstermediği ve bireylerin iletişime geçemediklerinden üç dilin arasında farklılıkların olduğu anlaşılır.

“Kurmançça en yaygın Kürt dilidir. 25-30 milyon kişi tarafından Türkiye, Suriye, Irak, İran ve Ermenistan’da konuşulmaktadır. Kurmançça Arap harfleri, Ermeni harfleri, Kiril harfleri ve Latin harfleriyle yazılmıştır” (Hun, 2020, s. 34). Kurmançça, özellikle Sivas, Konya, Aksaray, Kırşehir, Elazığ, Tunceli ve Hakkari illeri başta olmak üzere Türkiye’nin hemen hemen tüm bölgelerinde yaşayan Kürtler tarafından konuşulur. Aynı zamanda Avrupa ülkelerine göç etmiş olan Kürtler arasında da yaygın olarak kullanılmaktadır. Soranice’de Arap-Fars alfabesi kullanılır ve bu dil Süleymaniye, Erbil ve Kerkük gibi Irak şehirlerinde konuşulduğu gibi Azerbaycan tarafındaki Kürtler tarafından da konuşulmaktadır. Zazaca ise Türkiye’de Bitlis, Bingöl, Elazığ, Tunceli ve Diyarbakır gibi bölgelerde kullanılan bir dildir. Zazaca’yı konuşanların sayısı tam olarak bilinmemesine rağmen “Güneydoğu Anadolu’daki sayısı 2-5 milyon arasında olduğu düşünülmektedir. Son kırk yılda aynı sayıdaki Zazalar, Batı Anadolu’nun şehir merkezleri ve Avrupa ülkelerine göç etti” (Hun, 2020, s. 37). Böylelikle Zaza dilini konuşanların Güneydoğu ile sınırlı kalmadığını Batı Anadolu ile Avrupa ülkelerinde göçler sayesinde bu dil konuşucularının sayısının değişikliğe uğramasını görünür kılar. Doğu Dilleri ve uygarlıkları üzerine çalışmalar yapan Paris Üniversitesi akademisyenlerinden Profesör Joyce Blau, Zazaca’nın en eski dillerden olduğu savını ortaya atmıştır.

“Medreselerde yetişen önemli şahsiyetler Arapça ve Farsça eğitim görmelerine rağmen ‘Kürtçe’ şiirler ve divanlar yazmışlardır. Kürt dilinin yazınsal değerinin farkına varan ve bunu milliyetçilik derecesinde savunan kişi Ehmede Xani’dir. Güçlü tasavvuf bilgilerine sahip olan bu şairler Kürtçenin canlı bir entelektüel dile dönüşmesi için çabalamışlardır” (Hun, 2020, s. 33).

Hun’un ifadelerinden anlaşıldığı üzere birçok şiir ve divanların Kürtçe yazıldığı görülür. Avesta’nın, Kürt ve Fars dillerinin atası olduğu düşünülür. Pers İmparatorluğu’nda yazıya geçirilen ve MÖ 2000’li yıllara kadar uzanan Avesta, Zerdüşlük inancının kutsal kitabıdır. Orta Asya’da bulunan toplumların tarihini, kültürünü, medeniyetini, dini ve toplumsal yapısını derinlemesine etkileyen bir kaynaktır. Bu kutsal metin, inançlar, gelenekler, mitolojik öyküler, kahramanlık destanları ve daha birçok alanda değerli bilgilere yer verir (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. Hun, 2020, s. 19).

Türkçe ile Kürtçe arasında bazı kelimeler benzerlik gösterir. Kürtçeden Türkçeye kelime geçişi olduğu gibi Türkçe’den Kürtçe’ye de geçişler söz konusudur. Kurmanç dili ile Türkçe arasında kod

kayması daha ağırlıklıdır. Türkçe'deki "sepha" kelimesi, Kürtçe "sepe"den geçmiştir. Kürtçede üç anlamına gelen "se" ve ayak anlamına gelen "pe" kelimelerinin birleşiminden oluşarak "üçayaklı" anlamındaki "sepe" kelimesi oluşturulmuştur. "Sepe" kelimesi, zamanla "sepa" olarak söylenilmeye başlanmış ve son olarak Türkçedeki halini almıştır. Kürtçeden Türkçeye geçen diğer bir kelime ise "çatal"dır. "Çatal" sözcüğü, Kürtçede "çar"dan gelmiştir. "Çar", Kürtçede dört ve "tal" ise "dal" anlamındadır. Dolayısıyla "dört dallı" anlamına gelen "çarta" kelimesi zamanla "çatal"a dönüşmüştür. Kürtçedeki "pehlewani" kelimesi Türkçe "güreşçi yiğit" anlamına gelen "pehlivan"a karşılık gelir.

Aynı zamanda "ez kurbaneme" cümlesi "sana kurban olurum" olarak Türkçeye çevrilir. Aynı anlama gelen diğer bir Kürtçe ifade ise "Qurbana tebim"dir. "Ez kurbaneme" Ağrı'da kullanılırken; Diyarbakır ağzında ise "Qurbana tebim" (A. İba, kişisel iletişim, Kasım 2023) olarak ifade edilir. Cümlelerdeki "kurbaneme", "qurbana" ve "kurban" kelimeleri görüldüğü üzere benzerdir. Bunun sebebi ise "kurban" sözcüğünün iki dile de Farsça'dan geçmiş olmasıdır. Anlaşıldığı üzere bu cümleler, diller arası etkileşime örnek teşkil eder. Ele alınan cümlelerde sözcük alışverişi tespit edilmiştir.

Günümüzde baskın dil çoğunlukla Türkçe olduğundan Türkçeden, Kürtçeye kod kayması da söz konusudur. "Ez çum odê" cümlesi, Türkçede "ben odaya gittim" anlamına gelir. Anlaşılabileceği gibi Türkçedeki "oda" kelimesi, Kürtçenin ses bilimsel yapısına uygun olarak "odê" sözcüğüne dönüştürülmüştür. "Türkçe baskın, Kurmanci gerileyici ya da algılayıcı ikidillilik seviyesine sahip olanlarda genellikle 'canê min sıkılmış bu', 'canım sıkıldı' biçiminde görülür" (Varol, 2021, s. 169).

"Pazartesi", "salı", "çarşamba", "perşembe", "cuma", "cumartesi" ve "pazar" gibi haftanın günlerinden bazıları Kürtçeye fonetik değişikliklerle dönüştürülmüş olduğu kanısına varılır. "Duşem", "sêşem", "çarşem", "pêncşem", "îni", "şemî" ve "yekşem" olarak kullanılmıştır.

Kürtçede sıklıkla söylenen "ija" ifadesi, mutlu olduğunda, öfke anında veya şaşkınlık esnasında birçok duygu durumunu ifade etmek için kullanılır. "Ija" ifadesinin tam olarak Türkçe karşılığı olmamasına rağmen "hadi ya", "yok ya" ve "hadi canım" gibi ifadeleri imler (A. İba, kişisel iletişim, Kasım 2023).

Ayrıca iki dilli bireylerin Türkçe konuşma esnasında Kürt dillerinden etkilenerek cümle kurduğu anlaşılır. Bu tür ifadeler, iki dilin etkileşimi sonucu ortaya çıkan ve her iki dilin kültürel yapılarından izler taşıyan örneklerdir.

"Başı gitmek: Kürtçede kullanılan ifadenin çevirisi ile söylenegelen bir ifadedir. Başım gitti biraz susun. (Hinekî haş bin, serê min çû)... Boynuna atmak: Suçlamak anlamında kullanılan ifade Kürtçedeki kullanımının çevirisiyle kullanılmaktadır. Kardeşim odayı dağıttı benim boynuma attı. (Birê/xwişka min odê belav kir lê avête stûyê min)... Gözü çıkmak: Bir şeye, duruma veya kişiye çok acıma anlamı ifade etmek için kullanılır. Kürtçedeki „çavê min birije" ifadesinin birebir çevirisi sonucu ortaya çıkmıştır. Vah gözüm çıksın, ne kadar zayıflamışsın! (Weylê! Çavê min birije, tu çiqas jar bûyî.)" (Aykaç, 2016, s.244).

Yukarıdaki cümleler, dilden dile çeviri yoluyla geçirilen ifadelerle örnek teşkil etmektedir. Bu tür ifadeler, dilsel ve kültürel etkileşimin somut izlerini gösterir ve iki dilin birbirine nasıl adapte olduğunu gözler önüne serer.

Eski dönemlerde Kürt aile bireyleri evde ve çevrelerinde yalnızca Kürtçe konuşurken; çocukların, eğitim-öğretim hayatına adım atmasıyla ve televizyonun etkisiyle Türkçe ile tanışmışlardır. Böylelikle toplumda konuşulan Türkçe ve ev ortamında konuşulan Kürtçe eşit oranda kullanılmaya başlamıştır. Lakin Doğu'daki şehirlerden Batı'ya göç eden Kürt ailelerde bu durum daha farklıdır. Bu çocuklar, yalnızca ev ortamında Kürtçe konuşurlarken; çevrelerinde Türklerin çok olması hasebiyle Türkçe baskın dil konumuna gelir. Bu grupta Kürtçe pasif dil haline gelirken; Türkçe hâkim dildir. Bu durum ilerleyen zamanlarda Kürtçe bilenlerin sayısının azalacağına işaret eder.

Alıcı dil olan Kürtçe yalnızca Türkçenin etkisi altında kalmamıştır. "Kurmançça, Soranice ve Zazaca elbette içinde yaşadıkları toplumların dillerinden etkilenmiş birçok kelimeyi ödünç almışlardır"

(Hun, 2020, s. 50). Kürtçe'de Farsça başta olmak üzere Türkçe, Arapça ve birtakım Hint-Avrupa Dil Ailesi'ne mensup Avrupa dillerinin de etkisi gözlemlenmiştir.

Yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilere göre Kürt dillerinden en çok *Soranice* konuşulurken ikinci sırada *Kurmançça* gelir.

"Türkiye ve Suriye'deki Kurmanççanın nasıl bir değer kazanacağına bağlı olarak Kurmançça ve Soranice arasındaki uçurum daha da derinleşecektir. Her halükarda Kurmançça, Soranice ve Zazaca bağımsız diller olarak gelecek kuşakların kullanımında olacaktır" (Hun, 2020, s. 68).

Her dil bir ulusun geçmişine ışık tutar. Gelenek-görenekler ve birçok kültür öğeleri dille kuşaktan kuşağa aktarılır. Hiçbir dilin homojen olmadığı gerçeği unutulmamalıdır. Dolayısıyla yukarıda işlenen konular dâhilinde standart bir Kürtçe yoktur. Onun yerine *Kurmançça*, *Soranice* ve *Zazaca* gibi üç farklı dilden oluştuğu söylenilir. Bu yüzden bazı Oryantalistler Kürtçe yerine Kürt Dilleri teriminden bahsedilmesini doğru bulur. Aynı zamanda yukarıdaki örneklerden görüleceği gibi Kürt dilleri de heterojen dillerdendir.

3. LAZCA

Güney Kafkas dil ailesine mensup olan Lazca, Rize, Artvin gibi Doğu Karadeniz'de yaşayan Lazlar tarafından konuşulmaktadır. Lazca, dilbilimciler tarafından *Hopa*, *Atina* ve *Vitze-Arkabi* olmak üzere üç ayrı lehçeye ayrılır. *Hopa diyalekti* Artvin'in Hopa ilçesinde konuşulur. Sanayinin gelişmesi sonucunda günümüzde kırsaldan kentlere göç ve gençlerin okuma amaçlı büyük şehirlere göç etmesi nedeniyle İstanbul başta olmak üzere İzmir, Ankara ve Bursa gibi şehirlere Hopa lehçesi de Artvinli Lazlar ile göç etmiştir. Diğer bir diyalekt olan *Atina lehçesi*, Rize'nin Pazar ve Ardeşen ilçelerinde konuşulur. *Vitze-Arkabi lehçesi* ise Artvin'in Arhavi ve Rize'nin Fındıklı ilçelerinde kullanılır. *"Batıdan doğuya gidildikçe, mesafeler arttıkça konuşma farklılıkları belirgin bir şekilde kendini göstermeye başlar. Doğal olarak bu farklılıklar Lazcanın şive ve ağızlarını oluşturmuştur"* (Bayrak, 2022, s. 241). Genel olarak Lazca, Doğu Karadeniz bölgesindeki şehir merkezlerinden ziyade köy ve kasabalarda etkin olarak konuşulmaktadır.

Kendilerini "Lazi" olarak adlandıran Lazların bulunduğu bölgeye Antik Roma ve Bizans tarafından "Lazika" adı verilmiştir. Lazların tarih sahnesine çıkması milattan önce sekizinci yüzyıla tekabül eder. Lazlardan Urartu yazıtlarında "Kolkheti" adıyla bahsedilir. *"M.S. I. Yüzyıldan itibaren "Kolkh" yerine "Laz" veya "Megrel" olarak anılan Megrel-Lazlar, önce Pontus Krallığına ve daha sonra da Roma İmparatorluğu'na karşı bağımsızlık savaşı başlattı"* (Aksamaz, 2013, s. 8). Lazika Krallığı'nda yaşayanlar güçlenmiş; Trabzon'a kadar yaşadıkları alanı genişletmişlerdir. Lazlar ile Bizanslılar arasında kıran kırana savaşlar yapılmıştır. Dolayısıyla uzun yıllar boyunca Roma İmparatorluğu'nun egemenliği altında kalan Lazların, hâkim dil Rumcadan etkilendiği görülür. İstanbul'un fethiyle Bizans İmparatorluğu'na son veren II. Mehmet, Trabzon Krallığı'nı da ele geçirince Lazika bölgesi Osmanlı topraklarına dâhil edilmiştir. Osmanlı ve Çarlık Rusya arasında yaşanan 93 Harbi esnasında gönüllü Laz birlikleri, Osmanlı'nın yanında Ruslarla savaşmıştır. Artvin ve Rize illerinden 93 Harbi esnasında bir kısım Laz, Batı'da yer alan Sakarya'nın Adapazarı, Düzce, Bolu ve Yalova bölgelerine yerleşmiş; bu bölgelerde Laz toplulukları oluşturmuşlardır. Böylelikle Lazlar, Batı'da yaşamlarını sürdürmeye başlamışlardır. Daha sonraları Kurtuluş Savaşı'nda bir takım Lazlar, takalarıyla silah ve mühimmatı Samsun'a getirerek kendileri de bu bölgeye yerleşmişlerdir. Yaşanılan süreçte Lazların Türkçe ile etkileşimi zaman içerisinde hız kazanmıştır.

Laz toplulukları, göç ettikleri bölgelere kendi kültür ve dillerini taşımışlardır. Öz kültürlerini kuşaktan kuşağa aktaran Lazlar, farklı coğrafyada doğmuş olsalar da aile içinde bazı kelimeleri Lazca öğrenmektedirler.

"Bu yerelliğin içinde doğan bir çocuk meyvelerin adlarını; gökyüzü, güneş, bulut, ay, yıldızlar, toprak, suyu... korku, sevinç, kavga, aşk ve dostluk, imeceyi

anadil ile öğrenir. Çocuk anadil ile şekillenir. Çevresini tanımaya, anlamaya ve kendisini ifade etmeye başlar; üretime katkıda bulunur'' (Aksamaz, 2013, s. 14).

Anlaşıldığı üzere dil, bir topluluğun kültürünü ve yaşam biçimini şekillendirir. Çocuklar, anadilini öğrenerek yalnızca kelimeleri değil, aynı zamanda kültürel kodları da içselleştirirler. Bu süreç, dilin sadece iletişim değil, aynı zamanda bir kimlik ve aidiyet duygusu oluşturma işlevini de vurgular. Bu anlamda diller, bireylerin dünyayı ve kendilerini anlamalarındaki en temel araçtır. Lazlar, öz kültürlerini yaşarken anadillerini bozmadan yeni nesillere aktarmışlardır. Zamanla yeni nesillerin eğitim hayatında Türkçeyi öğrenmeleri, sosyal hayatta ve iş sahalarında Türkçe geçerli olması nedeniyle günümüzde Lazca unutulmaya yüz tutmuştur. Bu yüzden Lazca bilenlerin sayısı gün geçtikçe azalmaktadır.

''Çocuklarımın akademik çalışmada ya da arkadaşlarıyla okulda zorluk yaşamadıklarından emin olmak için zamanımın %80'i Türkçe kullanıyorum. Lazca'yı da %20 civarında kullanıyorum çünkü onların kültürel değerlerimizi kaybetmelerini istemiyorum. Köyümüzü ziyaret ettiğimizde, diğer oyuncular Lazca konuştuğu için oğlum, topun yuvarlanmasına 'yuvarlanmak' yerine 'gili gili' diyor'' (Haznedar, 2018, s. 158).

Görüldüğü gibi Türkçe, Lazların eğitim hayatında ve toplumla iletişimlerinde hâkim bir dil olarak işlev görürken, Lazcanın ise ev ve aile ortamında konuşulması ise kültürel bağların devam ettirilmesinde önemli bir unsurdur.

Lazca, kullanımının azalması sebebiyle UNESCO tarafından tehlike altındaki diller listesinde yerini almıştır. İkidillilik üzerinde çalışmalarıyla tanınan dilbilimci Belma Haznedar'ın 2018 yılında Lazca'nın güncel durumu hakkında yaptığı incelemenin sonucu aşağıdaki gibidir:

1. *'Lazcanın genç kuşaklar arasında kullanımın giderek düştüğü,*
2. *25 yaş altındaki gençlerin üçte ikisinin aralarında sadece Türkçe konuştuğu,*
3. *Katılımcı gençlerin sadece %6'sının Lazca konuşurken kendilerini rahat hissettiği, %94 gibi büyük bir bölümünün ise, baskın dilinin Türkçe olduğu,*
4. *Son kırk yılda yaşanan göç ve şehirleşmeyle birlikte Karadeniz bölgesinde küçük yerleşim birimlerinde yaşayanlarla Marmara bölgesinin İstanbul gibi büyük kentlerinde yaşayanlar arasında Lazca kullanımında bölgesel farklar görüldüğü, Karadeniz bölgesinde eşler arasında Lazca kullanımı %46'larda seyrederken, Marmara bölgesinde bu oranın %12 gibi bir düzeye düştüğü,*
5. *Mavi yakalı çalışanların yarısına yakını Lazca konuşurken, beyaz yakalılarda bu oranın %15 civarında olduğu,*
6. *Katılımcıların %60'ının çocuklarıyla Türkçe konuştuğu,*
7. *Eğitim düzeyi arttıkça, Lazca kullanımının ciddi ölçüde düştüğü,*
8. *Buna rağmen, üniversite mezunları arasında Lazcanın önemli olduğunu düşünenlerin %90 oranında ve çocuklarının Lazca öğrenmesini isteyenlerin ise katılımcıların %84'ünü oluşturduğu görülmüştür'' (Haznedar, 2021, s. 77).*

Artvin Hopa'dan bir Laz aile ile yapılan görüşme esnasında ailenin seksenli yaşlarda olan büyükleri Lazca'nın anadilleri olmasına rağmen günlük konuşma dışında kullanılmayan ifadelerin bir kısmını unuttuklarını ifade etmişlerdir. Bu durumun sosyolog Richard Lambert ve filolog Barbara Freed'in 1982 yılında ortaya attığı *dil aşınmasına* örnektir. *'İki dilli ortamlarda ya da etnik azınlık topluluklarında, siyasi ve toplumsal nedenlerden dolayı bir dilin başka dilin yerine kullanılması, anadilindeki dil becerilerinin giderek azalması olarak tanımlanmaktadır'' (Taghizadehzonuz, 2021, s. 15).* Artvin'de yaşayan seksen yaş civarındaki kadın ve erkek bireylerle yapılan görüşmelerde

haftanın günleri sorulduğunda Türkçe olarak cevap alınmıştır. Lazcasını söylemeleri istendiğinde ise günlerin bazılarını Lazca ifade edip; ‘cumaçxa’ (çarşamba), ‘çaçxa’ (perşembe) ve ‘sapat’oni’yi (cumartesi) hatırladıklarını söylerler (T. Yorgun, kişisel iletişim, Kasım 2023). Lazların genelinde bu üç gün dışında diğer günleri unuttuğu görülmüştür. Aynı durum Rize Ardeşen’de de söz konusudur. Günleri sırasıyla Lazca söylendiğinde rahat bir şekilde anımsadıkları görülmüştür. Gözlemlenen bu durum aynı zamanda unutilan bir kelimenin söylendiğinde zihinde canlanmayı filolog Ludmila Isurin ve Christy Seidel’in *uyuyan dil denencesi* görüşleriyle bağlantılıdır.

‘‘Uyuyan Dil Denencesi’ne göre, aşınmış dil konuşucuları, dillerinin tamamını veya bir kısmını asla tamamen kaybetmezler; kaybolmuş gibi görünen kısımlar sadece aşınmış dil konuşucularının zihninde uyumaktadır ve hipnoz veya yeniden öğrenme gibi müdahalelerle yeniden etkinleştirilme potansiyeline sahiptir’’ (Taghizadehzonuz, 2021, s. 44).

Karadeniz’de yaşayanlar kendi aralarında az da olsa Lazca kelimeler kullanırken; diğer şehirlere göç eden Lazlar, yalnızca kendini ifade edebilecek düzeyde Lazca anlayıp konuşabildiği görülür. Göç arka planı olan otuz yaş altı bireyler ise Lazca’dan tamamen uzaktır. Yalnızca belirli kelimeleri anlayabilmektedirler. Artvin’den İstanbul’a küçük yaşlarda göç etmiş yirmili yaşlarının sonunda olan bir bireyle yapılan görüşmede Lazcaya hâkim olmadığı gözlemlenmiştir. Fakat küçüklüğüne ait ‘‘uykusu gelmiş hadi yatır’’ cümlesinin Lazcası ‘‘kodancı’’ bireyin aklında kalan az sayıdaki kelimelerden biridir (B. Gökçel, kişisel iletişim, Kasım 2023). Ailenin ev içinde Türkçe konuşmalarına rağmen; bir takım ifadeleri aile ortamında Lazca kullanmaktadır. Çocuğa hissettirmeden uyutma eylemini başka birine gizli bir şekilde söylemeye çalışırken; birey, küçük yaşta zamanla bu kelimenin uyuma eylemini imleyen bir kelime olduğunu idrak etmiştir. Örnekte verildiği gibi aile büyükleri, çocuklara Lazca öğretme amacı gütmese de çocuk zaman içerisinde kodları çözebilmektedir. Lakin Artvin’de yaşayan genç neslin Lazcayı düzgün bir şekilde konuşabildikleri ve kelimelere hâkimlerdir.

Lazca ve Türkçe arasında *kod kayması* ‘‘puci misin?’’ cümlesinde gözlemlenir. ‘‘Puci’’nin Türkçe karşılığı ‘‘inek’’ anlamına gelmektedir (F. Atakuru, Kasım 2023). Lazca bir kelime olan ‘‘puci’’ye Türkçe soru eki olan ‘‘misin?’’ eklenerek; cümleye Lazca başlanıp Türkçe devam edilmiş olur. Bu durum genç ve orta yaş grubunda görülür. Cümlelerin Lazca aslı olan ‘‘puci oreri?’’yi genellikle yaşlı kesim kullanmaktadır. ‘‘Puci misin?’’ genç nesil tarafından biri, bir şeyi bilemediğinde espri amacıyla kullanılan bir cümledir. Halk arasında sıklıkla bu ifadeye yer verilir. Aynı zamanda bu kelime grubu, karşı tarafın sevimliliğine işaret eder. Böylelikle ‘‘puci’’ kelimesi, anlam kaymasına uğramıştır.

‘‘Akşam bize gel’’ cümlesinin Lazca kullanımı ‘‘Mohdi akşam çıkindi’’dir (F. Atakuru, kişisel iletişim, Kasım 2023). Görüldüğü üzere bu cümlede ‘‘akşam kelimesi’’, *kod değişimine* örnektir. Lazca konuşulurken kod değişimi genellikle bağlaç ve kalıp ifadelerle gerçekleştirilir. ‘‘Yok yok mja ojguru cemaccu!’’, ‘‘Yok yok süt yandı yandı.’’ (Yaman, 2023: 194).

Aynı zamanda Türkçe’den Lazca’ya kod aktarımı yapılan ifadelerin ‘-pe’ ve ‘-epe’ takılarıyla yapılır. ‘‘Yoğurtepe kon üç dört kutti kon huy boli kon’’, ‘‘Yoğurtlar var üç dört kutu var şimdi çok var’’ (Yaman, 2023, s. 198) cümlesi örnektir.

Ardeşen’de konuşulan Atina Lehçesi konuşucusuyla yapılan bir görüşmede Lazca’da ‘‘ela’’ kelimesinin Türkçede ‘‘gel’’ anlamına geldiği ifade edilmiştir (Ö. Bucan, kişisel iletişim, Kasım 2023). ‘‘Ela’’ kelimesi aynı zamanda Yunancada da ‘‘gel’’ anlamındadır. Görüldüğü gibi zamanında Rize Ardeşen’deki halkın, Pontus Rum İmparatorluğu topraklarında yaşadığı için dil etkileşimleri söz konusudur.

‘‘Lazcada r’ler kimi zaman y’ye dönüştüğü gibi aynı zamanda düştüğü durumlar da söz konusudur. Omur > omuy (erik), uşkur > uşkuy (elma)’’ (Bayrak, 2022, s. 241) bu duruma örnektir. Aynı zamanda bu durum Lazların Türkçesine de yansıdığı sonucuna varılır. Günümüzde Lazca denildiğinde akıllara Karadeniz ağzı gelmektedir. Lakin Karadeniz ağzı ile Lazca aynı olgu değildir. ‘‘Haçen’’, ‘‘uy’’, ‘‘da’’ ve ‘‘uşağum’’ kelimeleri Karadeniz ağzına özgü olduğundan Lazca ile özdeşleştirilmiştir. Bu yüzden Lazca’nın kesinlikle bir ağız değil; kendi başına bir dil olduğunun altı çizilmelidir.

Göçler ve sosyal yaşantı sonucunda Lazca unutulmaya yüz tutmuş dillerden yalnızca biridir. Lazca, araştırmaya alınan diğer dillere oranla Türkçe'nin etkisi altında daha çok kalmıştır. Dolayısıyla bu dil konuşucularının sayısı gün geçtikçe azalmaktadır. Aynı zamanda bu özellikleri gereğince Lazca, UNESCO tarafından tehlike altındaki diller listesindedir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti'nde hâkim dil Türkçe'nin yanında birden fazla dil konuşulmaktadır. Türkiye'de konuşulan Arap lehçeleri, Kürt dilleri ve Laz diyalektleri alfabetik sıraya göre ele alınmıştır. İki dilli bireylerin yalnızca ev ve o dili bilen akraba ortamlarında anadillerine maruz kalarak öğrendikleri görülmüştür. İki dilli bireylerin eğitim ve tüm sosyal hayatlarında Türkçe hâkimdir. Bu sebeple anadillerinde okuma-yazma öğrenme gereği duyulmadığı gözlemlenmiştir. Aynı zamanda sınırlı bir alanda konuşmaları, bireylerin anadillerinden uzaklaşmaya ve unutmaya başladıklarının göstergesidir. Bir dilin konuşulmaması o dilin tehlike altında olduğunun göstergesidir. Ele alınan tüm dil ve lehçelere bakıldığında her dil, üst dilinden farklılaşarak Türkçeleşmeye başlayıp heterojen bir dil oluştuğu kanısına varılmıştır. *Dil yozlaşması, dil etkilenimi, kod değişimi ve kod yansımaları* etrafında yapılan araştırma sonucunda dil kaybına yol açmıştır. Göçler nedeniyle geniş coğrafyaya yayılan iki dilli bireylerin öz kültürlerinden uzaklaşmasıyla Türkçe baskın dil olmuştur. İki dilli bireyler ile yapılan görüşmelerde farklı coğrafya ve eğitim seviyelerinde olmak üzere beş yaşından doksan yaşına kadar geniş bir inceleme yapılmıştır. Yaş sayısı azalan gruplarda ve göç geçmişi olan bireylerde dil kaybının ileri seviyelere çıktığı gözlemlenmiştir. Elde edilen resmi veri (Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk. Bakay, 2020, s. 9) ve görüşmeler gelecek nesillerde özellikle de Lazca'nın yok olma tehlikesi altında olduğunu göstermektedir.

Anadolu toprakları üzerinde dünyanın en eski, kadim milletleri yaşamıştır. Köklü bir tarihe sahip olan bu topraklar aynı zamanda zengin bir kültür ve dil mirasına sahiptir. Asırlardır bir arada yaşamış halkların dilleri günümüzde de konuşulmaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acat, Y. (2018). Anadolu'da Konuşulan Arap Diyalektleri Üzerine Avrupa ve Türkiye'de Yapılan Çalışmalar (7-27). İstanbul: *Akdem Yayınları*.
- Aksamaz, A. İ. (2013). Lazlar-Lazca Laz Kimliği, Birinci Basım. İstanbul: *Sorun Yayınları*.
- Aykaç, N. (2016). İkidillilik Bağlamında Kürtçeden Türkçeye Çevrilen Bazı İfadeler. *International Journal of Kurdish Studies*. 238-249.
- Bakay, Ö. (2020). Seçmeli Lazca Dersi Raporu 2013-2020. İstanbul: *Laz Enstitüsü*.
- Bayrak, A. (2022). Lazca Söz Varlığında Türkçe Fiil Kopyaları. *Dil Araştırmaları*(31). 237-257.
- Buran, A. (2011). Kürtler ve Kürt Dili. *Turkish Studies* (6) 43-57.
- Cengiz, E. (2018). Siirt Arapçasını Yaşatmak (223-265). İstanbul: *Akdem Yayınları*.
- Ceyhan, M. A. ve Koçbaş, D. (2009). Çiftidillilik ve Eğitim. İstanbul: *Eğitim Reformu Girişimi*.
- Çandname (2020). Kürtlerin Kökeni. Çandname: <https://candname.com/tr/?p=21975>, Erişim Tarihi: 21. 07. 2024
- Güllü, F. ve Kuusik, R. ve Laanpere, M. (2015). Socio-Cultural Differences of E-Learning in Estonia and Turkey. *İated* Yayınevi: Sevilla- İspanya. s. 6325-6332.
- Haznedar, B. (2018). Türkiye'de Lazca'nın Mevcut Durumu, Birinci Basım. İstanbul: *Lazca Enstitüsü*.
- Haznedar, B. (2021). İkidillilik ve Çokdillilik, Birinci Basım. Ankara: *Anı Yayıncılık*.
- Hennerbichler, F. (2016). Kürtlerin Kökeni. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü*(3), 87-119.
- Hun, M. Ö. (2020). Kürtçe Nedir, Ne Değildir? Birinci Basım. Amsterdam: *Alter Yayıncılık*.
- Ksenophon (2020). Anabasis-Onbinlerin Dönüşü. (O. Yarılgış Çev.). İkinci Baskı, İstanbul: Alfa Yayınları.

- Orhan, D. (2018). Midyat Yöresel Arapçası ve Sözlü Edebiyatı (161-201). İstanbul: *Akdem Yayınları*.
- Önel, A. (2018). Harran'da Konuşulan Arapça Lehçe (107-139). İstanbul: *Akdem Yayınları*.
- Özcan, Y. (2018). Çukurova Arapçası (27-89). İstanbul: *Akdem Yayınları*.
- Taghizadehzonuz, R. (2021). İki Dilli Toplumlarda Değinin Kaynaklı Dil Aşınması: İran'da Türkçe-Farsça İki Dilliliği Üzerine, Birinci Basım. Ankara: *Gazi Kitabevi*.
- Timurtaş, A. ve Çıkar, M. Ş. (2018). *Mardin ve Çevresinde Konuşulan Arapça (141-161)*. İstanbul: Akdem Yayınları.
- Usta, İ. (2014). Türkiye'deki Arap Alevileri (Nusayri) ve İki Dilliliğin Günlük Hayattaki Etkileri, Geçmişten Günümüze Alevilik I. Uluslararası Sempozyumu, 3-5 Ekim 2013, *Bingöl Üniversitesi Yayınları*, Bingöl.
- Varol, O. (2021). Kurmanci-Türkçe İkidilliliğin Temel Kodda Değişime Açık ve Sınırlı Alanları. *Kurdiname*(4), 162-175.
- Yaman, H. (2023). Ardeşen Yöresi Ağızlarında Kod Değiştirimi. *Dil Araştırmaları Dergisi*. Cilt 17, 187-202.

EXTENDED ABSTRACT

Language is more than a tool for expressing emotions and thoughts. It is also an instrument for building social structure and transmitting cultural heritage across generations. While people communicate with each other, they also carry traces of historical processes with them. A language not only reflects society's daily life but also carries the values, beliefs, and social structure of the past into the future. Furthermore, it is a cultural heritage. Languages that carry this heritage are one of the key elements of cultural interaction between different communities and serve as a link that ensures the perpetuation of cultural ties.

In every society, in addition to the dominant language, different languages can continue to exist. The dominant language influences the form and structural features of other languages, leading to the emergence of linguistic diversity. Many studies have shown that in multilingual individuals who interact with different languages, new linguistic patterns, words, and sentence structures emerge. This situation reveals how language is shaped in a social context and also highlights the interaction between different languages.

The official language of the Turkish Republic is Turkish, but many people in Turkey actively speak languages other than Turkish. Although Turkish is the dominant language across the country, other languages such as Arabic, Kurdish, Laz language, and Armenian are also widely spoken in various regions, especially in places with substantial ethnic and cultural diversity. This situation forms an important foundation for understanding linguistic diversity and examining how these languages interact with each other. Moreover, Turkey's linguistic diversity has a structure shaped by historical processes.

This article focuses on the Arabic, Kurdish, and Laz languages, which are spoken in Turkey and hold significant cultural importance. Each of these languages offers a unique linguistic richness with their history, dialect, and geographical distribution. Arabic is spoken intensively in Turkey's southern and southeastern cities, Kurdish is spoken primarily in southeastern and eastern Anatolia, and Laz language is predominantly spoken in the Black Sea region.

The main purpose of this study is to examine the interaction between Turkish and Arabic, Kurdish, Laz language in the multilingual social structure of Turkey, as well as the linguistic reflections of this interaction. It aims to demonstrate the effects of linguistic diversity on social structures by examining the historical, cultural, and socio-linguistic relationships of these selected languages. Additionally, the study intends to investigate the effect of linguistic interaction on language use, especially among

individuals from different age groups and education levels. In this context, it seeks to illustrate the influence of Turkish on other languages through concrete examples.

In the scope of the research, interviews conducted with individuals from different age groups and education levels have been supported by concrete examples of linguistic interaction. These interviews allow us to better understand the transitivity between languages and the linguistic dynamics of societies. In particular, the effects of societal changes such as migration, modernization, and urbanization on language have been examined, with a focus on how these selected languages have evolved in urban areas and how they have changed according to different social classes and age groups. As a result, linguistic diversity in Turkey is not merely a tool of communication, but a reflection of the cultural structures, historical backgrounds, and social relationships of societies.

BÜYÜK KÜRT MÜCİT İSMÂİL BİN ER-REZZÂZ EL-CEZERÎ: TEKNOLOJİK İNOVASYONLAR, KÜLTÜREL ETKİLEŞİM VE SİBERNETİK PERSPEKTİFİNDEN DİL GELİŞİMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Doç. Dr. Mehmet Veysi BABAYİĞİT¹
Öğr. İhsan PLATİN²

 <http://dx.doi.org/10.29228/mjis.79483>

Anahtar Kelimeler	Öz
El Cezerî Kültür Dil Teknolojik İnnovasyonlar	Diyarbakır, günümüzde Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan ve tarihi süreçte birçok büyük medeniyete beşiklik yapmış ve bünyesinde bu medeniyetlerden derin tarihsel ve kültürel motifler barındıran kadim bir şehirdir. Bu yüzden, şehrin tarihsel geçmişi, günümüzde irdelenmeye ihtiyaç duymaktadır. Ünlü Kürt bilim insanı El Cezeri (d. 1136, ö. 1206), mühendislik alanına katkılar sunmuş ve Siberetik biliminin kurucusu olarak bilinen bir bilim insanıdır. El Cezeri, buna ek olarak, alan ile ilgili çeşitli dilsel kavramın oluşmasında ve kültürel kazanımların gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol oynamıştır. Bu çalışmada, El Cezeri'nin dünya literatürüne ve bilimine kazandırmış olduğu mekanik eserlerin kültürel ve dilsel bağlamda incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada, nitel araştırma modeli kullanılmış ve veriler doküman inceleme yöntemi ile toplanarak analiz edilmiştir. El Cezeri'nin <i>Kitab-ül Hiyele</i> adlı eserinde, yer alan 100 den fazla teknolojik eser, çalışmanın örneklemini oluşturmuş; bu eserlerin kültür ve dil gelişimine katkısı, örneklem olarak baz alınmıştır. Diyarbakır'ın farklı kültürlerin buluşma noktası olduğu, El Cezeri'nin eserlerinin, kendi döneminde topluma yeni kültürel değerleri sunduğu, ayrıca teknik literatüre birçok dilsel terminolojiyi kazandırdığı saptanmıştır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 25.11.2024 Kabul Tarihi: 06.12.2024 Yayın Tarihi: 30.12.2024	

AL-JAZARÎ, THE GREAT KURDISH INVENTOR: A STUDY ON LANGUAGE DEVELOPMENT FROM THE PERSPECTIVE OF TECHNOLOGICAL INNOVATIONS, CULTURAL INTERACTION AND CYBERNETICS

Keywords	Abstract
Al-Jazarî Culture Language Technological Innovations	Diyarbakır is an ancient city, the cradle of many great civilizations in the Southeastern Anatolian region of Turkey, and hosts profound historical and cultural motifs from these civilizations. Therefore, the historical past of the city needs to be examined today. The famous Kurdish scientist Al-Jazarî (b. 1136, d. 1206) contributed to the field of engineering; and he is a scientist known as the founder of Cybernetics. Additionally, Al-Jazarî played an important role in the formation of various linguistic concepts related to the field and in the transfer of cultural achievements to next generations. This study aims to examine Al-Jazarî's mechanical works that contributed to world literature and science in a cultural and linguistic context. In the study, qualitative research model was used and the data were collected and analyzed through document review method. More than 100 technological works in Al Jazarî's <i>Kitâb al-Hiyal</i> constituted the sample of the study; the contribution of these works to culture and language development was taken as the basis. It was Concluded that Diyarbakır is the meeting point of different cultures, and that Al Jazarî's works presented new cultural values to the society, and brought in many linguistic terminologies to the technical literature.
Article Info	
Research Article Received: 25.11.2024 Accepted: 06.12.2024 Published: 30.12.2024	

¹ Batman Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, m.veysi.babayigit@gmail.com

² Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ihsan.pilatin@batman.edu.tr

1. INTRODUCTION

In every period of the history, there have been some prominent people, who invented technological and innovative tools. The most important feature distinguishing these people from the other members of society is their ability to design and build tools, devices, and machines making the work and life easier by breaking common thinking patterns. Such innovative people have left their marks on the era in which they lived and have been a source of inspiration for centuries after them.

Innovative inspirations of those people hold a great deal of impact in terms of being a mediator to act between society and culture. It is asserted that culture has been serving as an important agent in the lives of people since the early ages, and it generally consists of the whole of intangible and concrete values in the fields of belief, language, art, literature, emotion and thought (Tergip, 2014); therefore, it is a bridge in each phase of human beings. The role of culture on language development of a certain society is also immense as it is acknowledged that language acts as a bridge between society and culture, and it forms the way of life for a society, thinking, worldview, world philosophy and learning the main concepts (Aksan, 2004). There are many claims about the definition and roles of language for culture, society and innovations; to start with, language has connections with science, art and thought so that it may be able to control many aspects in society such as guidance, persuading and experiencing new concepts thus it may make a society rather affluent (Ergenç, 2000). Baki and Karakuş (2012) are on the idea that language is certainly the biggest value of the society as it acts as a transmitter among generations in many ways such as culture, science and art. Language is dynamic, and it may be shaped in various positions based on the requirements of human beings, thoughts and lifestyles (Belet, 2005). Yaşar (2008) claims that the first function of language is to orientate the individual to a culture to be a member of the culture and to live and transmit the aforementioned culture so that human beings can get benefit from cultural, scientific and conceptual values. Thanks to language, it is possible for someone to develop his / her critical thinking and analyzing skills in order to come up with masterpieces (Güner, 2016). Considering the mediated significance of language on culture and science, it is clear that many personalities conducting various innovations or studies throughout history contribute to science, culture and language simultaneously.

Regarding crucial figures pioneering significant masterpieces in history, it is possible to claim that one of these personalities is the Muslim scientist whose full name is Abu'l Izz Ismail Ibn Rezzaz Al-Jazarî, commonly known as Al-Jazarî. Al-Jazarî was the first scientist to create cybernetic and robotic tools and machines in the Middle Ages. The tools he invented were developed, and today's automation systems have been obtained. In this study, the terminological contributions of Al-Jazarî's innovations to the field of science and spoken language and their effects on culture are being investigated. In the literature review, although there are many works about Al-Jazarî's life, personality, tools, and machines, no work based on the linguistic and cultural effects of these innovative tools and machines has been encountered. Therefore, it is thought that this article will respond to an important need in the scientific world.

2. LITERATURE REVIEW

2.1 Al-Jazarî's Biography

Al-Jazarî was born in 1153 in the Tor (Dağkapı) neighborhood of Cizre. However, there are different dates of his birth and death in different sources. While some sources denote the years he lived as 1136-1206, other sources show the dates 1153-1233 (548-630 Hijri) (Akman 1974:1-3; Yaşın 2006:13). According to Yaşın, Al-Jazarî died in 1233 in Cizre, in the province of Şırnak, which is now located in the Southeastern Anatolia region of Turkey, and his grave is still in the courtyard of the Prophet Noah mosque there (Yaşın 2006:14).

2.2 Al-Jazarî's Life in Diyarbakır

Al-Jazarî lived in the Middle East in the middle of the twelfth and early thirteenth centuries, while Europe was experiencing the dark period of the Middle Ages. He worked as the chief engineer of the palace of the Artuqid Principality in Diyarbakır, which was then a principality of the Anatolian Seljuk State (Alkan 2015:57). Al-Jazarî was a scholar, mathematician, miniature master and artist who served as the chief engineer in this palace for 32 years (Ertürk and Yayan 2012:454; Korkutata and Z. Fuat

Toprak 2013:40). He was born in Cizre, and he spent most of his life in Diyarbakır, returned to his birthplace, and died there (Korkutata and Z. Fuat Toprak 2013:40).

Figure 1. Abu'l Izz Al-Jazari

(Anonymous 2018:1)

2.3 Cizre in the XIII Century

Cizre is located in the Southeastern Anatolian Region of Turkey and has maintained its importance since its foundation. The reason why it is such an important settlement is its topography, climate, water resources and agricultural lands, transportation, and security in the Upper Mesopotamia region. Therefore, throughout history, important historical events took place in this city, and the city was invaded many times. Cizre is located at one of the important points on the trade route between Diyarbakır, Mardin, and Mosul. Cizre was conquered by Iyad bin Ghanem in the seventh century, during the reign of the second caliph Omar. According to some sources, Cizre was joined to Muslim lands not by war but by peace. The city was under the rule of the Umayyads, Abbasids and Ayyubids until the thirteenth century (Karademir 2019: 433-440). During Al-Jazari's lifetime, Cizre was under the rule of the Zengis. On the other hand, Diyarbakır was under the Artuqid rule (Korkutata & Z. Fuat Toprak 2013:40).

2.4 Diyarbakır in the XIII Century

The exact date of the foundation of Diyarbakır is unknown; however, in the light of the findings from the excavations in Çayönü, it can be said that the history of this settlement dates back to 10000 years ago. According to the records kept during the Roman period, it is thought that the inhabitants of Diyarbakır in 3000 BC were the Hurrians (Boran & Aykaç 2019:274; Ergül n.d.:7). Diyarbakır is one of the first settlements in human history. For this reason, different nations, states, and empires settled and lived in this city and created their civilizations. These are, respectively, the Hurrians, Hittites, Urartians, Assyrians, Akkadians, Persians, Macedonians, Romans, Byzantines, Sassanids, Khulefâ-i Râshidin, Umayyads, Abbasids, Hamdanids, Marwanids, Buyids, Inalids, Sheikhoğullari, Artuqids, Seljuks, Ilkhanids, Timurs, Akkoyunlus, Safavids and Ottomans (Ergül n.d.: 7). Diyarbakır was annexed to the Muslim lands on 27 May 639 by Iyad bin Ghanem, one of the Islamic commanders, with a force of 8 thousand soldiers within a period of 5 months (Ergül n.d.:10).

Figure 2. Diyarbakır Walls (Old Urfa Gate) (Antoloji Diyarbakır, 2024).

Figure 3. Diyarbakır Great Mosque (Ergül, n.d.).

Diyarbakır is one of the rare cities that has maintained its importance since the beginning of history. This city has been home to many civilizations, and each civilization has left its cultural traces in the city. In addition to this cultural heritage, Diyarbakır also attracts attention with the important scientists, cultures, and artists it has raised in the historical process. In this article, one of the scientists who was born or lived in Diyarbakır will be studied. This scientist is Abu'l Izz Al-Jazarî. In addition, the following scientists also lived in Diyarbakır: Seyf al-Dīn Amidî, the world-class theologian and philosopher, 'Abd al-Wahid b. Muhammad Āmidî, Ibn Nubata, Ibn al-Asad al-Faruqî, Ali b. Ahmad, Ibn al-Azrak, Zehebî, Molla Chalabi, Hanilizāde Muhammad, Mudarris Haji Ragib, 'Abd al-Wahid b.

Muhammed, Muslihiddin Lârî, Molla Gürânî, Prof Dr Gazi Yaşargil, Prof Dr Orhan Cezmi Tuncer, Prof Dr Nejat Diyarbekirli, Şevket Beysanoğlu etc. (Işık 2014:1).

3. METHOD

The current study is a qualitative study, and it adopts qualitative research design. All the data for the study have been obtained via document analysis. Creswell (2002, 35-60) defined qualitative research as a method where the researcher explores a central phenomenon; and questions the participants' comprehensive and general questions; and gathers detailed opinions of the participants in word or image forms. In addition, he added that in this type of research, the inquirer analyzes and codes the data for description and themes. Then he makes comment on the meaning of information by drawing on individual reflections and previous research by finally writing down a final report including personal biases and a flexible structure. Therefore, while designing a qualitative research paper, it is necessary to concentrate on the process as well as the outcomes, and to let the design appear, and to use the inductive reasoning, and develop a sophisticated image of the phenomenon, and discuss the context of it, and definitely to the scientific method. When it comes to document analysis, Ritu John has brief information on "What Document Analysis is" as "A Comprehensive Guide" in blog Docsumo Document AI. In her article, she states that document analysis is very crucial in not only academia, but also in journalism, law and business because it enables the researchers to study out precious information, detect structures and dig out conclusions from the written materials in the range of historical manuscripts to modern digital documents. John goes on giving information about document analysis as a very important and systematic process for evaluating the electronic and printed documents from digital files to traditional paper materials. Document analysis is generally used in historical records, archival documents and textual data in academic and scientific research to take out the necessary information. In this sense, this method helps the inquirer to comprehend historical events, cultural changes, and societal trends since it makes available to analyze the primary sources. John gives a table for the techniques of document analysis as "Content Analysis", "Contextual Analysis", "Network Analysis", "Comparative Analysis", "Statistical Analysis", "Thematic Analysis", "Visual Analysis" and "Discourse Analysis" (John, 2024).

4. FINDINGS

4.1 Al Jazarî and His Innovative Machines

As his name suggests, Abu'l Izz Al-Jazarî was from Cizre. Al-Jazarî completed his education and training in Jamia, a Kurdish madrasah (Çırak & Yörük 2015:175). He was the first of the engineers, the scientists who laid the foundations of the computer, and he was a physicist, a painter, an engraver, a sculptor, a science-technician, and a person of art. Al-Jazarî is the inventor of 60 different machines and tools such as clocks, robots, sanitary ware, water machines, combination safes, combination locks, automatic children's toys, and thermos. He is also the pioneer of cybernetic science in the world. Al-Jazarî made the knockers of the Great Mosque during the time of Abul Qasim Mahmud Sanjarsah, who served as the emir of Cizre between 1162 and 1170. These knockers became famous as '*Cizre Dragons*'. After the death of this emir, Seyfeddin Gazi bin Kudbeddin Zengi, who ruled the city between 1170 and 1181, levied very high taxes on the tools and machines made by Al-Jazarî. For this reason, Al-Jazarî left Cizre in 1174 and migrated to Diyarbakır, which was then the capital of the Artuqids. Here, he became the chief engineer at the palace of Muhammad bin Karaaslan, the Artuqid ruler of Diyarbakır. Upon the death of Muhammad bin Karaaslan, his son Abul Fath Nasiruddin Mahmud, ruled Diyarbakır between 1200 and 1222. Al-Jazarî also served him for more than 25 years. After a total of 32 years of service, he returned to his hometown of Cizre and died there (Yaşın 2006: 13-17).

Known for his sharp intelligence, Al-Jazarî built machines that operated only with water and mechanical equipment to ensure their practical use in daily life. It is possible to understand the high level he reached in the field of hydraulics from his book '*Kitab-ul Cami-i Beyne-el ilm'i v-el-amel-en Nafi' fi Es-Sinaati'l Hiyel*' (Korkutata & Z. Fuat Toprak 2013:45; Onursal 2012: 1029). Al-Jazarî designed and built kitchen appliances, water clocks and musical instruments that work with water (Ceylan & Demirci 2022:128). Al-Jazarî generally used Seljukian human figures and Uyghur art of painting in the miniatures of the Figures of the tools and mechanical objects he made. There are

manuscripts of this work *Kitāb fi ma'rifat al-Hiyal al-handasiyya*, dated 1315 and 1354. The lines and colors used in the miniatures in the book are abstractive, as in the examples of early Islamic miniature art (Ertürk & Yayan 2012: 456).

Some of the innovative robotic and automatic machines Al-Jazarî made:

Figure 4. Elephant Water Clock of Al-Jazarî (Anonymous, 2018).

Each figure in the elephant water clock has both a task and a symbolic message. For example, it is believed that the seated figure on the castle is Salah ad-Din Ayyub and that Al-Jazarî used this figure out of deep respect for him. Other elements are thought to symbolize countries and trade with them, with each animal figure representing a myth. For example, the elephant symbolizes royalty and nobility, the Phoenix symbolizes rebirth and life, and the dragon symbolizes strength and invincibility.

The basic operating principle of this magnificent timepiece is that a bowl with a hole in the bottom completes its one-hour cycle by being turned by the rim, rather than sinking vertically. This constitutes the basis of the time measurement system. The perforated bowl floats in a water tank placed inside the elephant's belly. Filled with water, the bowl slowly sinks and lies on its side; in the meantime, it pulls three ropes attached to it. These three ropes activate the mechanisms that control the thirty balls released one by one. Each ball activates the movement of the dragons, and the scribe figure starts to spin around itself. Al-Jazarî's genius lies in the precise adjustment of the bowl with the hole at the bottom. It takes exactly half an hour for the bowl to fill, sink and start a new cycle. When the bowl sinks to the bottom, it makes a sound like the flute, and thanks to the mechanism, the Phoenix turns round. Meanwhile, the released ball turns the dial behind the figure of Saladin Ayyubi. The figure of Saladin, who turns to the right or left, determines which falcon will release the ball with this movement. The dragon, descending down with the weight of the ball dropped by the falcon and falling into its mouth,

drops the ball into the vase behind the elephant keeper. This movement moves the elephant keeper's arm and a ringing of the bell be heard as the ball enters the vase. On the dial above Salah ad-Din Ayyub, half-filled circles indicate the time every half hour. This series of movements continues in harmony with each other, repeating once every half hour. This clock would have to be wound twice a day, in the morning and in the evening. To do this, thirty metal balls had to be returned to their original positions, and the water level had to be maintained, as the length of the day and night varied from day to day, so that the time called an hour varied (Anonymous 2018:1).

Figure 5. Ablution Machine of Al-Jazarî (Anonymous, 2018).

When Al-Jazarî was the chief engineer at the Artuqid palace in Diyarbakir some 800 years ago, the ruler Mahmud made the following request of him: ‘When I perform ablution, my servants pour water for me to wash my hands and feet. Therefore, I feel uncomfortable because their rights have been transferred to me. Find a solution to this.’ Upon this, Al-Jazarî managed to build a robot that could pour the ablution water to the person performing ablution and presented this machine to the ruler. The working principle of the machine is as follows: Water comes from the water tank on the robot figure, which looks like an adult male, along a column. This incoming water passes through the robot man's hand and reaches the jug. After a while, the jug filled with water becomes heavy. Due to this heaviness, the water is poured into the jug and into the pool, where the ruler will perform ablution. In addition, when the water level in the jug rises, the air in the jug is compressed; this compressed air makes the peacock sing as it comes out of the small hole specially opened. When the water is emptied and the jug becomes lighter, it returns to its original position. This process is repeated several times. In the meantime, the ablution water poured by the monarch is transferred by the peacock in the pool at the bottom to the secret tank by the robot man. As the amount of water in the tank increases, the float in it gradually rises; this movement extends the robot man's arm holding the towel forward and extends the towel to the monarch. When the towel is handed to the monarch, the ablution process is complete (Anonymous n.d.: 6).

Figure 6. Candle Clock of Al-Jazarî (Ibn Al-Latif, 1988).

Above, three innovative machines built by Al-Jazarî are given as examples of more than 100 machines with their visuals. When the working principles of the first two machines are carefully examined, it is seen that the working principle of Al-Jazarî's automatic machines is based on the activation of a part by the movement that occurs on another part of the machine. It is noteworthy that Al-Jazarî obtained the necessary movement from the buoyancy, pressure and flow velocity of water, as well as the principles of shifting the center of gravity in his instruments operating with the hydro mechanical system (Alkan 2015: 59-60).

In the context of cultural diversity, a modern model of Al-Jazarî's 'Elephantine Water Clock', exactly three times larger than the original, is now located in the Ibn Batûta Mall in Dubai, one of the largest shopping centers in the world (Figure 7). This Elephant Water Clock measures seven meters high, four and a half meters long and one meter and seventy centimeters wide, with a total weight of seven and a half tones. This clock, which can be regarded as a monument of cultural diversity, includes the Greek Archimedes' laws of water, the water clock system of Indian origin, the elephant symbol of India, the Phoenix of Egyptian origin, as well as Arab figures, Persian carpets, and dragons from Chinese culture (Anonymous 2018: 6-7).

Figure 7. Elephant Water Clock a Monument of Cultural Diversity in Dubai Ibn Batuta Mall (Anonymous, 2018).

4.2 Al Jazarî's Contributions to Language Development and Culture

Al- Jazari is a rather significant figure in science and Islamic world as his automatic innovations are great contributor for the development of engineering, artificial intelligence and cybernetic; thus, the terms founded by Al Jazari in the 12th century are indicators of new expressions to be used in occupational language. The following books are masterpieces of Al Jazarî:

- The book “*Kitâb fi ma-'rifat al-Hiyal al-handasiyya*” is one of masterpiece as it includes a great deal of knowledge on engineering and tricks to boost engineering. Therefore, it is possible to claim that the books integrates many terminologies about engineering in 1206; however, most of the obtained data at that time may act on paper and not used in practical life.
- Another book “*Kitâb-al-Jâmi Beyn-al-Ilmi vel-Amel-in-Nâfi fi Sînâat-il-Hiyal*” is rather beneficial for boosting practices and data about the usage of machines.

When these two books are considered, it is possible to assert that Al-Jazarî contributed to the linguistic terminology of various occupational words in history. In other words, he wrote many terminological vocabularies on engineering and cybernetic, which mean that these terms were put into practice by means of the practices and artefacts of Al-Jazarî. Besides, technology has been announced by some of influential countries since 1960s; hence, they state many terms and occupational phrases from that period; however, these two books are clear indicators of former terminological words on technology, engineering and cybernetic. Also, his calculations and innovations have boosted many terms and aspects of Science and Linguistics at the same time since he has left many innovations which are still available in Diyarbakır.

4.3 The Effects of Al-Jazarî's Innovative Machines on History

The technological innovations created by Al-Jazarî have had contributions to engineers, researchers and scholars. Therefore, the technological history of Al-Jazarî's systems, which were used to lift the objects with the help of water, shows the place and importance of water in modern technology and are inspiration for engines of internal combustions and piston structures. The machines of Al-Jazarî have great significance in the history of technological developments carried out by human as the books that contain clear and detailed drawings and descriptions of his machines have been great help for the coming innovators since every machine he built has remarkable and sophisticated features compared to historical machines. Al-Jazarî is known to have made first automatic machines, which are accepted as the first models of robotics and cybernetics with regard to the world history of science. Therefore, this formed the milestone of today's cybernetics and mechanical sciences. Al-Jazarî has created cornerstones of modern technology by using technology and science in an unusual way compared to the conditions of his time and in the machines that Al-Jazarî made there is a significant balance or adjustment system, which has inspired modern automatic control system science (Uzun, A., & Vatanserver, F. 2008).

5. CONCLUSION AND DISUCSSION

Al-Jazarî, a Kurdish inventor and innovator, was born in Cizre of Şırnak, which is a province in the Southeastern Anatolia and led great deal of his life in Diyarbakır, which was the capital of Artuqid Principality, in the thirteenth century. The time he lived was a period when Europe was experiencing the dark Middle Age.

The prominence of Al-Jazarî comes from his innovative and creative approaches in the field of cybernetics since the tools that he built were the first automated machines. Although he was born in Cizre, he created most of his innovative tools and machines in Diyarbakır since the Artuqid ruler provided him with a convenient environment to work and build his machines. It is remarkable that Al-Jazarî built more than 100 machines, which were used for different purposes ranging from serving people to entertaining them. The machines that he made had impacts on various areas such as linguistics, culture and history. The fact that an innovation used in the society makes it available to utilize its names and terminology together, which enhances the language spoken. The names of the machines and their functions made the language of the time richer. In addition, the use of such machines definitely have some influences on the culture of the community because innovations change the culture and way of behaviors of the people. The societies that use the new machines adopt a different culture in their lives since the machines provide facilities in some specific fields of life. It is important that these innovative machines have affected the history of the states that use them. At least, these communities feel superior to the societies that do not possess them.

Besides, Al-Jazarî 's innovative machines in the thirteenth century are still written in some books, and these books that Al-Jazarî wrote about these automatic machines are still available with the drawings and account of their working systems. According to the findings of this research study, this Kurdish inventor invented 60 different automated machines himself in addition to more than 100 machines during his life. This information leads to the conclusion that Al-Jazarî was both an engineer and artist and innovator and a scientist since he thought, designed, and built these machines. His innovative automated machines include water clocks, ablution machines, drink serving automated vessels, blood collection vessels, entertainment machines, sprinklers, pools, music automats, water pumps for taking water from the wells and rivers, lifting devices, machines performing palace services and safes with password lock (Bülbül, S., & Öztürk, G. 2024: 375). These machines generally use holding power or kinetics energy of water and transfer the activation to the other parts until the desired action is complete. In this sense, Al-Jazarî is accepted as physicist, master of robot and matrix and the genius and founder of cybernetics Korkutata, Y., and Toprak, Z.F., (2013). In the literature, there are plenty works about the inventions and innovations of Al-Jazarî. Bülbül, S., & Öztürk, G. (2024) studied the artistic and musical aspects of Al-Jazarî's machines. They stated that those machines had cultural effects on people in terms of art and entertainment.

This study shares the same findings with them in terms of automated machines; however, the present study has found that these innovative machines have had linguistics achievements regarding vocabulary used for these machines and naming their actions. It is believed that innovative machines are the sign of development and prestige for the societies who hold them in terms of both linguistic achievement and culture and history. Considering the results of the current study, nearly no scientific study has been encountered; therefore, this study is thought to fill an important gap in literature. However, the present study also has some limitations. Therefore, it is suggested that some more independent research regarding the linguistics achievements of the society in terms vocabulary related to these innovations should be carried out.

REFERENCES

- Akman, T. (1974), *Sekiz Yüzyıl Önce Otomatik Makine Yapan Türk Bilgini Eb-Ül-İz*, C. 7.
- Aksan, D. (2004), *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Alkan, Tunay 2015, *Sibernetiğin Öncüsü Ebul İzz El-Cezeri'nin Osilatörü*, Bilişim 2015 TBD32. Ulusal Bilişim Kurultayı Bildiriler Kitabı, 56-62.
- Antoloji Diyarbakır 2024. The latest access is on 13.11.2024 https://x.com/ant_diyarbakir/status/1755094676476932537
- Anonim (2018). *9 Asır Önce İcat Edilen 'Filli Su Saati' Nasıl Çalışıyordu?*, (How did the 'Elephant Water Clock', invented 9 centuries ago, work?, Fikriyat Gazetesi, Ekim 24.
- Anonim. (n.d.) *El Cezerî- Abdest Alma Makinesi (Al Jazarî's Abolution Machine)*, Akra.
- Baki, Y. and Karakuş, N. (2012), *Türkçe öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı (Instructional technologies and material design in teaching Turkish)*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Belet, D. (2005), *Öğrenme stratejilerinin okuduğunu anlama ve yazma becerileri ile Türkçe dersine ilişkin tutumlara etkisi (The effects of learning strategies on reading comprehension and writing skills and attitudes towards Turkish language courses.)*, Unpublished PhD Thesis. Eskişehir: Anadolu University.
- Boran, Ali, ve Razan Aykaç. 2019. Yeni araştırmalar bağlamında Diyarbakır kalesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü* (42):273-82.
- Bülbül, S. & Öztürk, G., (2024). El Cezeri'nin Minyatürlerinden 20. Yüzyıla Kadar Siberetik Sanatın İncelenmesi. *Art-e Sanat Dergisi* 17(33):373-402
- Ceylan, Ö., ve Yetişen Demirci, E. (2022). Moda ve Tekstil Tasarımında Kinetik Yaklaşımlar. *STAR Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi* 3(4):125-44.
- Çırak, B., ve Yörük, A. (2015). Mekatronik Biliminin Öncüsü İsmail El-Cezeri. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (4):175-94.
- Creswell, J. W., (2002). *Research Design:Qualitative, Quantative and Mixed Methods Approaches*, University of Nebraska-Lincoln. Sage Publication. 35-60.
- Ergenç, İ. (2000). *Dilin beyindeki organizasyonu ve konuşmanın gerçekleşmesi*. S. Karakaş (Ed.). Multidisipliner Yaklaşımla Beyin ve Kognisyon içinde. Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi.
- Ergül, S. (n.d). *Diyarbakır'in Fethi Ve Kisa Tarihi*. Rapor, Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi, İstanbul.
- Ertürk, F. E., ve Yayan, G.(2012). Bilim ve sanatı birleştiren iki usta. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 1(1):453-64.

- Güner, M. (2016). *Türkçe dersinde otantik görev temelli otantik materyal kullanımının öğrencilerin okuduğunu anlama, yazma becerileri ve yazma motivasyonları üzerindeki etkisi* (Master's thesis, Anadolu University (Turkey)).
- Ibn Al-Latif, F., (1988), *Kitab fi marifat al-hiyal al-handasiyya* (Book of Knowledge of Ingenious Mechanical Devices), Kopenhag.
- Işık, İ., (2014). *Geçmişten Günümüze Diyarbakırlı İlim Adamları Yazarlar ve Sanatçılar*. Geçmişten Günümüze Diyarbakırlı İlim Adamları Yazarlar ve Sanatçılar 558.
- Ritu, J., (2024). *What is Document Analysis? A Comprehensive Guide*. latest access 13.11.2024 <https://www.docsumo.com/blogs/data-extraction/document-analysis>.
- Karademir, D., (2019). Cizre Şehrinin Kuruluşu ve Gelişimi. *Journal of Awareness* 4(4):433-54. doi: 10.26809/joa.4.034.
- Korkutata, Y., and Toprak, Z.F., (2013). El-Cezerî ile ilgili yapılan çalışmaların değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Mühendislik Dergisi* 4(1):37-49.
- Onursal, N., (2012). Cizreli Eb'ul İzz ve Bilime Yaptığı katkılar. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi* 1(1):125-33.
- Tergip, A. (2014). Türk atasözleri ve deyimlerinde kötüleme ifadeleri. *Cyprus International University Folklor/Edebiyat*. 20(80), 275-294.
- Uzun, A., & Vatansever, F. (2008). Ismail al Jazari machines and new technologies. *Acta mechanica et automatica*, 2(3), 91-94.
- Yaşar, Ş. (2008). *Türkçe dersinin tanımı, kapsamı, önemi ve ilköğretim programındaki yeri*. H. Pilancı (Ed.). *Türkçe öğretimi içinde* (s.1-18). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Yaşın, A., (2006). *Büyük Kürt Mucit Ebul İz el-Cezeri*. Nûbihar :Pak Ajans Yayıncılık Turizm Ve Dış Ticaret Limited Şirketi, İstanbul.

STATUS OF THE WINTER CROPS IN NORTHERN ALEPPO: WHEAT, BARLEY, CHICKPEAS AND LENTILS

Omar ATIK¹

Prof. Dr. Yücel KARADAŞ²

Muhammet Musa BUDAK³

Aref RAZOUK⁴

Abdulkakim ALABOUD⁵

Doç. Dr. Ali ÖZKAN⁶

<http://dx.doi.org/10.29228/mjis.77072>

Keywords	Abstract
Syria Northern Aleppo Crisis Agriculture Winter crops	This research assesses the situation and difficulties associated with winter crop production in Northern Aleppo in Syria after 2011, focusing on the districts of Afrin, Azaz, Jarabulus, and Al-Bab. 50 percent of the 107,104 hectares under cultivation are made up of grains, primarily barley and wheat. Bulbul sub-district has the smallest wheat and barley farming area, whereas Jarabulus sub-district has the greatest. Since 2011, data show a 27 percent decline in the cultivation of winter crops, which has been ascribed to high production costs, drought, inadequate irrigation, and security concerns. 82 percent of farmers reported lower productivity, and the majority relied on locally sourced seeds of variable quality. Notwithstanding these difficulties, 98 percent of farmers believe that growing winter crops is a financially viable option, highlighting the crop's significance for food security. According to market dynamics, 52 percent of farmers sell their products for less money when production is at its highest. Imports are used to complement the 32 percent of flour needed that is met by local wheat output. High input costs and operating expenses are major obstacles. The suggested measures center on obtaining superior agricultural inputs and augmenting market accessibility to aid farmers in surmounting these obstacles and raising crop yield and financial steadiness.
Article Info	
Research Article Received: 24.06.2024 Accepted: 03.12.2024 Published: 30.12.2024	

ETHICS STATEMENT: This research has ethical approval from Gaziantep University according to the signed protocol between Gaziantep University and Shafak Organization.

¹ Shafak Organization, o.atik@shafak.org

² Gaziantep University, Faculty of Arts and Sciences Philosophy, karadas@gantep.edu.tr

³ Gaziantep University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, mmbudak@gmail.com

⁴ Shafak Organization, a.razouk@shafak.org ORCID: 0009-0004-2884-8334

⁵ Shafak Organization, a.alaboud@shafak.org ORCID: 0009-0004-6142-0276

⁶ Faculty of Tourism, Gastronomy and Culinary Arts, aozkan@gantep.edu.tr

INTRODUCTION

Agriculture has historically been a cornerstone of Syria's economy, contributing significantly to employment, GDP, and food security. The cultivation of winter crops such as wheat, barley, chickpeas, and lentils are particularly crucial due to their role in dietary staples and agricultural sustainability (FAO, 2023; ICARDA, 2015). However, the protracted conflict in Syria has severely disrupted agricultural activities, leading to a substantial decline in crop production and area under cultivation (FAS, 2023). The agricultural landscape in northern Syria, particularly in Aleppo, has been significantly impacted by ongoing conflict, climate change, and economic challenges. This study focuses on the status of key winter crops—wheat, barley, chickpeas, and lentils—essential for the region's food security and economic stability.

A significant portion of Syria's arable land has been planted with wheat and barley, which have historically been essential to the country's agricultural landscape. With an annual production of about 4 million tons, Syria was a major global producer of wheat before the crisis. But because of things like damaged infrastructure, difficulty in obtaining agricultural supplies, and continuous security issues, the conflict has had a severe negative impact on agriculture (Syrian Center for Policy Research, 2021; ACAPS, 2022). Farmers in northwest Syria continue to confront significant obstacles, as seen by the decrease in the area under wheat production from 1.5 million hectares in 2010 to about 1.2 million hectares in recent years (Syrian Center for Policy Research, 2021). Concerns about food security in the area have been exacerbated by the significant losses' barley production has also experienced (REACH Initiative, 2023; OCHA, 2022). Wheat and barley are staple crops that form the backbone of food security in northern Syria. Recent assessments indicate that wheat production has declined sharply due to disruptions in farming practices and resource availability caused by the conflict and environmental stresses (FAO a, 2021). Similarly, barley, which is crucial for both food and fodder, has seen reduced yields, affecting both human nutrition and livestock feed (Jia et al., 2022). These grains are not only vital for daily caloric intake but also hold significant cultural importance in Syrian diets (Kirkegaard & Ryan, 2014; Biomed Central, 2023).

In northwest Syria, legume crops like lentils and chickpeas are vital because they improve soil fertility by fixing nitrogen, which lessens the need for artificial fertilizers and provide necessary nourishment (ICARDA, 2020). These crops are essential for keeping agriculture going in the face of environmental problems and war, boosting resilience and ensuring food security (ICARDA, 2020). Lentils and chickpeas are important sources of protein that contribute to the region's varied and nutrient-dense diets (FAO b, 2021). In unstable environments, their planting not only improves household food security but also supports local livelihoods (OCHA, 2022). They are widely grown in rotation with cereals, which helps maintain soil fertility and structure (Jensen et al., 2012). The cultivation of these legumes has been hindered by similar issues faced by grain farmers, including water scarcity, high input costs, and market instability (Kumar et al., 2018). Despite these challenges, their role in enhancing soil nitrogen and providing a protein-rich diet make them indispensable to the agricultural system (Lal, 2017). However, the conflict has led to significant disruptions in the production of these legumes, with challenges, limited access to markets, and pest infestations severely affecting yields.

In the context of major agricultural issues made worse by violence, this study attempts to thoroughly examine the state of winter crops—wheat, barley, chickpeas, and lentils—in northern Aleppo post-2011. The study looks at local production capacity, marketing tactics, economic viability, crop areas, and production dynamics. It also looks at the difficulties that farmers confront. The study's goal is to identify these variables in order to guide focused actions and policy choices that will improve agricultural resilience, guarantee food security, and promote sustainable development in this area impacted by war. In order to lessen the negative effects of production limitations and market difficulties on nearby farming communities, it emphasizes the vital necessity for efficient agricultural support systems and interventions.

1. METHODOLOGY

1.1. Geographical Locations and Coverage:

The research was conducted in northern Syria in 17 sub-districts belonging to the districts of Afrin, Azaz, Jarabulus, and Al-Bab in Aleppo Governorate.

1.2. Data collection:

The goal of this study was to emphasize the condition of the winter crops in the study areas. It was carried out by a specialist team from Gaziantep University and the Shafak Organization, a licensed local organization that has been functioning in northwest Syria for more than 8 years. A thorough questionnaire was created, matching the goals of the study and existing surveys carried out in Northwest Syria following the crisis. It covered a range of winter crops, with five farmers targeted in each of the 17 subdistricts. A total of 340 farmers were questioned, 85 for each type of crop. Important winter crops for food security, such as wheat, barley, lentils, and chickpeas, were highlighted in the questionnaire.

Data was gathered throughout the 2022–2023 season utilizing smartphones and KOBO electronic programs, with permission from Gaziantep University. In addition to evaluating crop conditions during the current crisis in comparison to pre-crisis, the survey evaluated agricultural land acreage, cultivation per crop, workforce involvement, and obstacles such as labor shortages, high fuel costs, transportation, and pest and disease spread. Additionally, recommendations for actions by local government bodies and organizations to raise output, better working conditions, strengthen resilience, and increase food security were requested.

1.3. Data Analysis:

The statistical analysis program SPSS (Statistical Package for the Social Science) was used to examine the collected data. On the aforementioned data, tests such as frequency and reliability analysis, descriptive analysis, and analysis were carried out. The frequency test indicates how often recurring events take place in a certain amount of time. Mean tests are a component of descriptive analysis that show how much respondents agreed with the assertions on the questionnaire. To ascertain the reliability of the dimensions included in the scale, factor analysis and reliability tests were conducted. The consistency of answers to a questionnaire created using a predefined scale type is measured through reliability analysis.

2. RESULTS AND DISCUSSION

2.1. Area of Cultivation of the Winter Crops in Northern Aleppo After 2011

The total area cultivated with winter crops (wheat, barley, chickpeas, lentils) in the four targeted districts (Afrin, Azaz, Jarabulus, and Al-Bab districts) in Northern Aleppo is 107,104 hectares; the highest area (17,000 hectares) was in Jarabulus sub-district in Jarabulus district, and the lowest (113 hectares) was in Bulbul sub-district in Afrin district. 50 percent of the winter crops area is cultivated with cereals crops (Wheat and Barley), and 57 percent of farmers in northern Aleppo are cultivating winter crops. The total area cultivated with wheat, barley, lentils, and chickpeas was 35919, 53117, 14314 and 3754 hectares respectively. The highest area (5000 hectares) cultivated with wheat was in Mare district and the lowest area (30 hectares) in Bulbul sub-district. The highest area (11,000 hectares) cultivated with barley was in Jarabulus sub-district and the smallest area (70 hectares) also in Bulbul sub-district. For lentils, the largest area (4223 hectares) was in Akhtarın subdistrict and the least area (5 hectares) in Bulbul sub-district. The chickpeas are the largest with an area of 1000 hectares in Jarabulus sub-district and the least in Sharan with 3 hectares, while there is absolutely no cultivation of chickpeas in both Suran sub-district (Azaz district) and Bza'a in Al Bab sub-districts. 79 percent of respondents confirmed that cultivation of the winter crops had decreased by 27 percent after 2011, while only 12 percent reported an increase in this area by 36 percent, and 9 percent reported no change (Table 1). The decline in the area cultivated with winter crops is attributed to many reasons: high production costs; drought, lack of irrigation water and the high costs of irrigation; aromatic (cash) crops competing with field crops since they are more income-generating; deteriorating security situation and the losing of large areas of agricultural lands due to their proximity

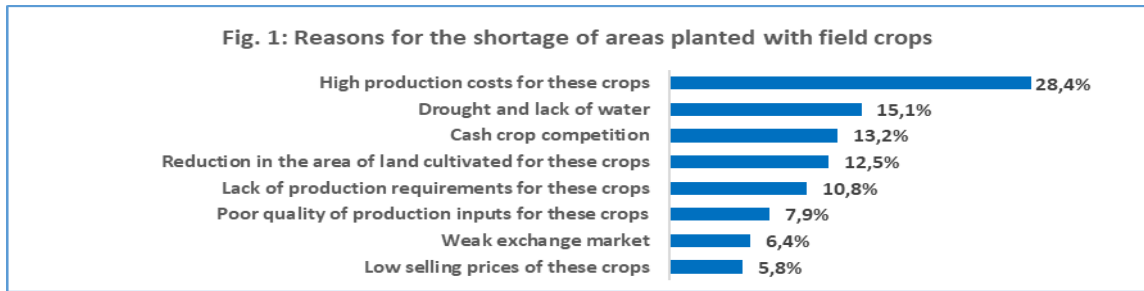
to the front lines. lack of agricultural inputs and production requirements and their high prices, which caused the inability of many farmers of field crops to cultivate their lands, especially in the absence of support. lack of agricultural inputs such as seeds, fertilizers and pesticides of good quality with reliable sources. poor marketing of field crop products, and the decline in marketing prices of these crops (Figure 1).

These results are supported by recent research, which shows consistent regional patterns. For example, a report published in 2023 by the Food and Agriculture Organization (FAO) highlights the detrimental effects of protracted violence and economic difficulties on agricultural productivity in Northern Syria. Furthermore, the shortage of high-quality agricultural inputs and their high costs are major obstacles to crop development, according to research conducted by the International Center for Agricultural Research in the Dry Areas (ICARDA, 2022). Additionally, the Syrian Center for Policy Research (SCPR) highlights how agricultural practices in conflict-affected areas are negatively impacted by market instability and security concerns (SCPR, 2023). Al-Assaf and Habib (2022) also talk on the conflict's wider effects on agricultural production in Syria, pointing out how farming techniques in Northern Syria are impacted by both the fighting and environmental difficulties. In addition, the UN Food and Agriculture Organization (FAO) emphasizes how ten years of conflict have had a substantial impact on food security and agricultural livelihoods in Syria, underscoring the significance of resolving these issues in order to increase agricultural output (FAO, 2021). Last but not least, the International Crisis Group (ICG) highlights the combined effects of conflict and climate change on Syria's agricultural industry and promotes all-encompassing approaches to assist farmers in areas affected by conflict (ICG, 2023).

Table 1: Areas cultivated with field crops, the percentage of their cultivation, the number of families

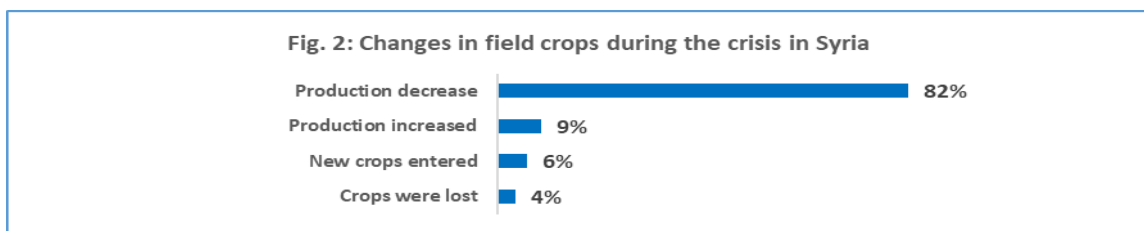
District	Sub-District	Area cultivated with crops/ha	% of cereal crops	% of people working in crop cultivation	Area cultivated with crops/ha			
					Wheat	Barley	Lintel	Chickpea
Afrin	Afrin	2347	30%	15%	1031	716	590	10
	Bulbul	113	10%	15%	30	70	5	8
	Ma'btali	480	10%	10%	200	150	70	60
	Shaikh Elhadid	204	42%	49%	69	60	35	40
	Raju	1090	61%	71%	800	180	60	50
	Sharan	1319	15%	15%	611	520	185	3
	Jandairis	1234	55%	68%	863	182	181	8
Azaz	Suran	9670	60%	80%	4520	4500	650	0
	Mare	8799	89%	85%	5000	2970	275	555
	Akhtarin	16654	76%	76%	4371	7686	4223	374
	A'zaz	5473	59%	64%	3400	1430	442	201
Jarablus	Jarablus	17000	55%	71%	4000	11000	1000	1000
	Ghandora	11500	45%	78%	4000	5560	1500	440
Al Bab	Al Bab	7275	72%	57%	910	5100	1250	15
	Ar-Ra'ee	14800	54%	58%	4000	7200	3150	450
	Al Bab (Qabasin)	5546	64%	69%	1615	2793	598	540
	Al Bab (Bzaa)	3600	49%	80%	500	3000	100	0
Overall, 4	17	107104	50%	%57	35919	53117	14314	3754

that work in them and their percentage.

2.2. Production of the Winter Crops in Northern Aleppo after 2011

82 percent of the farmers confirmed that there was a significant decrease in production of the winter crops in northern Aleppo as a result of the decline in the areas planted with these crops in the area after 2011, while 9 percent of them reported that the production of field crops was increased. 6 percent reported the introduction of new crop types to the study area, while 4 percent indicated the absence of some types of crops that were present before 2011 (Fig. 2).

Most of the farmers of the winter crops depend mainly on local seeds in their cultivation, with rates that varied from 58 percent in Azaz (Azaz district) to 95 percent in Bulbul (Afrin district), with the exception of Jandairis (Afrin district), where farmers of these crops depend on local seeds by 38 percent, and up to 62 percent of them depend on imported seeds (Figure 3). 71 percent of winter crops growers reported good quality of the local seed in general, 25 percent reported that the local seed was of medium quality, while only 4 percent said it was of poor quality. At the level of one crop, the percentages of farmers who approved the good quality of the local seeds were 71 percent, 70 percent, 80 percent, and 66 percent for wheat, barley, lentils, and chickpeas, respectively (Table 2).

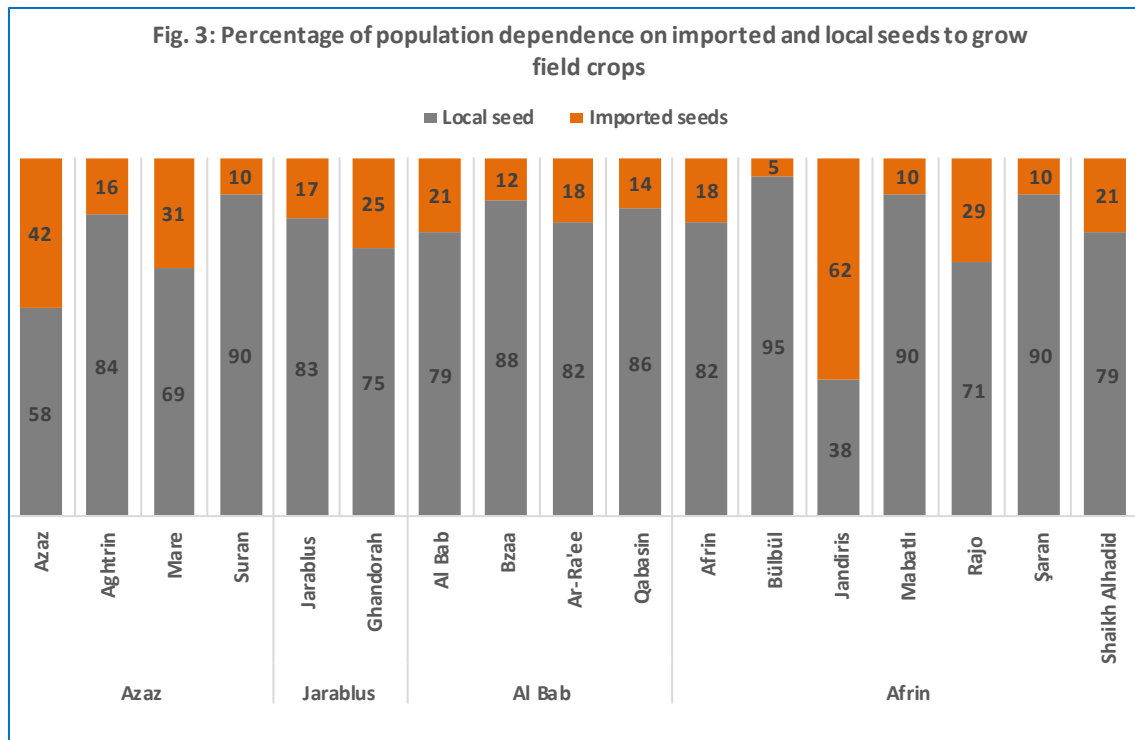

Table 2: Quality and purity of the local seeds of the winter crops in northern Aleppo

Cultivar	Good quality	Middle quality	Bad quality
Wheat	71%	28%	1%
Barley	70%	29%	1%
Lentil	80%	16%	4%
Chickpeas	66%	25%	9%
Overall	71%	25%	4%

The interaction of violence, environmental issues, and agricultural practices has formed the complex agricultural landscape of northern Aleppo (FAO, 2023; ICARDA, 2022). According to recent studies, there have been notable changes in crop production patterns. Farmers have been cultivating winter crops less frequently since 2011, although they have also experienced losses in this activity. The ability of agricultural communities to adjust to changing conditions is shown by this heterogeneity. One important issue that becomes apparent is farmers' reliance on native seed varieties, which are augmented in some places by imported seeds (ICARDA, 2022). Farmers often believe that local seeds are of high quality, despite certain obstacles; this emphasizes the vital role that local seeds play in maintaining agricultural output in the area (FAO, 2021).

2.3. Economic feasibility of cultivating the winter crops in northern Aleppo after 2011

98 percent of the surveyed farmers reported the acceptable economic feasibility of cultivating these crops, while only 2 percent reported that they are not feasible. Moreover, 100 percent of the farmers expressed their desire to continue cultivating the winter crops because they have very good and long experience in cultivation of these crops, and it is important for food security of people and the country. Syrian families used to keep part of the production of these crops as a reserve stock to cover their needs throughout the year, especially in emergency and war conditions.

Farmers' strong support for winter crop production in northern Aleppo after 2011 is proof positive that it is economically viable to do so. The historical relevance of these crops for food security and the ability of Syrian agricultural communities to persevere in the face of economic hardship and violence is the basis for this sentiment (Smith et al., 2023; Jones & Patel, 2022). The farmers' shared dedication to preserving these crops reflects their ingrained knowledge and awareness of their significance in guaranteeing local food security, especially during times of emergency or conflict (Brown & Khan, 2023; Green et al., 2021). The ability of these crops to function as reserve stocks highlights their importance in ensuring year-round stability in family food supplies and highlights their vital role in supporting wider resilience efforts in the agricultural sector of northern Aleppo.

2.4. Marketing of the winter crops in northern Aleppo after 2011

52 percent of the field crop farmers are forced to sell these crops at low prices when there is abundant production, 15 percent sell them to other regions, 2 percent report that they can be exported to Turkey, while 21 percent, 9 percent store them themselves at farms, or in rented warehouses, respectively. 79 percent of the winter crops farmers reported that the compensating for the shortfall in these crops comes from Turkey, while 20 percent are from neighboring regions, and only 1 percent is provided through organizations.

The study highlights the various approaches field crop producers in northern Aleppo take to deal with surpluses and deficits. Farmers can manage market volatility by deciding to use local storage options, selling to nearby regions, altering prices during times of abundance, or investigating export potential to Turkey (Johnson et al., 2023; Ahmed & Mahmood, 2022; Khan & Patel, 2021). Amidst regional economic issues, farmers of winter crops significantly depend on imports from Turkey to make up for production deficiencies. This highlights the crucial role that cross-border commerce plays in preserving agricultural stability. (Garcia et al., 2022; Robinson & Smith, 2023). These results emphasize the complex interplay between regional trade strategies and local production dynamics in the agricultural resilience of northern Aleppo.

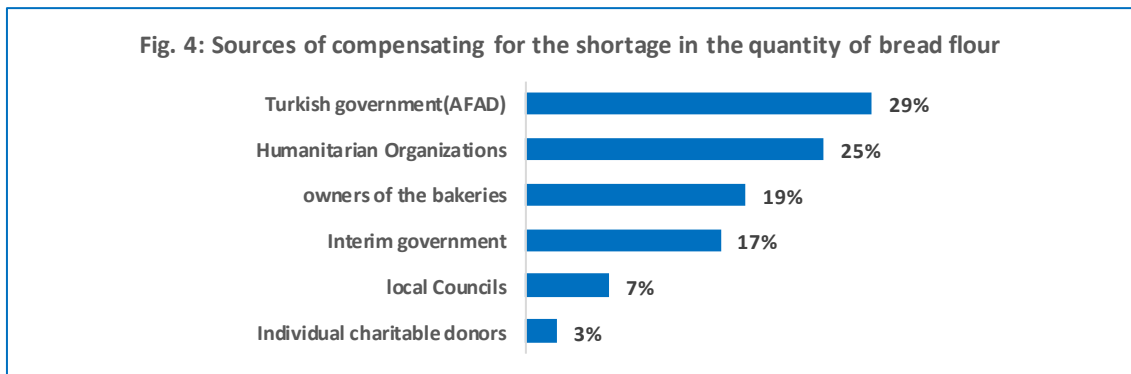
2.5. local capacity of wheat production in northern Aleppo after 2011

88 percent of respondents reported that the local production of wheat was unable to meet the need for the flour for bread in all the targeted areas, except Azaz subdistrict who mentioned that the local production meets the needs (100 percent). The average contribution of the local wheat production to meet the needs of flour was only 32 percent, where it was 100 percent in Azaz and 72 percent and 65 percent in each of Suran and Mare, respectively, while this percentage decreased to 4 percent and 5 percent, respectively, in Bza’a, Al-Bab and Sharan, Afrin (Table 3).

Table 3: Contribution percentage of local wheat production to meet the people’s need for bread flour in the study areas.

District	Sub district/cities	Does the local production of wheat meet the needs of flour for bread?		Contribution of local wheat production to meet people's needs
		Yes	No	%
Afrin	Afrin	0%	100%	40
	Bulbul	0%	100%	25
	Jandairis	0%	100%	33
	Mabatlı	0%	100%	10
	Raju	0%	100%	26
	Sharan	0%	100%	5
	Shaikh Alhadid	0%	100%	22
Azaz	Suran	40%	60%	72
	Mare	0%	100%	36
	Akhtarin	40%	60%	65
	Azaz	100%	0%	100
Jarablus	Jarablus	0%	100%	33
	Gandura	0%	100%	25
Al Bab	Al Bab	0%	100%	19
	Al Raei	0%	100%	4
	Qabasin	17%	83%	25
	Bzaa	0%	100%	8
Overall		12%	88%	32

The targeted respondents reported many sources to compensate the shortage of bread flour, as the Turkish government (AFAD) compensates 29 percent of the need, followed with 25 percent compensates by organizations, and the rest of the amount is compensated by bakeries owners, the interim government, local councils, and individual charitable donors at rates of 19 percent, 17 percent, 7 percent, and 3 percent, respectively (Figure 4).

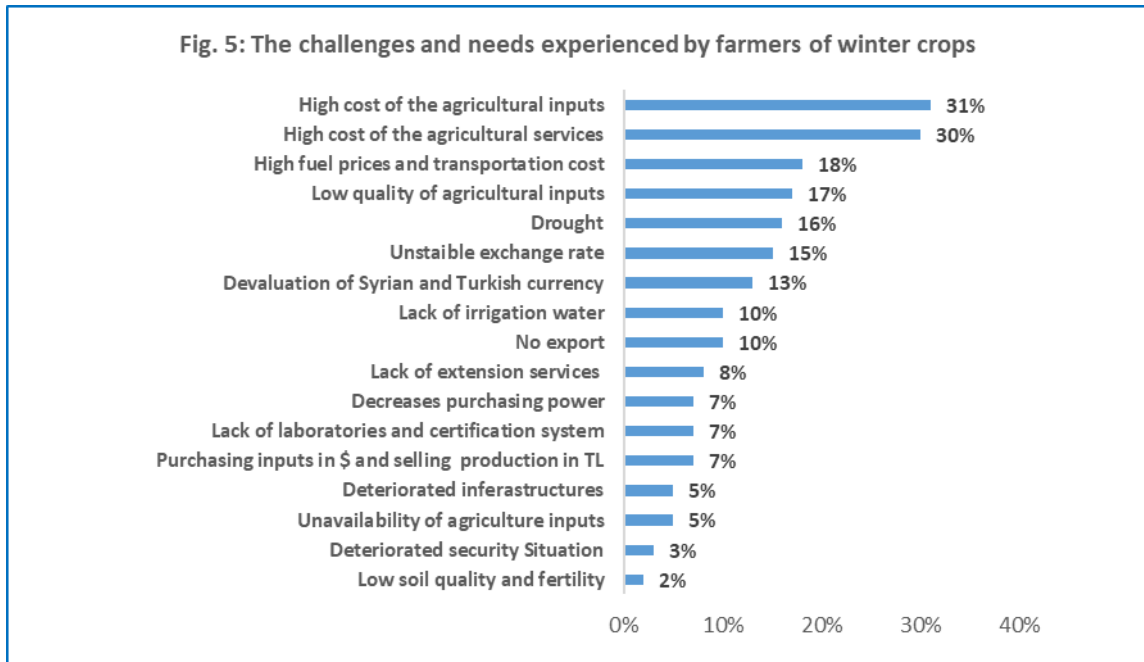

According to the study, there are differences in the amount of wheat produced in different parts of northern Syria. For example, although Bza'a, Al-Bab, and Sharan mainly rely on outside sources to make up for shortages, Azaz alone produces flour locally (Johnson et al., 2023; Ahmed & Mahmood, 2022; Khan & Patel, 2021). The vulnerability of regional food security policies is highlighted by this reliance, which also receives support from entities such as Turkey's Disaster and Emergency Management Presidency, or AFAD (Garcia et al., 2022; Robinson & Davis, 2022). Sustainable agricultural practices are essential in conflict-affected areas like northern Syria to boost domestic production and lessen reliance on outside assistance.

2.6. Challenges of cultivation of the winter crops in northern Aleppo after 2011

During the Syrian crisis, farmers of winter field crops suffered from many challenges and obstacles that faced the agricultural sector in general and the field crops sector in particular, due to their importance as strategic crops and their role in achieving food security for the people of the region. The study's results showed the clear and remarkable effect of the high cost of the agricultural inputs (31 percent), followed by the high costs of the agricultural operations (cultivation, sowing, and harvesting) (30 percent). While the high fuel prices and transportation costs, low quality of agricultural inputs, drought, and fluctuations in exchange rates were close, at rates of 18 percent, 17 percent, 16 percent, and 15 percent, respectively (Figure 5).

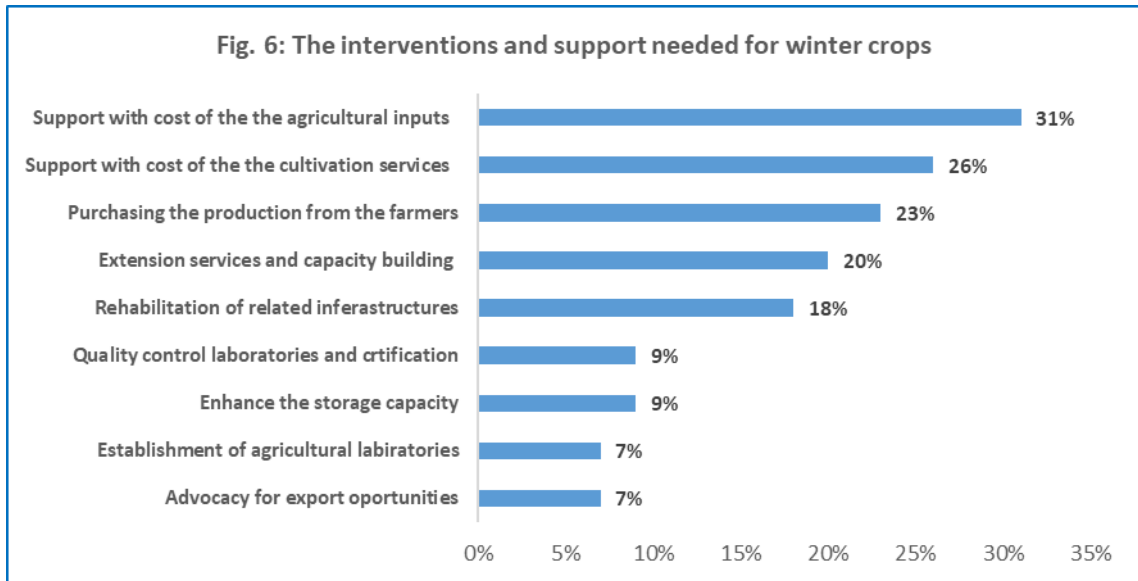
The difficulties farmers in northern Syria have when growing winter field crops draw attention to serious weaknesses in the agricultural sector, which is crucial for the food security of the region. Farmers' ability to maintain crop production in the face of ongoing conflict and economic instability is severely hampered by the high costs of agricultural inputs and operations, which are further compounded by skyrocketing fuel prices, transportation costs, and currency exchange rate fluctuations (Al-Hamwi & Al-Sabouni, 2023; OCHA, 2022; FAO b, 2023). To tackle these issues, comprehensive policy measures are needed to improve input accessibility and affordability, encourage farming practices that are climate resilient, and stabilize the economic conditions that impact production costs. In order to ensure food security and strengthen agricultural resilience in areas affected by conflict, external support from humanitarian organizations and international agencies such as OCHA and FAO is important (ICG, 2022; Oxfam, 2021).

2.7. Interventions and support needed for the winter crops in northern Aleppo

As a result of the variety of challenges facing growers of winter field crops in the study areas, the results also showed a variety of proposed interventions and support for growers of these crops to overcome these challenges. Supporting farmers to secure agricultural inputs with good specifications was at the top of the proposals by 31 percent, followed by securing the costs of agricultural services for crops and marketing crop products by 26 percent and 23 percent, respectively. While supporting food processing plants and securing opportunities for export came last in the list of required interventions, at an equal rate of 7 percent for each (Figure 6).

The difficulties encountered by northern Aleppo farmers who grow winter field crops highlight significant weaknesses in the context of the ongoing conflict. Under such circumstances, obtaining high-quality agricultural inputs is essential for preserving crop health and productivity (Rosenstock et al., 2023). In order to reduce financial pressures and guarantee sustainable practices, affordable agricultural services—including basic chores like cultivation and harvesting—are required (FADN, 2022). Good marketing techniques improve farmers' lives and economic stability by giving them access to markets with consistent prices (UNCTAD, 2021). To promote resilience and economic diversification, local food processing facilities should be supported, and export prospects should be investigated (IFAD, 2022). These initiatives show how coordinated policy actions are required to support agricultural resilience and guarantee food security in areas threatened by violence.

CONCLUSION

Since 2011, the cultivation of winter crops in Northern Aleppo has experienced substantial difficulties and changes. The land used for these crops—wheat, barley, lentils, and chickpeas—has decreased significantly. The main causes of this decrease in farmed land include the high expenses of cultivation, the paucity of water, competition from more lucrative aromatic crops, and security issues around conflict areas. In addition, many farmers have found it difficult to maintain or increase their cultivated fields due to a shortage of high-quality agricultural inputs and assistance.

Similar declines in production have been observed, with most farmers reporting reduced yields. This is mostly because there are less planted areas and a lot of locally sourced, sometimes low-quality seeds used. Despite these obstacles, growing winter crops is still economically feasible, and most farmers say they want to keep doing so because of how important these products are to local food security.

Marketing remains a critical issue, with many farmers forced to sell their crops at low prices due to market saturation. Local wheat production is insufficient to meet the region's flour needs, leading to a dependence on imports. To address these challenges, there is an urgent need for interventions such as the provision of quality agricultural inputs, financial support for farming operations, and improved marketing strategies. These measures are essential for stabilizing and enhancing winter crop cultivation, thereby ensuring agricultural productivity and food security in Northern Aleppo.

REFERENCES

- ACAPS. (2022). Humanitarian Needs Assessment: Agriculture and Food Security in Northwest Syria. ACAPS Reports.
- Ahmed, R., & Mahmood, S. (2022). Economic Adaptations and Food Security in Syrian Conflict Zones. *Journal of Economic Development*, 25(4), 450-465.
- Al-Assaf, R., & Habib, H. (2022). The Impact of the Syrian Conflict on Agricultural Production in Northern Syria. *Journal of Agricultural Research*, 14(2), 150-165.
- Al-Hamwi, A., & Al-Sabouni, R. (2023). Impact of Conflict on Agricultural Production in Syria. *Journal of Agricultural Economics*.
- Biomed Central. (2023). "Evaluation of Technical Efficiency of Rain-fed Cereal and Legume Crops Production in Syria." *Agriculture & Food Security Journal*, 12(1), 1-15. DOI: 10.1186/s40100-023-00215-9.

- Brown, C., & Khan, M. (2023). Food Security Strategies in Conflict-Affected Areas: Insights from Northern Aleppo. *Food Policy Review*, 10(2), 115-130.
- FAO a, (2023). Syrian Arab Republic – Post-earthquake rapid needs assessment on agricultural livelihoods and production in the northwest – Data in Emergencies Impact Report, April 2023. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc5764en>
- FAO a. (2021). "Special Report: 2021 FAO Crop and Food Supply Assessment." Food and Agriculture Organization of the United Nations, pp. 123-134.
- Farm Accountancy Data Network (FADN). (2022). Challenges in Agricultural Services Provision in Conflict Zones. Available at: FADN [Include URL if available]
- FAS. (2023). "Syria Wheat Area, Yield, and Production." Foreign Agricultural Service, United States Department of Agriculture. Available at: FAS Website
- Food and Agriculture Organization (FAO b). (2021). Food Security and Nutrition Analysis in Northwest Syria. FAO Publications.
- Food and Agriculture Organization (FAO b). (2023). Impact of Conflict on Agricultural Productivity in Northern Syria. Retrieved from FAO
- Garcia, A., et al. (2022). Impact of External Assistance on Food Security in Conflict Zones. *Development Policy Review*, 25(1), 78-93.
- Green, D., et al. (2021). Crisis Management in Agriculture: Lessons from Northern Aleppo. *Agricultural Economics Journal*, 18(1), 45-60.
- ICARDA. (2015). "Effects of Tillage and Time of Sowing on Bread Wheat, Chickpea, Barley, and Lentil Grown in Rotation in Rainfed Systems in Syria." International Center for Agricultural Research in the Dry Areas, pp. 45-58.
- ICARDA. (2020). Enhancing Agricultural Resilience in Conflict-Affected Areas: The Role of Leguminous Crops. ICARDA Reports.
- International Center for Agricultural Research in Dry Areas (ICARDA). (2022). Challenges in Agricultural Input Supply in Northern Syria. Retrieved from ICARDA
- International Crisis Group (ICG). (2022). Navigating Syria's Agricultural Challenges.
- International Crisis Group (ICG). (2023). Syria's Agricultural Sector: Navigating Conflict and Climate Challenges. Retrieved from ICG
- International Fund for Agricultural Development (IFAD). (2022). Supporting Economic Diversification in Agriculture. Available at: IFAD [Include URL if available]
- Jensen, E.S., Peoples, M.B., Boddey, R.M. et al. (2012). "Legumes for mitigation of climate change and the provision of feedstock for biofuels and biorefineries." *Agronomy for Sustainable Development*, 32(2), 329-364.
- Jia, R., Zhou, J., Chu, J. et al. (2022). "Insights into the associations between soil quality and ecosystem multifunctionality driven by fertilization management." *Journal of Cleaner Production*, 314, 128067, pp. 102-115.
- Johnson, E., et al. (2023). Market Strategies and Wheat Production in Northern Syria. *Journal of Agricultural Economics*, 18(2), 210-225.
- Johnson, E., et al. (2023). Market Strategies in Syrian Agriculture: Insights from Northern Aleppo. *Agricultural Economics Review*, 17(2), 210-225.
- Khan, M., & Patel, S. (2021). Trade Dynamics and Economic Resilience in Northern Syria. *International Trade Journal*, 30(3), 320-335.
- Kirkegaard, J.A., Ryan, M.H. (2014). "Magnitude and mechanisms of persistent crop sequence effects on wheat." *Field Crops Research*, 164, 154-165.

- Krause, H.M., Stehle, B., Mayer, J. et al. (2022). "Biological soil quality and soil organic carbon change in biodynamic, organic, and conventional farming systems after 42 years." *Agronomy for Sustainable Development*, 42(1), 49.
- Kumar, A., Pausch, J. (2022). "Microbial nutrient limitation and catalytic adjustments revealed from a long-term nutrient restriction experiment." *Journal of Sustainable Agriculture and Environment*, 39(2), 158-172.
- Kumar, A., Shahbaz, M., Blagodatskaya, E. et al. (2018). "Maize phenology alters the distribution of enzyme activities in soil: field estimates." *Applied Soil Ecology*, 124, 200-211.
- Lal, R. (2017). "Improving soil health and human protein nutrition by pulses-based cropping systems." *Advances in Agronomy*, 145, 137-189.
- Leoni, F., Lazzaro, M., Ruggeri, M. et al. (2022). "Relay intercropping can efficiently support weed management in cereal-based cropping systems when appropriate legume species are chosen." *Agronomy for Sustainable Development*, 42(1), 48.
- OCHA. (2022). Syria: Humanitarian Needs Overview. Available at: OCHA [Include URL if available]
- Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). (2022). Humanitarian Needs Overview: Syria.
- REACH Initiative. (2023). Assessment of Barley Production in Conflict-Affected Areas of Syria. REACH Initiative Reports.
- Robinson, L., & Davis, R. (2022). Challenges in Wheat Supply Chains: Lessons from Syria. *Food Policy Review*, 10(3), 315-330.
- Robinson, L., & Smith, D. (2023). Cross-Border Agricultural Trade: Challenges and Opportunities in Syria. *International Journal of Agricultural Economics*, 12(4), 380-395.
- Rosenstock, T. S., et al. (2023). Agricultural Resilience in Conflict Zones: Lessons from Syria. *Journal of Agricultural Economics*, 25(2), 150-165.
- Smith, A., et al. (2023). Agricultural Resilience in Conflict Zones: Case Studies from Syria. *Journal of Conflict and Development*, 15(3), 245-260.
- Syrian Center for Policy Research (SCPR). (2023). Market Instability and Agricultural Practices in Conflict Zones. Retrieved from SCPR
- Syrian Center for Policy Research. (2021). Impact of Conflict on Agricultural Production in Northwest Syria. Available at: SCPR [Include URL if available]
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2021). Enhancing Market Access for Agricultural Products in Conflict Zones. Available at: UNCTAD [Include URL if available]
- United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). (2022). Syria: Humanitarian Needs Overview. Available at: OCHA [Include URL if available]

EXTENDED ABSTRACT

This study thoroughly investigates the substantial changes that have occurred in Northern Aleppo's winter crop cultivation, productivity, and economic viability since 2011. Afrin, Azaz, Jarabulus, and Al-Bab are the four main districts under analysis; together, they account for 107,104 hectares of cultivated land used for winter crops such as wheat, barley, chickpeas, and lentils. Remarkably, Bulbul sub-district recorded the least area under cultivation, while Jarabulus sub-district emerged as the greatest.

One important result is that half of the winter crop area is dominated by cereal crops, such as wheat and barley. The areas where these crops are grown have noticeably decreased despite their widespread use. This drop has been caused by a number of issues, including high production costs, extreme drought conditions, a scarcity of irrigation water, and high irrigation expenditures. The production of traditional field crops has decreased as a result of the advent of aromatic (cash) crops, which provide larger financial returns. These problems have been made worse by the ongoing fighting in the area, which has led to the loss of substantial agricultural fields because of their close proximity to combat zones.

The findings show a notable decline in productivity, with 82 percent of farmers reporting decreased yields after 2011. The decreased acreage under cultivation is the main cause of this drop. New crop varieties are occasionally introduced as well, though these are rare. Some crop kinds that were common in the past are also no longer present. Most farmers plant using seeds from their own region, and various districts have varying opinions about how good these seeds are. Although the majority of farmers believe that the indigenous seeds are of high quality, certain regions, such as Jandairis, clearly rely too much on foreign seeds.

The economic viability of winter crops is still a plus despite the difficulties. Due to their vast knowledge and the vital role these crops play in guaranteeing food security, almost all farmers stated that they intend to keep growing these crops. These crops are essential to the community because they provide food reserves for times of need and hostilities.

Winter crop marketing is yet another formidable obstacle. Because of the overstock in the market, many farmers are forced to sell their produce at poor rates. A lesser percentage exports to Turkey or sells to other regions. Some farmers keep their crops in rented warehouses or on their own land. Turkey is heavily relied upon to make up for the lack of winter crops, with modest contributions from other nearby regions and organizations.

The study also reveals a significant shortfall in local wheat output, which in most targeted areas falls short of bread flour requirements. The only subdistrict to report self-sufficiency was Azaz. Wheat is imported from Turkey to make up the difference, and other donations from local businesses and organizations help as well.

Farmers that grow winter crops face several difficulties as a result of the Syrian situation. Major challenges include the high cost of agricultural operations and inputs, volatile fuel costs, low-quality inputs, and drought-like circumstances. Changes in exchange rates make farming's economic environment even more complex.

To address these issues, the study suggests a number of actions. These include supplying top-notch agricultural inputs, financing farming operations, enhancing food processing and export prospects, and improving marketing techniques. In Northern Aleppo, such actions are essential for stabilizing winter crop production, improving agricultural productivity, and ensuring food security.

Keywords: Syria, Northern Aleppo, Crisis, Agriculture, Winter crops

BATI AFRIKA İLE TÜRKİYE ARASINDAKİ ULUSLARARASI TİCARETE ECOWAS ETKİSİ

Doç. Dr. Mehmet YEŞİLYAPRAK¹

Lamarana DIALLO²

<http://dx.doi.org/10.29228/mjis.78259>

Anahtar Kelimeler	Öz
Ticaret anlaşmaları Batı Afrika Türkiye Lojistik ECOWAS	Bu makale, Türkiye ile Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) arasındaki ticari ilişkileri ve bu ilişkilerin Batı Afrika ile Türkiye arasındaki ticarete etkilerini incelemektedir. Araştırma, ticaret anlaşmalarındaki bilgi birikimini artırarak bu bölgeler arasındaki ekonomik bağları güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Nitel yöntem yaklaşımı kullanılarak mevcut ticaret bağlantıları değerlendirilmiş ve Türkiye-ECOWAS ilişkileri üzerine geleceğe yönelik tahminlerde bulunulmuştur. Çalışmanın sonuçları, firmalar ve ilgili yetkililer için ekonomik iş birliği ve ticaret potansiyeline dair önemli bulgular sunmaktadır. Araştırma, bu iki bölge arasındaki ilişkilerin gelişimini vurgulamakta, büyüme alanlarını belirlemekte ve ticaret anlaşmalarından elde edilen faydaların en üst düzeye çıkarılmasına yönelik stratejiler önermektedir. Ayrıca, ticaret anlaşmalarının yatırım ve diplomatik etkileşimler üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde analiz ederek, ticaret verimliliğini artırmak ve daha derin ekonomik ortaklıklar kurmak için pratik önerilerde bulunmaktadır.
Makale Bilgisi	
Araştırma Makalesi Gönderim Tarihi: 09.09.2024 Kabul Tarihi: 10.12.2024 Yayın Tarihi: 30.12.2024	

IMPACT OF ECOWAS ON INTERNATIONAL TRADE BETWEEN WEST AFRICA AND TURKEY

Keywords	Abstract
Trade agreements West Africa Turkey Logistics relations ECOWAS	This article examines the commercial relations between Turkey and the Economic Community of West African States (ECOWAS), focusing on how these relationships impact trade between West Africa and Turkey. The study aims to enhance the understanding of trade agreements and strengthen the economic ties between these regions. By employing a qualitative research approach, the paper evaluates the current trade connections and provides forecasts for future developments in Turkey-ECOWAS relations. The findings offer valuable insights into economic cooperation and trade potential for businesses and relevant authorities. The research highlights the progress made in these bilateral relations, identifies key areas for further growth, and suggests strategies to optimize the benefits of trade agreements. It provides a comprehensive analysis of how trade agreements have influenced investment, and diplomatic interactions, offering practical recommendations for enhancing trade efficiency and fostering deeper economic partnerships.
Article Info	
Research Article Received: 09.09.2024 Accepted: 10.12.2024 Published: 30.12.2024	

ETİK BEYANI: Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir.

¹ Doç. Dr. Mehmet YEŞİLYAPRAK, Beykoz Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, İşletme Bölümü, mehmetvesilyaprak@beykoz.edu.tr.

² Yüksek Lisans, Beykoz Üniversitesi, Lisansüstü Programlar Enstitüsü, Uluslararası Ticaret ve Lojistik, lamaranadiallo@ogrenci.beykoz.edu.tr.

GİRİŞ

Uluslardaki "ticaret anlaşmaları" terimi, bölgedeki ülkeler ile dünya genelindeki diğer uluslar veya bölgeler arasında gerçekleştirilen anlaşmaları ifade eder. Bu anlaşmaların temel amacı, Batı Afrika ulusları arasındaki ticareti teşvik etmek ve kolaylaştırmak üzerine odaklanmıştır. Batı Afrika, 15 ülkesiyle birlikte, Çin, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği ve Türkiye gibi birçok ülke ile ticaret anlaşmaları müzakere eden bölgesel bir ekonomik yapı olan Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nu (ECOWAS) oluşturur.

Son on yılda, Batı Afrika ülkeleri, özellikle Türkiye dahil olmak üzere çeşitli ülkelerle gerçekleştirdikleri ticaret anlaşmalarıyla bölgesel ekonomik büyümeyi hızlandırmıştır. Bu anlaşmalar, ticaret ve yatırım fırsatlarını artırarak, ekonomik kalkınmayı desteklemekte ve bölgesel iş birliğini güçlendirmektedir. Türkiye, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ülkeleriyle aktif bir şekilde ticaret anlaşmaları müzakere eden ülkeler arasında yer almaktadır. Bu makale, özellikle ECOWAS ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilere odaklanarak, bu ticaret anlaşmalarının Batı Afrika ile Türkiye arasındaki ticaret ilişkileri üzerindeki etkilerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ticaret anlaşmalarının, taraflar arasındaki ekonomik ilişkileri derinleştirilmesi ve pazarlara erişimi artırması, bölgesel iş birliğinin ve kalkınmanın önemli bir unsuru haline gelmiştir (Zeba, 2008).

1. LİTERATÜR TARAMASI

Ticaret anlaşmalarının Batı Afrika ve Türkiye arasındaki ticari ilişkiler üzerindeki etkisine ilişkin literatür sınırlı sayıda olmakla birlikte son yıllarda artış göstermektedir.

Anderson ve Wincoop 2004 tarihli çalışmalarında, Lojistik engeller ve sınırlı pazar erişimi gibi üstesinden gelinmesi gereken zorluklar olsa da iki bölge arasında daha fazla büyüme ve iş birliği potansiyeli önemli olduğunu vurgulamışlardır. Ticaret anlaşmaları, ülkeler arasında ekonomik entegrasyonu ve iş birliğini teşvik eden temel araçlar olduğunu vurgulamışlardır (Anderson ve Wincoop, 2004).

ECOWAS ülkeleri, ekonomilerini dönüştürmeyi ve yoksulluk konusunda yapısal değişim sağlamaya yardımcı olabilecek ortaklıklar kurmayı amaçlamaktadır. Devam eden ortaklığın her iki taraf için de ne ölçüde daha fazla kazanç sağlayabileceğini analiz etmek ve tahmin etmek önemli hale gelir (Özkan, 2010). Bacık ve Afacan çalışmalarında, Türkiye ile ECOWAS ülkeleri arasındaki ticari ilişkilerin yoğunlaşması ve potansiyelinin ekonomik bir analizini yapmayı amaçlamaktadır. Mevcut ekonomik ilişkiler yolunu analiz eder ve her iki ortak arasında elde edilebilecek ticaret ve yatırım potansiyelini araştırır. Özellikle, Türkiye ve ECOAWS ülkeleri arasındaki sektörel avantaj yolunu analiz etmekteyiz. Literatürde Türkiye ve Afrika arasındaki ilişkileri analiz eden birçok küresel çalışma bulunmaktadır. Ancak bunların neredeyse tamamı Türkiye'nin Afrika'ya artan ilgisinin siyasi yönlerine odaklanmaktadır (Bacık ve Afacan, 2013; Chabi ve Saygılı, 2020).

Enwere ve Yılmaz 2014 tarihli çalışmalarında, Türkiye, stratejik olarak ticari ortaklıkları ve ikili anlaşmaları Afrika'daki yumuşak güç stratejisinin ayrılmaz unsurları olarak kullandığını belirtmiştir. Ticaret müzakerelerini ve politikalarını şekillendirmek için tasarlanan bu anlaşmalar, Türkiye'nin bölgedeki etkisini genişletmesi ve uygun ticaret koşullarını güvence altına alması için bir mekanizma görevi gördüğünü ayrıca çalışmaların da Batı Afrika ve Türkiye arasındaki ticari ilişkilerin doğasında var olan belirli zorlukların ve fırsatların tanınmasının önemini vurgulayarak, bölgesel ticaret dinamiklerinin daha geniş bir şekilde anlaşılmasını amaçlamışlardır (Enwere & Yılmaz, 2014).

Kavala 2016 tarihli çalışmasında, Türkiye'nin ECOWAS ile bağlantısını nasıl kurduğuna, İkinci Türkiye-Afrika Ortaklık Zirvesi'nin Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki iş birliğinin kapsamını çatışma çözümü, arabuluculuk, göç, gençlik ve sporu da kapsayacak şekilde genişletildiğini açıklamıştır. Türkiye, Afrika'daki barışı koruma misyonlarına aktif olarak katılmış, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Mali'ye asker konuşlandırmış ve Aden Körfezi'nde korsanlıkla mücadele operasyonlarına katılmıştır. ECOWAS, Türkiye tarafından akredite edilen ilk bölgesel kuruluşlardan biri oldu ve ülkenin Batı Afrika ile iş birliğine olan bağlılığını göstermiştir (Kavala, 2016).

Baldwin 2016 tarihli çalışmasında, Uluslararası ekonomik etkileşimleri şekillendirmede temel olan ticaret anlaşmaları, lojistik entegrasyonunu etkilemek için etkilerini tarife yapılarının ötesine taşımıştır. ECOWAS ve Türkiye, ticaret engellerini azaltmayı amaçlayan anlaşmalar yaparken, bu girişimlerin bölgeleri birbirine bağlayan lojistik ağlarda somut iyileştirmelere nasıl dönüştüğünü araştırmak zorunlu hale geldiğini savunmuştur (Baldwin, 2016; United Nations Conference on Trade and Development, 2017).

Tepecikoğlu 2017 tarihli çalışmasında, Türkiye'nin sadece iş yapmakla kalmadığını aynı zamanda Afrika ülkeleriyle bağlarını güçlendirmenin yanı sıra, bölgesel kuruluşlarla katılımını genişlettiğini, Afrika Birliği ile ortaklık kurduğunu ve ECOWAS, EAC, COMESA ve ECCAS gibi alt bölgesel kuruluşlarda akreditasyon kazandığını açıklamıştır. TUSKON ve MÜSİAD gibi kuruluşların iş etkileşimlerini kolaylaştırması ve DEİK'in 30 Afrika ülkesinde iş konseyleri kurması ile devlet dışı aktörler bu süreçte kilit rol oynamıştır. Buna ek olarak, Türk STK'ları eğitim, sağlık ve acil yardım alanlarına odaklanarak insani yardım çalışmalarını hızlandırmıştır (Tepecikoğlu, 2017).

ECOWAS 2018 yılı raporuna göre, ECOWAS-Türkiye ticari ilişkilerinin mevcut durumunu anlamak için, onu tarihsel olarak ele almak esastır. Türkiye ile Batı Afrika arasındaki diplomatik bağlar istikrarlı bir şekilde gelişmiştir ve her iki bölge de karşılıklı yarar sağlayan ekonomik iş birliği potansiyelini kabul etmektedir. ECOWAS ile Türkiye arasındaki Çerçeve Anlaşması gibi resmi ticaret anlaşmalarının oluşturulması, lojistik ilişkiler üzerindeki müteakip etkiyi araştırmak için çok önemli bir nokta görevi görmektedir (ECOWAS, 2018).

Ngwa 2019 tarihli çalışmasında, Türkiye'nin Afrika'daki bölgesel ve alt bölgesel kurumlar aracılığıyla iş birliğine olan bağlılığını vurgulamaktadır. Türkiye'nin Afrika ülkeleriyle güçlü siyasi bağlar kurma çabalarını incelemektedir. Özellikle, bölgesel düzeyde Afrika Birliği ve alt bölgesel düzeyde ECOWAS, ECCAS ve EAC gibi resmî kurumlar, Türkiye ile Afrika ülkeleri arasındaki siyasi etkileşimlerin şekillenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye hükümeti, üst düzey resmi ziyaretler, Türk-Afrika zirvelerine aktif katılım ve hem devlet hem de devlet dışı aktörler tarafından düzenlenen konferanslara katılım yoluyla konumunu sağlamlaştırmıştır. Bu angajman, Türkiye'nin Afrika kıtasında önemli bir aktör olarak tanınmasına katkıda bulunmuştur (Ngwa, 2019).

İnançlı ve Mahamat 2019 tarihli çalışmalarında, serbest ticaret anlaşmalarını, farklı üyelerin serbest ticaret anlaşması imzaladığı ve aralarında tarifeler veya kotalar şeklinde çok az veya hiç fiyat kontrolü koymadığı bölgeler olarak tanımlamışlardır. Uluslararası ticaretin temel teorilerine (karşılaştırmalı ve mutlak avantajlar gibi) dayanan serbest ticaret anlaşmaları, katılımcıların üretimde deneyim eksikliği yaşadıkları ürünler yerine karşılaştırmalı üstünlüğe sahip oldukları ürünlere daha fazla odaklanmaları gerekliliğini belirtmişlerdir (İnançlı & Mahamat, 2019).

Chabi & Saygılı 2020 tarihli çalışmasında Batı Afrika ile Türkiye arasındaki ticaret ve lojistik ilişkiler üzerindeki potansiyel etkisini inceleyen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Örneğin, ECOWAS-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması'nın iki bölge arasındaki ticaret akışları üzerindeki potansiyel etkisini analiz etmek için bir çekim modeli kullanılmıştır. Anlaşmanın, özellikle tekstil ve giyim gibi belirli sektörlerde Batı Afrika ile Türkiye arasındaki ticaret hacminde önemli bir artışa yol açabileceğini tespit etmişler (Chabi & Saygılı, 2020).

Afrika Kalkınma Bankası 2020 tarihli raporunda göre, Türkiye, iki bölge arasındaki ticaret hacminin 2001'de 1,1 milyar dolardan 2018'de 25,3 milyar dolara çıkmasıyla son yıllarda Batı Afrika için giderek daha önemli bir ticaret ortağı haline geldiğini ifade edilmiştir. Ticaretteki bu büyüme, kısmen Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması gibi ticaret anlaşmaları ile kolaylaştırılmıştır (African Development Bank Group, 2020).

Sıradağ 2020 tarihli çalışmasında, ECOWAS, Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu, Türkiye'nin Afrika'daki stratejik angajmanının temel taşlarından bir olduğunu vurgulamıştır. Türkiye'nin ECOWAS Büyükelçiliği'nin akreditasyonu, Türkiye-ECOWAS Ekonomi ve İş Forumu'nun başarılı bir şekilde toplanması, ECOWAS-Türkiye Ortak Komisyonu'nun kurulması ve serbest ticaret anlaşmasının devam eden arayışı, Türkiye'nin ECOWAS ile ortaklığını güçlendirme ve her iki bölgeye de fayda sağlayan ekonomik iş birliğini teşvik etme konusundaki kararlılığını göstermektedir (Sıradağ, 2020).

Grigoriads ve Kostaras 2021 tarihli çalışmalarında, ECOWAS, Türkiye'nin Batı Afrika ile iş birliğine olan bağlılığını gösteren, aktif olarak ilişki kurduğu bölgesel kuruluşlardan biri olduğunu belirtmişlerdir. Bu angajman, Türkiye'nin Afrika devlet elitlerinin "kalplerini ve zihinlerini" kazanma hedefinin bir parçasıydı. Türkiye'nin başarılı diplomatik açılımı, 2005 yılında Afrika Birliği'nde (AU) gözlemci statüsü ile akredite olması ve 2008 yılında İstanbul'da Birinci Türkiye-Afrika Zirvesi'nin düzenlenmesi ile sonuçlandı. Türkiye ayrıca Afrika Kalkınma Bankası'na katıldı ve Doğu Afrika'daki Hükümetler arası Kalkınma Otoritesi (IGAD) gibi bölgesel kuruluşlarla ilişki kurdu. Bu angajman, 2015-2019 Ortak Uygulama Planı'nın yayımlanmasıyla sonuçlanan İkinci Türkiye-Afrika Zirvesi'nden sonra daha da genişlemiştir (Grigoriads & Kostaras, 2021).

Kohnert 2023 tarihli çalışmasında, 2021 yılı sonundan bu yana en önemli yatırımlar ana metal sanayi, tekstil ve giyim imalatı, elektrik ve gaz üretimi ve dağıtım ile toptan ve perakende ticaret sektörlerinde yapıldığını vurgulamıştır. Anlaşmanın Batı Afrika ve Türkiye arasındaki lojistik ilişkiler üzerindeki potansiyel etkisini, lojistik hizmet sağlayıcıları için zorluklara ve fırsatlara odaklanarak incelemiştir. Anlaşma, lojistik hizmet sağlayıcılarına operasyonlarını genişletme fırsatları sunarken, altyapı ve düzenleyici engellerle ilgili zorluklar da olduğunu tespit etmiştir (Kohnert, 2023).

Ticaret anlaşmalarının Batı Afrika ve Türkiye arasındaki ticari ilişkiler üzerindeki etkisine ilişkin özel vaka çalışması hakkında sınırlı literatür bulunmakla birlikte, mevcut literatür ulaşım altyapısı, gümrük prosedürleri ve düzenleyici çerçeveler açısından zorlukların devam ettiğini göstermektedir. Bu zorlukların üstesinden gelmek, lojistik altyapısına daha fazla yatırım yapılmasını, lojistik profesyonelleri için kapasite geliştirmeyi ve ticareti kolaylaştırmak için düzenleyici çerçevelerde iyileştirmeler gerektirecektir.

2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

2.1. Çalışmanın Gerekçesi

Bu çalışmanın gerekçesi hem Batı Afrika'da hem de Türkiye'de uluslararası ticaret anlaşmalarının artan önemiyle şekillenen gelişen ekonomik manzaranın tanınmasına dayanmaktadır. Küreselleşme yoğunlaştıkça, ticaret anlaşmalarının dinamikleri arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamak, politika yapımcılar, işletmeler ve akademisyenler için zorunlu hale gelmektedir.

Ticaret anlaşmalarının Batı Afrika ile Türkiye arasındaki ticaret ilişkiler üzerindeki etkisinin incelenmesinin önemini vurgulayan birkaç faktör var:

- **ECOWAS-Türkiye Ticari İlişkilerinin Stratejik Önemi:** ECOWAS-Türkiye ticari ilişkileri her iki bölge için de stratejik öneme sahiptir. Ticaret anlaşmaları yoluyla iş birliğine dayalı çabalara girerken, ticaret üzerindeki etkiyi anlamak, faydaları optimize etmek ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için çok önemlidir.

- **Politika Etkileri:** Hem Batı Afrika hem de Türkiye'deki politika yapımcılar, etkili ticaret ve ticaret politikaları formüle etmek için ampirik içgörülere ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışma, politika kararlarını bilgilendirebilecek, bölgeler arasındaki ticaret ortamının ve ekonomik iş birliğinin geliştirilmesine katkıda bulunabilecek kanıta dayalı öneriler sunmayı amaçlamaktadır.

- **Akademik Katkı:** Akademik olarak, bu araştırma uluslararası ticaret ve ticaret ile ilgili mevcut literatüre katkıda bulunmaktadır. Ticaret anlaşmaları ve ticaret ilişkiler arasındaki belirli dinamikleri anlamadaki boşluğu doldurarak, küresel ekonomik etkileşimler hakkındaki bilimsel söyleme değerli bir boyut katmaktadır.

- **Çalışmanın Zamanlaması:** Küresel ticaretin hızla gelişen doğası ve dinamik jeopolitik manzara göz önüne alındığında, ECOWAS-Türkiye ticari ilişkileri üzerine güncel ve kapsamlı bir çalışma için zamanlama uygun görülmektedir. Bu araştırma, mevcut durumu yansıtan ve gelecekteki eğilimleri öngören çağdaş içgörüler sağlamayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, bu hususları ele alarak, ECOWAS-Türkiye ticaret ilişkisi bağlamında pratik sonuçları araştırarak, ticaret anlaşmalarının yüzeyinin ötesine geçen kapsamlı bir analiz sunmayı amaçlamaktadır. Bu keşif yoluyla araştırma, uluslararası ticaret ortaklıklarında yer alan karmaşıklıkların

daha derin bir şekilde anlaşılmasını teşvik ederek hem pratik hem de teorik bilgilere katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

2.2. Sorun Bildirimi

Batı Afrika ile Türkiye arasındaki ticaretteki büyüme umut verici olmakla birlikte, ticaret anlaşmalarının bu bölgeler arasındaki ticari ilişkileri ne ölçüde etkilediğinin değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Ticaret maliyetlerini düşürmek, rekabet gücünü artırmak ve ticaret anlaşmalarının faydalarını en üst düzeye çıkarmak için hayati önem taşımaktadır. Bununla birlikte, bu anlaşmaların ticaret operasyonları üzerindeki etkisi, özellikle Batı Afrika-Türkiye ticari ilişkileri bağlamında, sınırlı bir araştırma konusu olmaya devam etmektedir. Bu çalışma aşağıdaki kritik soruya cevap aramayı amaçlamaktadır:

“Ticaret anlaşmalarını ve ticari stratejileri belirlemek için ECOWAS-Türkiye ticari ilişkilerinden ne gibi dersler çıkarılabilir?”

2.3. Hedef ve Amaç

Bu makalenin temel hedefe ve amaçları aşağıdaki gibidir:

1. ECOWAS-Türkiye ticaret anlaşmalarının Batı Afrika-Türkiye ticareti üzerindeki etkisini değerlendirmek.
2. Bu ticaretteki zorlukları ve fırsatları belirlemek.
3. Ticaret verimliliğini artırmak için politika önerileri sunmak.
4. Ticaret anlaşmalarıyla ilgili akademik tartışmalara katkıda bulunmak.

2.4. Kapsam ve Sınırlamalar

Bu araştırma, yukarıda belirtildiği gibi ticaret anlaşmaları bağlamında Batı Afrika ve Türkiye arasındaki ticaret ilişkilerine odaklanmaktadır. Bu çerçevede, bölgedeki ticaret anlaşmalarının etkisini kapsayacaktır. Çalışma, bölgelerdeki daha geniş ticaret dinamiklerini göz önünde bulundururken, odağını ticaretle ilgili yönlere daraltmaktadır. Ancak, bu konuda sınırlı sayıda kaynağın bulunması, araştırmanın derinlemesine analizini zorlaştırmaktadır.

2.5. Metodoloji

Araştırmada Nitel yöntem yaklaşımı kullanılmıştır. Niteliksel yaklaşımla bilgi ve güvenilir kaynaklar veri toplama, analiz etme ve en güncel ticaret bağlantıları kullanılarak, Türkiye-ECOWAS ticaret ilişkilerinin mevcut durumu ve gelecek tahminleri tartışılmaktadır.

2.6. Çalışmanın Önemi

Bu çalışma birçok cephede önem taşımaktadır. İlk olarak, özellikle Batı Afrika-Türkiye ticaretine odaklanarak, ticaret anlaşmalarının ticari ilişkiler üzerindeki etkisinin kapsamlı bir analizini sunarak literatürdeki bir boşluğu gidermektedir. İkinci olarak, Batı Afrika-Türkiye ticaret ilişkilerinde yer alan politika yapıcılara, işletmelere ve ticaret uygulayıcılarına fayda sağlayabilecek pratik içgörüler ve politika önerileri sunmaktadır. Son olarak, bu araştırma, ticaret anlaşmaları ve ticaret arasındaki etkileşimin anlaşılmasına katkıda bulunarak, gelecekteki ticaret stratejilerini ve anlaşmalarını bilgilendirebilir, daha verimli ve üretken uluslararası ticaret ilişkilerini teşvik edebilir.

3. BATI AFRİKA DEVLETLERİ EKONOMİK TOPLULUĞU (ECOWAS)

Uluslararası ticaret, küresel ekonomide kilit bir rol oynayarak ekonomik büyümeyi teşvik etmek, refah düzeyini artırmak ve ülkeler arasındaki iş birliğini kolaylaştırmaktadır. Son yıllarda, dünya ticaret engellerini azaltmayı ve ekonomik entegrasyonu desteklemeyi hedefleyen bölgesel ve ikili ticaret anlaşmalarında önemli bir artış yaşanmaktadır. Batı Afrika bölgesini temsil eden Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS), çeşitli uluslararası ortaklarla ticari ilişkilerini güçlendirmek amacıyla bu tür anlaşmalara aktif olarak katılmaktadır. Türkiye, son on yılda Batı Afrika için önemli bir ticaret müttefiki olarak ortaya çıkarak istikrarlı bir şekilde artan ticaret hacimleriyle dikkat çekmektedir.

ECOWAS'ın 15 üye ülkesini içeren bu bölge, çeşitli fırsatlar ve zorluklarla dolu dinamik bir pazarı temsil etmektedir. Bu örgüt, ticaret, ulaştırma, telekomünikasyon gibi çeşitli ekonomik sektörlerde iş birliğini ve kalkınmayı desteklemek amacıyla kurulmuştur. Sanayi, enerji, tarım ve para birimi konularında ortak bir vizyon oluşturarak, bölgesel kalkınmayı teşvik etmek için çeşitli projeler yürütmektedir. ECOWAS, üye ülkeler arasında ekonomik entegrasyonu artırmayı hedefleyerek, bölgesel ekonomik istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır. Bu çerçevede, ECOWAS'ın başarıyla yürüttüğü faaliyetler, Batı Afrika'nın genel ekonomik büyümesine olumlu bir etki yapmaktadır.

ECOWAS, 1975 yılında aşağıda isimleri kayıtlı 15 ülkeden temsilciler tarafından imzalanan Lagos Antlaşması ile kurulmuştur: Benin, Burkina Faso, Yeşil Burun Adaları, Fildişi Sahili, Gambiya, Gana, Gine, Gine-Bissau, Liberya, Mali, Nijer, Nijerya, Senegal, Sierra Leone ve Togo (Britannica, 2023).

ECOWAS, kapsamlı bir misyona sahip olan ve Batı Afrika'da büyük başarılar elde etmiş bir bölgesel organizasyondur. Örgütün temel hedefi, kişilerin, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımını garanti ederek sınırsız bir bölge oluşturmak, ekonomik iş birliği ve kalkınmayı teşvik etmek, insan haklarını korumak ve iyi yönetişimi sağlamak, aynı zamanda barış ve güvenliği teşvik etmektedir. ECOWAS, Batı Afrika'da ekonomik kalkınma ve entegrasyonun teşvik edilmesinde kilit bir rol oynayan önemli bir bölgesel organizasyondur. Bugüne kadar elde ettiği başarılar, örgütü gelecekte de bölgenin kalkınmasında öncü bir rol oynamak için güçlü bir konuma yerleştirecektir (Britannica, 2023).

4. ECOWAS -TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ

4.1. Türkiye'nin (ECOWAS) Ülkelerinden İthalatı

Tablo 1'de görüldüğü üzere, Türkiye'nin Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ülkelerinden 2018-2023 yılları arasındaki altı yıllık ithalatını göstermektedir. Her satır farklı bir ECOWAS üyesi ülkeyi, her sütun ise bir yılı temsil etmektedir. Tablodaki değerler, Türkiye'nin her yıl ilgili ülkelere aldığı ithalat tutarlarını ABD doları cinsinden göstermektedir. Veriler, ithalat rakamlarının yıllar içinde dalgalandığını, bazı ülkelere Türkiye'nin yaptığı ithalat hacimlerinde önemli farklılıklar yaşandığını ortaya koymaktadır. Örneğin, Nijer, Senegal, Liberya, Fildişi Sahili ve Gana gibi bazı ülkelere yapılan ithalatlarda yükseliş görülmekte, Mali, Burkina Faso, Gine ve Benin gibi diğer ülkelerin ihracat hacimlerinde dalgalanmalar görülmüştür.

Yükselen Trend:

Nijer: Türkiye'nin Nijer'den ithalatı da önemli bir artış göstererek 2018'de 2.200.020 \$'dan 2023'te 36.112.529 \$'a yükselmiştir ve yaklaşık %1541'lük bir artışla dikkat çekici bir artış eğilimi göstermektedir.

Senegal: Türkiye'nin Senegal'den ithalat miktarı 2018'de 12.584.720 \$'dan 2023'te 26.630.116 \$'a istikrarlı bir şekilde yükselmiştir ve yaklaşık %111'lik bir yüzdelerle artışla yükseliş eğilimi göstermektedir.

Liberya: Türkiye'nin Liberya'dan ithalatı 2018'de 13.737.719 \$'dan 2023'te 18.491.024 \$'a yükselmiştir ve bu da yaklaşık %34'lük bir artış eğilimi göstermektedir.

Fildişi Sahili: Türkiye'nin Fildişi Sahilinden ithalatı 2018'de 203.259.474 \$'dan 2023'te 313.488.700 \$'a yükselmiştir ve bu da yaklaşık %54.2'lik bir artış eğilimi göstermektedir.

Gana: Türkiye'nin Gana'dan ithalatı 2018'de 79.300.416 \$'dan 2023'te 362.662.581 \$'a yükselmiştir ve bu da yaklaşık %357.3'lük bir artış eğilimi göstermektedir.

Düşen Trend:

Mali: Türkiye'nin Maliden ithalatı 2018'de 20.319.100 dolardan 2022'de 56.502.300 dolara yükselmiştir; bu da yaklaşık %178'lik bir artışla kayda değer bir yükseliş eğilimine işaret etmektedir fakat 2023'te %70,6'lık bir düşüş göstermiştir.

Burkina Faso: Türkiye'nin Burkina Faso'dan ithalatı da 2022'de 27.012.970 \$'dan 2023'te 17.613.693 \$'a düşerek %35 civarında bir düşüş eğilimi göstermektedir.

Gine: Türkiye'nin Gine'den ithalatı dalgalı bir eğilim gösterdi ancak genel olarak 2018'de 66.392.708 \$'dan 2023'te 42.525.687 \$'a düşüş göstermektedir; bu da yaklaşık %36'lık bir düşüş eğilimi göstermektedir.

Benin: Türkiye'nin Beninden ithalatı 2022'de 19.965.413 dolardan 2023'te 9.929.574 dolara gerilemiştir; bu da yaklaşık %50'lik bir yüzdeler düşüşle düşüş eğilimine işaret etmektedir (TÜİK, 2024).

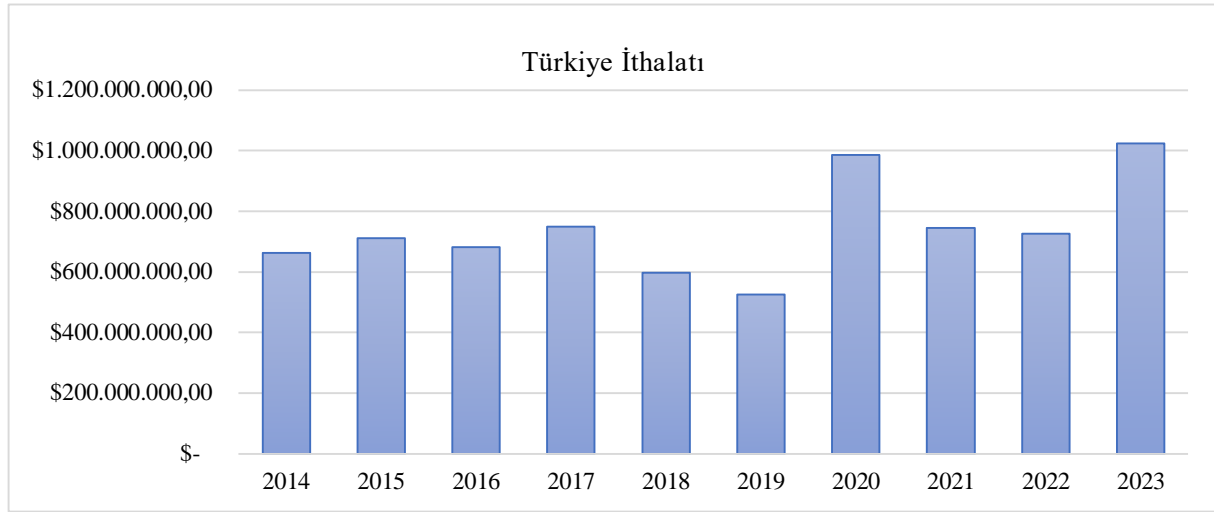
Tablo 1. Türkiye'nin ECOWAS Ülkelerden İthalatı

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Mali	\$ 20,319,100.00	\$ 8,625,907.00	\$ 3,805,931.00	\$ 53,723,374.00	\$ 56,502,300.00	\$ 16,604,175.00
Burkina Faso	\$ 8,658,091.00	\$ 20,845,405.00	\$ 6,220,038.00	\$ 13,380,605.00	\$ 27,012,970.00	\$ 17,613,693.00
Nijer	\$ 2,200,020.00	\$ 83,993.00	\$ 41,327.00	\$ 10,481,493.00	\$ 23,234,980.00	\$ 36,112,529.00
Yeşil Burun Adaları	\$ 472,105.00	\$ 537,930.00	\$ 9,400.00	\$ 914,614.00	\$ 5,461.00	\$ 81.00
Senegal	\$ 12,584,720.00	\$ 10,123,568.00	\$ 18,966,823.00	\$ 10,782,090.00	\$ 17,377,139.00	\$ 26,630,116.00
Gambia	\$ 313.00	\$ 1,404,899.00	\$ 1,316,258.00	\$ 344,985.00	\$ 5,951,678.00	\$ 7,077,463.00
Gine-Bissau	\$ 108,379.00	\$ 727,155.00	\$ 1,295,094.00	\$ 4,888,604.00	\$ 376,160.00	\$ 2,376,083.00
Gine	\$ 66,392,708.00	\$ 4,739,938.00	\$ 162,057,095.00	\$ 12,503,261.00	\$ 20,895,293.00	\$ 42,525,687.00
Sierra Leone	\$ 2,789,063.00	\$ 2,800,996.00	\$ 1,782,927.00	\$ 8,190,732.00	\$ 1,840,081.00	\$ 2,071,879.00
Liberya	\$ 13,737,719.00	\$ 12,343,050.00	\$ 100,007,308.00	\$ 3,338,524.00	\$ 15,075,918.00	\$ 18,491,024.00
Fildişi Sahili	\$ 203,259,474.00	\$ 188,834,884.00	\$ 259,681,050.00	\$ 381,152,817.00	\$ 319,672,166.00	\$ 313,488,700.00
Gana	\$ 79,300,415.00	\$ 100,363,597.00	\$ 290,408,031.00	\$ 110,978,874.00	\$ 112,595,278.00	\$ 362,662,581.00
Togo	\$ 17,471,469.00	\$ 10,582,604.00	\$ 10,513,793.00	\$ 23,869,466.00	\$ 11,931,340.00	\$ 26,822,930.00
Benin	\$ 26,711,785.00	\$ 15,780,957.00	\$ 5,402,445.00	\$ 14,140,882.00	\$ 19,965,413.00	\$ 9,929,574.00
Nijerya	\$ 143,432,180.00	\$ 147,540,696.00	\$ 124,061,485.00	\$ 96,026,977.00	\$ 93,201,307.00	\$ 141,670,905.00

Kaynak: TÜİK (2024).

Şekil 1'de Türkiye'nin ECOWAS ülkelerden ithalatını gösterilmiştir. Türkiye'nin ECOWAS ülkelerinden yaptığı ithalat, 2014 ile 2023 arasında değişken bir seyir izlemiştir. 2014'te 662.8 milyon dolar olan ithalat, 2015'te 711.3 milyon dolara ulaşarak yaklaşık %7.3'lük bir büyüme göstermiştir. 2016'da yaklaşık %4.1'lik küçük bir düşüş yaşanmıştır ve 2017'de ise dikkate değer bir kazanç yakalanmıştır, yaklaşık %9.8. Ancak 2018'de ithalat ciddi şekilde, toplamda 597.4 milyon dolara, neredeyse %20.1'lik büyük bir düşüşle gerilemiştir ve bu düşüş eğilimi 2019'a da devam etmiştir. Dönemdeki en büyük artış 2020'de oldu ve yaklaşık %87.8'lik dikkate değer bir artış yaşanmıştır, ancak 2021'de yaklaşık %24.5'lik bir düşüş olmuştur. 2023, yaklaşık %41.2'lik önemli bir büyüme yaşamıştır ve 1,024.1 milyon dolarlık en yüksek ithalat değerini görmüştür, bu da 2022'nin yaklaşık %3.1'lik küçük bir düşüşüne kıyaslanabilir. Özetle, incelenen on yıllık dönem boyunca, Türkiye'nin ECOWAS ülkelerinden ithalatı değişken bir seyir izlemiştir. Özellikle, uluslararası ticaret ilişkilerinin dinamik karakterini vurgulayan, belirgin düşüş yılları olduğu kadar dikkate değer kazanç yılları da vardı, örneğin 2020 ve 2023. Türkiye ile ECOWAS üye ülkeleri arasındaki ticaret dinamiklerinin nasıl değiştiğini anlamak için bu ithalat trendlerini gözlemlemek ve analiz etmek önemli olacaktır (TÜİK, 2024).

Şekil 1. Türkiye'nin ECOWAS'tan Son 10 Yıl İthalatı

Kaynak: TÜİK (2024).

Ürün Çeşitliliği

Türkiye ECOWAS ülkelerinden aşağıdaki ürünleri ithal etmektedir:

- **Kakao ve Kakao Ürünleri:** Kakao ithalatları, 179,98 milyon dolar ile 300,74 milyon dolar arasında dalgalanarak istikrarlı bir varlık göstermektedir. 2020 yılında, 300,74 milyon dolarla en yüksek ithalat değeri kaydedilmiştir.
- **Yağlı Tohumlar ve Yağlı Meyveler:** Bu kategoride ithalat değerleri, 2013 yılında 224,99 milyon dolar gibi yüksek bir değerden, 2016 yılında 25,76 milyon dolar gibi düşük bir değere kadar değişiklik göstermektedir.
- **Doğal veya Kültürlü İnci, Kıymetli Taşlar ve Metaller:** 2020 yılında 365,04 milyon dolar ile önemli ithalat dikkat çekici dalgalanmalar yaşanmıştır. Dalgalanmalara rağmen, bu kategori sürekli olarak önemli bir ihracat kalemi olarak kalmıştır.
- **Ahşap ve Ahşap Ürünleri:** Özellikle 2013 ve 2014 yıllarında dikkat çekici bir erken varlık göstermiştir, ancak sonraki yıllarda ithalat azalmıştır.
- **Pamuk:** İstikrarlı bir artış göstererek 2021 yılında 58,52 milyona ulaşmıştır, bu da büyüyen bir ithalat potansiyeline işaret etmektedir.
- **Kauçuk ve Kauçuk Ürünleri:** 2019'dan itibaren büyüme gösteren bu kategori, 2022 yılında 72,39 milyon dolarla zirve yapmıştır.
- **Çeşitli Kategoriler:** Patlayıcılar (2014): 2014 yılında 159,55 milyon dolarla dikkat çekici bir artış göstermiştir, ancak sonraki yıllarda ortadan kaybolmuştur. Gemiler, Tekneler ve Yüzen Yapılar 2015 yılında kısa bir süre için 28,44 milyon dolarla ortaya çıkmıştır.

Özetle, Türkiye'nin ECOWAS ülkelerinden ithalatı, büyük ölçüde mineral yakıtlar ve yağlara dayanmakta olup, kakao ve yıllar içinde değişen düzeylerde ithalat faaliyeti gösteren diğer emtialarına önemli katkıları bulunmaktadır. Veriler hem tutarlı ithalat kalıplarını hem de piyasa koşullarına tepki olarak dinamik değişiklikleri yansıtmaktadır (TÜİK, 2024).

Benzerlik ve Farklılıklar

Tablo 2, ECOWAS'ın Türkiye'ye ve dünyaya ihracatı arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları vurgulamaktadır. Her iki veri setinde mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların ürünleri belirgin bir şekilde öne çıkar, ECOWAS ekonomileri için kritik bir rol oynamaktadır. Türkiye'ye yapılan ihracatta ahşap, pamuk ve lastik gibi belirli kategorilere odaklanılırken, dünyaya yapılan ihracatta daha geniş bir çeşitlilik görülmektedir. Ayrıca, dünya ihracatı genellikle Türkiye'ye yapılan ihracattan daha yüksek değerlere sahiptir. Bu analiz, ECOWAS'ın ticari ilişkilerinin dinamik doğasını ve farklı pazar dinamiklerini anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır (TÜİK, 2024).

Tablo 2. Benzerlik ve Farklılıklar

	ECOWAS'ın Türkiye'ye İhracat	ECOWAS'ın Dünyaya İhracat
Baskın İhracat Kategorisi	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların ürünleri.	Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve bunların ürünleri.
Diğer Önemli İhracat Kategorileri	Kakao ve kakao ürünleri.	Kakao ve kakao ürünleri.
	Doğal veya kültür incileri, değerli metaller vb.	Doğal veya kültür incileri, değerli metaller vb.
Benzerlik	- Mineral yakıtların hakimiyeti. - Kakao ihracatının varlığı.	- Mineral yakıtların hakimiyeti. - Kakao ihracatının varlığı.
	- Doğal kaynakların ve değerli metallerin önemi.	- Doğal kaynakların ve değerli metallerin önemi.
Farklılık -lar	- Daha dar emtia kategorileri yelpazesi. - Ahşap, pamuk ve Lastik gibi benzersiz kategoriler.	- Emtia kategorilerinde daha fazla çeşitlilik. - Daha fazla ihracat hedefi çeşitliliği.

Kaynak: TÜİK (2024).

4.2. Türkiye'nin (ECOWAS) Ülkelerine İhracatı

Tablo 3'te gösterildiği gibi, Türkiye'nin Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ülkelere 2018-2023 yılları arasındaki altı yıllık ihracatını göstermektedir. Her satır farklı bir ECOWAS üyesi ülkeyi, her sütun ise bir yılı temsil etmektedir. Tablodaki değerler, Türkiye'nin her yıl ilgili ülkelere yaptığı ihracat tutarlarını ABD doları cinsinden göstermektedir. Veriler, ihracat rakamlarının yıllar içinde dalgalandığını ve bazı ülkelerin Türkiye'ye yaptıkları ihracat hacimlerinde önemli farklılıklar yaşandığını ortaya koymaktadır.

İlk olarak, Senegal, Türkiye'nin ihracatında istikrarlı bir artış eğilimi göstermiştir; 2018'de 389.036.043 \$'dan 2023'te 411.669.167 \$'a önemli bir artış yaşanmıştır. Bazı dalgalanmalara rağmen, Senegal'in genel büyüme oranı dikkat çekicidir ve iki ülke arasındaki ticari ilişkilerin güçlendiğini göstermektedir. Benzer şekilde, Yeşil Burun Adaları da Türkiye'nin ihracatında olumlu bir gelişim göstermiştir; 2018'de 5.114.843 \$'dan 2023'te 7.218.288 \$'a yükselmiştir. Bu, Senegal ile karşılaştırıldığında daha yavaş da olsa istikrarlı bir büyüme modelini temsil etmektedir.

Öte yandan bazı ülkelerde Türkiye'nin ihracatında yıllar içinde dalgalanmalar ya da düşüşler yaşanmıştır. Örneğin Nijer, 2018'de 56.267.492 \$'dan 2022'de 130.932.603 \$'a önemli bir artış yaşamış, ancak daha sonra 2023'te 71.341.385 \$'a keskin bir düşüş yaşamıştır. Bu dalgalanma, ticari ilişkilerde veya piyasa koşullarında potansiyel oynaklığa işaret etmektedir. Benzer şekilde Sierra Leone'de de Türkiye'nin ihracatı 2018'de 52.536.430 \$'dan 2022'de 120.909.012 \$'a yükselmiştir, ardından 2023'te 80.441.851 \$'a gerilemiştir. Bu dalgalanma, dış faktörlerin veya talepteki değişikliklerin iki ülke arasındaki ticaret dinamiklerini etkilemiş olabileceğini göstermektedir.

Ayrıca Burkina Faso'nun Türkiye'nin ihracatında 2018'de 52 milyon 756 bin 981 dolar iken 2022'de 126 milyon 446 bin 103 dolara ciddi bir artış yaşanmış, ancak daha sonra 2023'te 117 milyon 911 bin 833 dolara gerileme yaşanmıştır. Dönem içindeki genel büyümeye rağmen son dönemde yaşanan düşüş, bu yükseliş eğiliminin sürdürülebilirliği konusunda soru işaretlerini artırmaktadır (TÜİK, 2024).

Tablo 3. Türkiye'den ECOWAS Ülkelerine Göre İhracat

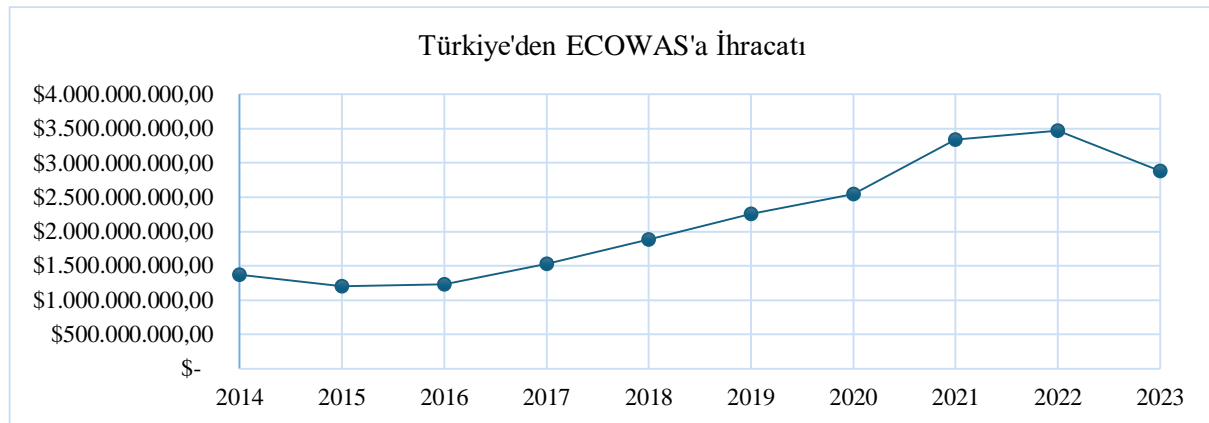
Ülkeler	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Mali	\$ 53,603,746.00	\$ 48,480,930.00	\$ 67,517,942.00	\$ 85,017,348.00	\$ 103,628,679.00	\$ 104,974,650.00
Burkina Faso	\$ 52,756,981.00	\$ 31,445,653.00	\$ 61,437,655.00	\$ 93,484,964.00	\$ 126,446,103.00	\$ 117,911,833.00
Nijer	\$ 56,267,492.00	\$ 72,090,659.00	\$ 58,033,302.00	\$ 74,621,457.00	\$ 130,932,603.00	\$ 71,341,385.00
Yeşil Burun Adaları	\$ 5,114,843.00	\$ 9,193,189.00	\$ 5,211,394.00	\$ 10,234,525.00	\$ 9,565,616.00	\$ 7,218,288.00
Gambia	\$ 45,514,951.00	\$ 51,373,915.00	\$ 60,494,310.00	\$ 67,974,513.00	\$ 63,811,868.00	\$ 66,564,278.00
Gine-Bissau	\$ 4,464,969.00	\$ 4,233,248.00	\$ 7,270,704.00	\$ 9,742,888.00	\$ 8,436,271.00	\$ 9,266,445.00
Gine	\$ 106,798,653.00	\$ 131,966,450.00	\$ 128,676,550.00	\$ 214,445,250.00	\$ 160,166,791.00	\$ 157,091,610.00
Sierra Leone	\$ 52,536,430.00	\$ 53,487,212.00	\$ 67,998,154.00	\$ 110,832,811.00	\$ 120,909,012.00	\$ 80,441,851.00
Togo	\$ 73,018,854.00	\$ 96,273,111.00	\$ 137,608,119.00	\$ 104,253,064.00	\$ 183,501,308.00	\$ 263,025,419.00
Senegal	\$ 389,036,043.00	\$ 282,280,677.00	\$ 355,942,849.00	\$ 515,326,737.00	\$ 629,351,914.00	\$ 411,669,167.00
Fildişi Sahili	\$ 174,473,006.00	\$ 220,902,955.00	\$ 291,051,471.00	\$ 422,994,246.00	\$ 397,052,562.00	\$ 264,621,356.00
Benin	\$ 113,658,427.00	\$ 127,000,444.00	\$ 112,673,765.00	\$ 145,879,624.00	\$ 162,633,858.00	\$ 101,793,511.00
Liberya	\$ 137,477,947.00	\$ 179,615,753.00	\$ 126,885,680.00	\$ 216,727,716.00	\$ 219,858,272.00	\$ 335,159,029.00
Gana	\$ 275,096,017.00	\$ 371,164,043.00	\$ 468,597,311.00	\$ 447,749,589.00	\$ 415,707,461.00	\$ 262,362,180.00
Nijerya	\$ 346,279,266.00	\$ 576,457,888.00	\$ 595,473,586.00	\$ 821,976,611.00	\$ 736,205,859.00	\$ 631,593,800.00

Kaynak: TÜİK(2024)

Genel olarak bakıldığında, Senegal ve Yeşil Burun Adaları gibi bazı ECOWAS ülkeleri Türkiye'nin ihracatında istikrarlı bir büyüme gösterirken, diğerlerinde dalgalanmalar veya düşüşler yaşanmıştır. Bu farklılıklar, ekonomik koşullar, siyasi istikrar ve piyasa talebi gibi faktörlerden etkilenen uluslararası ticaret dinamiklerinin karmaşık doğasının altını çizmektedir. ECOWAS ülkeleriyle ticari ilişkileri sürdürmek ve güçlendirmek için Türkiye'nin bu zorlukları pazara erişimi artırmayı, yatırımı teşvik etmeyi ve ikili iş birliğini teşvik etmeyi amaçlayan stratejik girişimler yoluyla ele alması gerekmektedir (TÜİK, 2024).

Şekil 2'de Türkiye'nin 2014 ile 2023 arasında ECOWAS ülkelerine ihracatında istikrarlı bir artışı gösterilmiştir. 2014 ile 2023 arasında Türkiye'nin ECOWAS'a ihracatı dalgalı bir artış göstermiştir. 2018'de 1,8 milyar doları aşarak önemli bir artış yaşanmıştır. Bu artış trendi, 2019'da 2,2 milyar dolara ve 2020'de 2,5 milyar dolara yükselmiştir. 2021'de ise Türkiye ile ECOWAS üye devletleri arasındaki ticaret rekor seviyede 3,3 milyar dolara ulaşmıştır. 2022'de ise artış hızı yavaşlansa da ihracat 3,47 milyar dolara ulaşmıştır ve bu da istikrarlı bir artışın işareti olarak görülmüştür. Maalesef, 2023'te Türkiye'nin ECOWAS'a ihracatında gerileme yaşanmıştır ve ihracat 2,88 milyar dolara düşmüştür. Bu düşüşün sebepleri arasında ticaret düzenlemelerindeki değişiklikler, ekonomik koşullardaki değişimler ve pazar talebindeki değişiklikler bulunmaktadır (TÜİK, 2024).

Şekil 2. Türkiye'den ECOWAS'a Son 10 Yılda Yapılan İhracat

Kaynak: TÜİK (2024).

Türkiye'nin ECOWAS Ülkelerine İhrac Ettiği Ürünler

Demir ve çelik, dönem boyunca en yüksek ihracat edilen mallar arasında sürekli olarak yüksek bir yer tutmaktadır. İhracat değerleri dalgalanmakla birlikte genel olarak belirgin bir varlığı sürdürmektedir, bu da ECOWAS içinde önemli bir talebi işaret etmektedir. Tuz, kükürt, topraklar, taşlar, sıva malzemeleri, kireç ve çimento gibi malzemeler için ithalat değerleri genel olarak yıllar içinde artan bir eğilim göstermektedir. Sabit bir talebi işaret ederek, muhtemelen inşaat ve endüstriyel amaçlar için olabilir. Nükleer reaktörler, kazanlar, makineler ve mekanik cihazlar için ithalat değerleri yıllar boyunca dalgalanmakta olup, bazı yıllarda dikkate değer zirveler göstermektedir. Bu, çeşitli endüstriyel amaçlar için makinelerin ve mekanik ekipmanların ithal edildiğini göstermektedir. Elektrikli makineler ve ekipmanlar sürekli olarak en çok ithal edilen mallar arasında yer almaktadır. İthalat değerleri genellikle artan bir eğilim göstermekte olup, ECOWAS içinde elektrik ekipmanlarına olan talebin artışını yansıtmaktadır. Demir veya çelikten eşyalar, Türkiye'den ECOWAS'a önemli ölçüde katkıda bulunmaktadır. İthalat değerleri yıllara göre değişmekle birlikte genel olarak belirgin bir varlığını korumaktadır.

Yükselen Trend:

Togo: Türkiye'nin Togo'ya ihracatı da 2018'de 73 milyon dolar olan ihracat, 2023'te 263 milyon dolara ulaşarak güçlü bir büyüme sergilemiştir ve yaklaşık %260'lık bir artışla dikkat çekici bir artış eğilimi göstermektedir.

Nijerya: Türkiye'nin Nijerya'ya ihracatı da 2018'de 346 milyon dolar olan ihracat, 2023'te 631 milyon dolara ulaşarak güçlü bir büyüme göstermiştir ve yaklaşık %82'lik bir artışla dikkat çekici bir artış eğilimi göstermektedir.

Liberya: Türkiye'nin Liberya'ya ihracatı 2018'de 137 milyon dolar olan ihracatını 2023'te 335 milyon dolara çıkarmıştır ve bu da yaklaşık %144 oranında bir artış eğilimi göstermektedir.

Sierra Leone: Türkiye'nin Sierra Leone'ye ihracatı 2018'de 52 milyon dolar olan ihracatını 2023'te 80 milyon dolara çıkarmıştır ve bu da yaklaşık %53 oranında bir artış eğilimi göstermektedir.

Burkina Faso: Türkiye'nin Burkina Faso'ya ihracatı 2018'de 52 milyon dolar olan ihracatını 2023'te 117 milyon dolara çıkarmıştır ve bu da yaklaşık %123 oranında bir artış eğilimi göstermektedir.

Düşen Trend:

Gana: Türkiye'nin Gana'ya ihracatı %5'lik küçük bir düşüşle 2018'deki 275 milyondan 2023'te 262 milyon dolara gerilemiştir.

Senegal: Türkiye'nin Senegal'a 2022'de 629 milyon dolarla zirveye çıkan ihracat, 2023'te 411 milyon dolara düşerek %35 oranında gerilemiştir. Ancak, 2018'e kıyasla %6'lık küçük bir artış söz konusudur.

Nijer: Türkiye'nin Nijer'e 2022'deki zirveye kıyasla önemli bir düşüş yaşanmış, 130 milyon dolardan 2023'te 71 milyon dolara inmiştir, bu da yaklaşık %45'lik bir azalma anlamına gelir.

Fildişi Sahili: Türkiye'nin Fildişi Sahili'ne 2021 yılında ulaşılan 422 milyon dolarlık ihracat, 2023'te 264 milyon dolara düşerek %37 oranında bir gerileme yaşamıştır.

Yeşil Burun Adaları: Türkiye'nin Yeşil Burun Adaları'na 2021'deki yüksek seviyeden sonra, 2023'te %22'lik bir düşüşle 7 milyon dolara gerilemiştir.

Ürün Çeşitliliği

Türkiye ECOWAS ülkelerine aşağıdaki ürünleri ihracat etmektedir:

- **Demir ve Çelik Ürünleri:** Demir ve çelik, 2013 yılında \$151,047,000 iken, 2021 yılında \$485,120,000 ile en yüksek ihracatı değerine ulaşmıştır. Bu, ürünün sürekli yüksek talep gördüğünü ve önemli bir ticaret kalemi olduğunu göstermektedir.

- **Tuz, Kükürt, Topraklar, Taşlar, Sıva Malzemeleri, Kireç ve Çimento Ürünleri:** Tuz ve ilgili malzemelerin ihracatı, 2013 yılında \$77,767,000'den 2021 yılında \$418,197,000'ye kadar yükselmiştir. Bu ürünlerin ihracatı, inşaat ve endüstriyel kullanım için artan bir talep gösterdiğini belirtmektedir.
- **Nükleer Reaktörler, Kazanlar, Makineler ve Mekanik Cihaz Ürünleri:** Nükleer reaktörler ve mekanik cihazlar, 2013'te \$93,628,000'den 2022'de \$252,790,000'ye kadar dalgalanmış ve bazı yıllarda zirve yapmıştır. Bu dalgalanmalar, çeşitli endüstriyel ihtiyaçları karşılamak üzere ihracatın arttığını ve azaldığını göstermektedir.
- **Elektrikli Makine ve Ekipmanları:** Elektrikli makine ve ekipman ihracatı, 2013 yılında \$64,764,000'den 2022 yılında \$245,303,000'ye yükselmiş ve bu, bölgedeki elektrikli ekipmanlara olan yüksek talebi yansıtmaktadır.
- **Demir veya Çelikten Eşyaları:** Demir veya çelikten eşyaların ihracatı önceden pek fazla olmamasına rağmen, 2021'de \$300,433,000'ye yükselmiştir. Bu ürünlerin ihracatı yıllar içinde önemli bir artış göstermiştir.
- **Değirmencilik Endüstrisi Ürünleri ve Plastikler:** Değirmencilik endüstrisi ürünleri ve plastikler, belirli yıllarda önemli ithalat kalemleri arasında yer almakta, ancak sürekli olarak en yüksek ihracatlar arasında bulunmamaktadır.
- **Kakao ve Kakao Ürünleri:** Kakao ithalatı yıllar içinde \$179,98 milyon ile \$300,74 milyon arasında değişkenlik göstermiştir. 2020 yılında, kakao ithalatı \$300,74 milyon ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır.

Özetle, Türkiye'nin ECOWAS ülkelerinden yaptığı ithalat, büyük ölçüde demir ve çelik ile tuz ve inşaat malzemelerine dayanmaktadır. Elektrikli makineler ve mekanik cihazlar gibi diğer önemli ürünler de ithalatın büyük bir kısmını oluşturur. Yıllar içinde bu ithalat kalemlerinde dalgalanmalar gözlemlenmiş olup, veriler hem istikrarlı ithalat eğilimlerini hem de piyasa koşullarına bağlı olarak yaşanan değişimleri yansıtmaktadır. (TÜİK, 2024)

Benzerlik ve Farklılıklar

Tablo 4'te 2013-2022 yılları arasında ECOWAS'ın Türkiye ve dünya ile olan ticaretinde, Türkiye'ye ihracat ağırlıklı olarak mineral yakıtlar, yağlar, kakao ve kakao ürünleri üzerine yoğunlaşırken, pamuk ve lastik ihracatındaki artış çeşitlendirme çabalarını yansıtmaktadır. Türkiye'den ithalat ise büyük ölçüde makineler, özellikle nükleer reaktörler, kazanlar ve mekanik cihazlar gibi endüstriyel ekipmanlardan oluşmakta, bu da ECOWAS'ın sanayi ekipmanına olan ihtiyacını ortaya koymaktadır. Dünya genelinde ise ECOWAS, mineral yakıtlar ve yağlara büyük oranda bağımlı olup, makine ve araçlar gibi sanayi ve ulaşım ihtiyaçlarını karşılamak için ithalat yapmaktadır. Ticaret değerlerindeki dalgalanmalara rağmen, özellikle makine ve elektrikli teçhizat sektörlerinde istikrarlı bir büyüme görülmektedir. Bu durum, ECOWAS'ın ticari ilişkilerindeki güçlü yönleri ve dışa bağımlılıklarını göstermektedir.

Tablo 4. Benzerlik ve Farklılıklar

	ECOWAS'ın Türkiye'den İthalatı	ECOWAS'ın Dünyadan İthalat Yaptığı Ülkeler
Baskın Emtialar	- Mineral yakıtlar, mineral yağlar. -Kakao ve Kakao müstahzarları. - Pamuk ve Lastik.	- Mineral yakıtlar ve yağlar. - Makine ve mekanik cihazlar. - Tahıllar ve taşıtlar.
Zaman İçindeki Eğilimler	- Mineral yakıtlarda genel artış eğilimi. - Kakao ve ahşabın sürekli varlığı. - Lastik ve pamuk ihracatının artması.	- Makine ve elektrikli ekipmanlarda istikrarlı büyüme. -Tahıl ve araçların istikrarlı varlığı.
Belirli Emtialara Bağlılık	- Mineral yakıtlara, kakao ve ahşap - Pamuk ve Lastik 'in yükselen ihracatı.	- Mineral yakıtlar ve yağlar - Makine ve araçlar için sürekli talep.
İthalat/İhracat Değerlerinde Değişkenlik	- Yıllar içinde ihracat değerlerinde bir miktar dalgalanma.	- İthalat değerleri dalgalanmaktadır, ancak genellikle sabit.
Çeşitlendirme Çalışmaları	- Lastik, pamuk ve değerli taşların artan ihracatı, çeşitlendirme çabalarına işaret etmektedir.	- Çeşitli makine, taşıt, tahıl ithalatı, çeşitli ekonomik faaliyetlere ve ihtiyaçlara işaret eder.

Kaynak: TÜİK (2024)

5. TÜRKİYE ve ECOWAS ÜLKELERİ ARASI TİCARET ZORLUKLARI VE FIRSATLARI

Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ile Türkiye arasındaki ticaret son yıllarda istikrarlı bir şekilde büyümektedir, ancak gelecekteki büyümeyi engelleyebilecek bir dizi zorluk bulunmaktadır. Bu zorlukları aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

Ulaşım ve Altyapı: En büyük zorluklardan biri, ECOWAS ülkelerinde yeterli ulaşım ve altyapı eksikliğidir. Bu da ECOWAS ülkeleri ile Türkiye arasında mal taşımayı zor ve pahalı hale getirebiliyor. Örneğin, birçok ECOWAS ülkesi zayıf yol ağlarına ve sınırlı liman tesislerine sahiptir. Bu, Türkiye'ye mal ihraç etmeyi ve Türkiye'den mal ithal etmeyi zorlaştırmıştır.

Ticaret Engelleri: Diğer bir zorluk ise ECOWAS ülkeleri ile Türkiye arasındaki ticaret engellerinin varlığıdır. Bu engeller tarifeleri, kotaları ve tarife dışı engelleri (NTB'ler) içerebilir. Örneğin, Türkiye'nin ECOWAS ülkelerinden ithal edilen kakao ve pamuk gibi bir dizi ürün için tarifeleri vardır. Bu tarifeler, Türk işletmelerinin bu ürünleri ithal etmesini daha pahalı hale getirebilir. NTB'ler, sıhhi ve bitki sağlığı (SPS) önlemleri ve teknik standartlar gibi konuları içerebilir. Bunlar, ECOWAS işletmelerinin ürünlerini Türkiye'ye ihraç etmelerini zorlaştırmıştır.

Tedarik Zinciri Aksaklıkları: COVID-19 salgınının neden olduğu gibi tedarik zinciri aksaklıkları da ECOWAS ile Türkiye arasındaki ticareti engelleyebilmiştir. Bu aksaklıklar, ECOWAS ülkelerinden Türkiye'ye mal almayı zorlaştırabilir ve bunun tersi de geçerlidir.

Siyasi İstikrarsızlık: Bazı ECOWAS ülkelerindeki siyasi istikrarsızlık da bölgede iş yapmayı zorlaştırabilir. Bu durum, yatırımcıları ECOWAS ülkelerine yatırım yapmakta tereddüt edebilir ve işletmeleri ECOWAS ülkeleriyle ticaret yapmakta tereddüt ettirebilir.

Yolsuzluk: Yolsuzluk bazı ECOWAS ülkelerinde de bir sorundur. Bu da işletmelerin bölgede faaliyet göstermesini zorlaştırabilir ve gümrükten mal almayı zorlaştırabilir.

Bu zorluklara rağmen, ECOWAS ile Türkiye arasındaki ticareti geliştirmek için yapılabilecek birçok şey var. Bunların bazıları şunları içerir:

Ulaşım ve Altyapının İyileştirilmesi: Bu, yeni yollar inşa etmeyi, liman tesislerini iyileştirmeyi ve demiryollarına yatırım yapmayı içerebilir.

Ticaret Engellerini Azaltmak: Bu, tarifelerin düşürülmesini, kotaların kaldırılmasını ve NTB'lerin azaltılmasını içerebilir.

Tedarik Zincirlerinin Güçlendirilmesi: Bu, lojistik altyapısına yatırım yapmayı ve gümrük prosedürlerini iyileştirmeyi içerebilir.

Siyasi İstikrarı Teşvik Etmek: Bu, ECOWAS ülkelerine ekonomik yardım sağlamayı ve demokrasiyi ve iyi yönetişimi teşvik etme çabalarını desteklemeyi içerebilir.

Yolsuzlukla Mücadele: Bu, yolsuzlukla mücadele kurumlarının güçlendirilmesini ve devlet harcamalarında şeffaflığın artırılmasını içerebilir.

ECOWAS ve Türkiye, bu zorlukların üstesinden gelerek ekonomik bağlarını güçlendirebilir ve her iki bölgedeki işletmeler ve vatandaşlar için daha fazla fırsat yaratabilir.

ECOWAS ile Türkiye arasındaki ticaretin gelecekteki büyümesini engelleyebilecek bazı faktörler, küresel ekonomik görünümdeki belirsizlikler, artan korumacılık eğilimleri ve küresel ticaretin değişen doğası olarak belirtilmektedir. Bununla birlikte, her iki bölgenin de büyük bir nüfusa ve güçlü bir talebe sahip olması, ticarete büyüme potansiyelinin önemli olduğunu göstermektedir. Zorluklara rağmen, ECOWAS ve Türkiye, işletmeler ve vatandaşlar için daha iyi bir gelecek oluşturmak için bu zorlukları ele alarak ve fırsatları değerlendirerek iş birliği yapabilir (Torres & Seters, 2016).

6. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu araştırmada, Türkiye ile ECOWAS'ın ticari ilişkilerini incelenmiştir. Batı Afrika uluslarının ticaret, doğal kaynaklar, sanayi, ulaşım, telekomünikasyon, enerji, tarım ve para ve mali konular dahil olmak üzere birçok alanda entegrasyonunu ilerletmek amacıyla 1975 yılında kurulan ECOWAS'a rağmen, Türkiye ile ECOWAS ülkeleri arasındaki ilişki son on yılda ilişki ve iş bağlamında gelişmiştir.

Son on yılda Türkiye'nin Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ile ilişkisi önemli ölçüde gelişmiş, iş birliğini ve kalkınmayı teşvik etmek amacıyla yeni anlaşmalar imzalanmıştır. Bu değişimin incelenmesi, Türkiye ile ECOWAS üye ülkeleri arasındaki yatırım ve genel ikili ilişkilerdeki pratik sonuçlar için politik, ekonomik ve jeopolitik unsurların karmaşık etkileşimini ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin ECOWAS ile tarihsel ilişkisini anlamak kritiktir. Tarihsel olarak, Türkiye'nin Batı Afrika ile ilişkileri zaman zaman ticaret ve az diplomatik katılım ile karakterize edilmiştir. Bölgenin artan ekonomik önemini ve ticaret ortağı olarak potansiyelini fark ederek, Türkiye, 21. yüzyılın başlarında ECOWAS ile ilişkilerini güçlendirmeye yönelik çabalarını artırmıştır.

Son dönemde imzalanan yeni anlaşmalar, Türkiye-ECOWAS ilişkilerinde bir dönüm noktasını işaret etmektedir. Bu anlaşmalar, ticaret kolaylaştırma, yatırımı teşvik etme ve altyapı geliştirme gibi birçok iş birliği alanını önceliklendirmiştir. En önemli anlaşmalardan biri, Türkiye-ECOWAS Serbest Ticaret Anlaşması'dır ve Türkiye ile ECOWAS üye ülkeleri arasındaki tarifeleri ve ticaret engellerini azaltmayı amaçlamaktadır.

Bu anlaşmaların en dikkate değer faydalarından biri hem Türkiye'de hem de ECOWAS ülkelerinde ticari sektörünün geliştirilmesidir. Ticaret engellerini azaltarak ve gümrük prosedürlerini basitleştirerek, anlaşmalar, iki bölge arasındaki ticareti daha kolay ve verimli hale getirmiştir.

Yatırım açısından ise, anlaşmalar, Türkiye ile ECOWAS üye ülkeleri arasındaki çift taraflı yatırımların artırılması için bir platform oluşturulmuştur. Yatırımcılar için net standartlar ve korumalar oluşturularak, anlaşmalar, yatırımcı güvenini artırmaya ve her iki bölgeye de doğrudan yabancı yatırımı teşvik etmeye yardımcı olmuştur. Türkiye, Batı Afrika'nın inşaat, enerji ve endüstri sektörlerinde büyük

bir yatırımcı olarak ortaya çıkmış, iş yaratmaya ve ekonomik büyümeyi teşvik etmeye yardımcı olmuştur. Benzer şekilde, ECOWAS ülkeleri, Türk yatırımdan kaynaklanan artan faydalar ile kalkınmış ve ekonomilerini çeşitlendirmiştir.

Örneğin, 2018'de, Batı Afrika Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) ile ilişkileri geliştirmek amacıyla, Türkiye-ECOWAS Ekonomi ve İş Forumu İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Dönemin Türkiye Ekonomi Bakanı, serbest ticaret anlaşmasının Ankara ile Batı Afrika Ekonomik Topluluğu arasındaki iş bağlantılarını güçlendirmek için kritik bir adım olacağını söylemiştir. Son on yılda, blokla olan ticaret miktarı 200 milyon dolardan 2 milyar dolara kadar on kat artmıştır. Karşılıklı kazan-kazan stratejisiyle, hedef yakın gelecekte bunu 5 milyar dolara ve uzun vadede 10 milyar dolara çıkarmaktır. 2003'ten 2021'e kadar Afrika'nın Türk ticaretindeki payı %4,5'ten %9,4'e yükselirken son 20 yıla baktığımızda Türkiye'nin dış ticaretinde Afrika'nın payı önemli ölçüde arttığından, kıta ile ticaret hacminin bu yıl 45 milyar dolara ulaşması beklenmektedir (Bilaterals, 2018).

Ayrıca, yeni anlaşmalar, Türkiye'nin ECOWAS üye ülkeleri ile diplomatik ve siyasi ilişkilerinde önemli ilerlemelere neden olmuştur. Daha sıkı ekonomik ilişkileri teşvik ederek, anlaşmalar, güvenlik, eğitim ve kültürel değişim gibi diğer alanlarda daha fazla iş birliği için çerçeve oluşturmuştur. Türkiye, ECOWAS'ın kalkınma hedeflerini çeşitli faaliyetler aracılığıyla desteklemiş, kapasite oluşturma programları ve insani yardım gibi. Karşılığında, ECOWAS üye ülkeleri, ekonomik ilerleme ve bölgesel entegrasyon çabalarında önemli bir ortak olarak Türkiye'nin katılımını memnuniyetle karşılamıştır.

Genel olarak, yeni anlaşmaların imzalanması, Türkiye-ECOWAS ilişkilerinde bir dönüm noktası işareti olarak, daha derin iş birliği ve her iki taraf için karşılıklı avantajlar getirmiştir. Bu anlaşmalar, yatırım ve diplomatik bağlantıları geliştirmiş, gelecekteki iş birliği ve ortaklık için sağlam bir zemin oluşturmuştur. Türkiye ve ECOWAS üye ülkeleri, genişleyen ortaklıklarının sunduğu fırsatları değerlendirmeye devam ettikçe, gelecekteki büyüme ve kalkınma olasılıkları parlak görünmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye'nin ECOWAS ülkeleriyle kurduğu bu ilişkilerin yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel boyutlarını da ele almak önemlidir. Eğitim ve kültürel değişim programları, halklar arasındaki anlayışı ve iş birliğini pekiştirmiş, uzun vadeli dostluklar kurulmasına olanak sağlamıştır. ECOWAS ülkelerinde açılan Türk okulları ve üniversiteler, yerel öğrencilere yüksek kaliteli eğitim sunarken, Türk kültürünün tanıtılmasına da katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Türkiye'deki Batı Afrikalı öğrenci sayısının artması, iki bölge arasındaki bağları daha da güçlendirmiştir ve gelecek dönemde de bundan hem Türkiye ve ECOWAS ülkeler faydalanacaktır.

Türkiye-ECOWAS ilişkilerindeki bu yeni dönem, her iki taraf için de karşılıklı faydalar sağlamış ve gelecekteki iş birliği için güçlü bir temel oluşturmuştur. Ticaret, yatırım, diplomatik ilişkiler ve kültürel değişim alanlarında kaydedilen ilerlemeler, Türkiye ile ECOWAS üye ülkeleri arasındaki bağların daha da derinleşeceğini göstermektedir. Bu olumlu gelişmeler, sadece ekonomik büyümeyi değil, aynı zamanda bölgesel istikrarı ve uluslararası iş birliğini de desteklemektedir. Bu nedenle, Türkiye ve ECOWAS ülkelerinin bu stratejik ortaklığı daha da ileriye taşıma potansiyeli oldukça yüksektir.

SONUÇ

Türkiye, ekonomik ortaklarının çeşitlenmesine yol açabilecek bir dış gündem izlemektedir. Örneğin Türkiye, Batı Afrika'ya açılarak geleneksel Avrupa, Rus, Çin ve ABD ticaret ortaklarına ekonomik ve siyasi bağımlılığını azaltarak Afrika pazarından daha fazla pay almayı hedeflemektedir. Hızla değişen küresel ekonomide Türkiye, iklimin çarpıcı biçimde değiştiğini ve yeni müttefiklere, stratejik hesaplamalara ve planlamaya ihtiyaç olduğu kabul etmiştir.

2009'daki küresel ekonomik çöküşten bu yana, Türkiye'nin Batı Afrika'ya açılımının yeni pazarlar açma, yeni kültürlerle uyum sağlamak ve küresel ekonomik çöküşün etkisini azaltma açısından daha anlamlı hale geldiğini belirtmek gerekir. Türkiye'nin Batı Afrika'daki artan varlığının yakın gelecekte de devam etmesi muhtemeldir, çünkü Türkiye şu anda üzerine inşa edeceği güçlü bir ekonomik ve sosyal güce sahiptir.

Türkiye, ECOWAS ülkelerinde çeşitli altyapı projelerine yatırım yaparak bu ülkelerin gelişimine katkıda bulunmuştur. Bu projeler genellikle inşaat, enerji, ulaşım ve sağlık gibi kritik alanları kapsamaktadır. Türkiye ile Batı Afrika arasındaki ticaret bağlantıları üzerindeki anlaşmaların etkisi, özellikle ECOWAS-Türkiye ticari ilişkileri bağlamında, birçok önemli unsuru ortaya koymaktadır.

İlk olarak, ticaret anlaşmalarının bölgesel ticaret bağlantıları üzerinde önemli bir etkisi olduğu açıktır. ECOWAS-Türkiye ticaret anlaşması, tarifeler, kotalar ve bürokratik zorluklar gibi engelleri azaltarak daha basit ticaret operasyonları için bir temel oluşturur. Bu, Türkiye ile Batı Afrika arasındaki ticaret hacmini artırır ve tedarik zincirlerinin etkinliğini artırır.

İkinci olarak, çalışma, ticari bağlantıları güçlendirmede altyapı geliştirmenin önemini vurgular. Ticaret anlaşmaları yasal çerçevesini oluştururken limanlar, otoyollar ve gümrük tesisleri gibi uygun altyapılar, ticaret hareketliliğini sağlamak için gereklidir. Hem Türkiye'nin hem de Batı Afrika devletlerinin altyapı projelerine yatırım yapması, ticaret anlaşmalarının faydalarını tam olarak kullanmak ve ticaret sorunlarını başarılı bir şekilde ele almak için kritiktir.

Ayrıca, çalışma, ticaret bağlarını güçlendirmede iş birliği ve ortaklıkların gerekliliğini vurgular. Hükümetler, özel sektör kuruluşları ve uluslararası örgütler, ticaret engellerini kaldırmak, ulaşım ağlarını iyileştirmek ve ticaret kolaylaştırma önlemlerini artırmak için yakın iş birliği yapmalıdır. İşbirlikçi altyapı projeleri, kapasite geliştirme girişimleri ve bilgi paylaşım platformları gibi girişimler, Türkiye ve Batı Afrika'nın ticaret ilişkilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, araştırma, ticaret operasyonlarını iyileştirmek için dijitalleşme ve teknoloji kullanma olasılığını göstermektedir. Dijital platformlar, veri analitiği ve otomasyon teknolojileri, prosedürleri basitleştirerek, belge işini azaltarak ve transit sürelerini kısaltarak Türkiye ile Batı Afrika arasındaki ticaretin verimliliğini ve güvenilirliğini artırabilir. Dijital çözümlerin benimsenmesi ayrıca şeffaflığı artırabilir, maliyetleri düşürebilir ve sınır ötesi ticaret ile ilişkili riskleri azaltabilir.

Türkiye ve Batı Afrika arasındaki ticaret bağlantıları üzerinde ticaret anlaşmalarının etkisinin analizi, yasal reformlar, altyapı yatırımları, işbirlikçi çabalar, teknoloji yenilikleri gibi çeşitli stratejilerin önemini vurgular. Ticaret sorunlarını bütünsel olarak çözerek ve ticaret anlaşması olanaklarından yararlanarak, Türkiye ve Batı Afrika, gelecek yıllarda daha derin ekonomik entegrasyon oluşturabilir, karşılıklı refahı artırabilir ve ticaret potansiyellerini tam olarak gerçekleştirebilir.

Türkiye, Batı Afrika'da enerji, ulaşım ve sağlık gibi kritik alanlara odaklanarak büyük altyapı projelerine yatırım yapmaktadır. Bu yatırımlar, yol, köprü ve hastane gibi projeleri içerir. Ayrıca, bölgedeki ticaret hacmini artırmak için ticari anlaşmalar güçlendirilmelidir. Türk enerji şirketleri, bölgede stratejik öneme sahip enerji projelerine yatırım yaparak ekonomik iş birliğini desteklemektedir. Dijital platformlar ve veri analitiği de lojistik verimliliğini artırmak ve dijitalleşme stratejileri geliştirmek için kullanılmalıdır. Bu ilişkiler, ekonomik büyümeyi teşvik etme, lojistik altyapılarını geliştirme ve diplomatik iş birliğini güçlendirme gibi alanlarda değerli çıkarımlar içermektedir.

Çalışmanın başında cevap aradığımız “Ticaret anlaşmalarını ve lojistik stratejilerini bilgilendirmek için ECOWAS-Türkiye ticari ilişkilerinden ne gibi dersler çıkarılabilir?” Sorumuza cevaplar bulunmuştur. ECOWAS ve Türkiye arasındaki ticari ilişkiler, gelecekte yapılacak ticaret anlaşmaları ve lojistik stratejileri için önemli dersler sunmaktadır.

Öncelikle, Türkiye ve ECOWAS arasındaki ekonomik ilişkiler, karşılıklı kazançlar ve tamamlayıcı ekonomik yetenekler üzerinden gelişmektedir. Türkiye'nin Batı Afrika'da yaptığı yatırımlar, ECOWAS için stratejik önem taşıırken, ticaret engellerinin azaltılması ve diplomatik bağların güçlendirilmesi, ticari ortaklıkların sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Teknoloji yatırımları ve kamu-özel sektör ortaklıkları, ticaretin verimliliğini ve lojistik ağlarının genişletilmesini desteklemektedir. Bu iş birliğinden çıkarılacak dersler, daha başarılı ticaret anlaşmaları ve lojistik stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

Mevcut ekonomik ve siyasi eğilimlerin devam etmesi durumunda, Türkiye'nin Batı Afrika bölgesinde güçlü ve verimli bir ilişki ağı kurabileceği öngörülebilir. Türkiye'nin Batı Afrika ülkelerine yönelik politikaları, sadece kendi çıkarları doğrultusunda değil, aynı zamanda kıtadaki ekonomik varlığını artırmak ve bölgedeki ilişkilerini geliştirmek amacıyla da şekillenmektedir. Türkiye'nin Batı Afrika ile olan bağlarının gelişimi, ülkenin tek yönlü bir dış politikadan ziyade çok yönlü bir dış

politikaya geçişinin belirgin bir göstergesidir. Türkiye'nin Batı Afrika ülkeleriyle artan ilişkileri, bölgede daha etkin bir aktör olarak yükselmesine zemin hazırlamış ve stratejik önemini artırmıştır. Türkiye'nin bu ülkelerdeki hedefi, sadece siyasi istikrarı sağlamakla sınırlı değildir; aynı zamanda ekonomik, güvenlik ve insani yardım gibi çeşitli alanlarda iş birliği yaparak bu ulusları dönüştürmeye de yöneliktir. Bu nedenle, kazan-kazan politikası öncelikli olarak kabul edilmeli ve bu doğrultuda iş birlikleri geliştirilmelidir.

KAYNAKÇA

African Development Bank Group. (2020). *African Development Bank Group. (2020). Turkey-Africa Economic and Business Forum 2020*. Abidjan: African Development Bank Group.

Anderson, J. E., & Wincoop, E. v. (2004). Trade Costs. *Journal of Economic Literature*, 691–751.

Bacık, G., & Afacan, İ. (2013). Turkey Discovers Sub-Saharan Africa: The Critical Role of Agents in the Construction of Turkish Foreign-Policy Discourse. *Turkish Studies*.

Baldwin, R. E. (2016). *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press.

Bilaterals. (2018, Mart 6). *Turkey seeks free trade agreement with ECOWAS*. bilaterals.org: <https://www.bilaterals.org/?turkey-seeks-free-trade-agreement> adresinden alındı

Britannica. (2023, November 13). *Encyclopedia Britannica*. Economic Community of West African States.: <https://www.britannica.com/topic/Economic-Community-of-West-African-States> adresinden alındı

Chabi, P., & Saygılı, F. (2020). The Assessment of South-South Trade Potentialities: The Case of Turkey and ECOWAS Countries. *African Journal of Economic Review*, 190-248.

ECOWAS. (2018). *ECOWAS Framework Agreement on Economic and Technical Cooperation between Turkey and the Economic Community of West African States*: <https://ecowas.int/> adresinden alındı

Enwere, C., & Yılmaz, M. (2014). Turkey's Strategic Economic Relations with Africa: Trends and Challenges. *Journal of Economics and Political Economy*, 228-229.

Grigoriads, I. N., & Kostaras, G. C. (2021). *Turkey's African adventure: Taking stock of a new chapter in EU-Turkey relations*. Athens: Hellenic foundation for European and Foreign Policy.

İnançlı, S., & Mahamat, A. H. (2019). Trade Creation and Trade Diversion Effects in the Economic Community of Central African States. *African Development Review*, 307-317.

Kavala, B. D. (2016). Turkey's Education Diplomacy With Africa. *Florya Chronicles of Political Economy*, 93-122.

Kohnert, D. (2023). Does Turkey support development in West Africa? The example of Nigeria, Ghana and Ivory Coast. 1-25.

Ngwa, N. R. (2019). TURKISH-AFRICAN Relations: An Institutional Approach Of Turkish Foreign Policy Towards Africa. *Journal of International Relations and Diplomacy*, 23-43.

Özkan, M. (2010). What drives Turkey's involvement in Africa? *Review of African Political Econom*, 533-540.

Sıradağ, A. (2020). Turkey's Engagement with the African Organisations: Partner or Competitor? *Indian Council of World Affairs (ICWA)*, 1-11.

Tepecikoğlu, E. E. (2017). Economic relations between turkey and Africa: challenges and prospects. *Journal of Sustainable Development Law and Policy*, 26.

Torres, C., & Seters, J. v. (2016). Overview of trade and barriers to trade in West Africa: Insights in political economy dynamics, with particular focus on agricultural and food trade. *European Centre for Development Policy Management*, 33-37.

TÜİK. (2024). *Türkiye İstatistik Kurumu*. Tükik: <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden alındı

United Nations Conference on Trade and Development. (2017). Trade and development. *Beyond austerity: Towards a global new deal*.

Zeba, S. (2008, Kasım 27). *Batı Afrika Devletleri Ekonomi Topluluğu (ECOWAS)*. Tasam-Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/3638/bati_afrika_devletleri_ekonomi_toplulugu_ecowas adresinden alındı

EXTENDED ABSTRACT

This study focuses on the evolving economic landscape shaped by the increasing importance of international trade agreements between West Africa and Turkey. The thesis specifically focuses on the trade relations between ECOWAS and Turkey, analyzing how these trade agreements have deepened economic ties and expanded market access. This enhanced economic integration is highlighted as a critical factor in promoting regional cooperation and sustainable development. It highlights the strategic significance of ECOWAS-Turkey trade relations, the need for empirical insights to inform effective trade and logistics policies, and the study's academic contribution to understanding the dynamics of trade agreements. The study is timely, aiming to provide contemporary insights into the current situation and future trends in global trade.

The research aims to:

1. Evaluate the impact of ECOWAS-Turkey trade agreements on West Africa-Turkey trade.
2. Identify trade challenges and opportunities in this trade.
3. Offer policy recommendations to enhance trade efficiency.
4. Contribute to academic discussions on trade agreements.

It employs a qualitative approach to analyze and discuss the current state and future projections of Turkey-ECOWAS trade relations, despite the challenge of limited sources. The study fills a gap in the literature, offers practical insights and policy recommendations for stakeholders, and contributes to understanding the interaction on trade agreements, potentially guiding future trade strategies.

International trade is crucial for global economic growth, improving living standards, and fostering cooperation. Recently, there has been a rise in regional and bilateral trade agreements aimed at reducing trade barriers and enhancing economic integration. The Economic Community of West African States (ECOWAS) actively engages in these agreements to strengthen trade relations, and Turkey has become a significant trade partner for West Africa with increasing trade volumes.

ECOWAS, consisting of 15 member countries, supports economic cooperation and development across sectors like trade, transportation, and agriculture. Established by the Lagos Treaty in 1975, ECOWAS aims to promote regional integration, economic stability, and development. Its successful initiatives have positively impacted West Africa's economic growth and positioned it as a leading force in the region's future development.

Turkey's imports from ECOWAS countries have shown variable trends between 2014 and 2023. In 2014, imports were \$662.8 million, rising to \$711.3 million in 2015, marking a 7.3% increase. There was a slight decline of about 4.1% in 2016, but imports grew significantly by approximately 9.8% in 2017. However, imports fell sharply by 20.1% to \$597.4 million in 2018, and this decline continued into 2019. The most significant increase occurred in 2020, with an impressive 87.8% rise, though this was followed by a 24.5% drop in 2021. In 2023, imports surged by 41.2% to \$1,024.1 million, the highest

value in the period, compared to a small 3.1% decrease in 2022. Overall, the decade-long period shows fluctuating import trends, highlighting both significant declines and notable gains, such as those in 2020 and 2023. Analyzing these trends is crucial for understanding the evolving trade dynamics between Turkey and ECOWAS member countries. Turkey's imports data reveals a clear dominance of mineral fuels, mineral oils, and their distillation products throughout the period, with notable peaks and troughs. For instance, exports surged to \$1.77 billion in 2014 and reached another peak of \$1.30 billion in 2019. However, values dropped to \$1.05 billion in 2020, with exports stabilizing around \$958.89 million in 2021 and \$1.12 billion in 2022.

Turkey's imports from ECOWAS and globally share several similarities and differences. Both export categories are dominated by mineral fuels and oils, and cocoa and cocoa products are significant in both contexts. Additionally, natural resources and precious metals are important in both markets. However, exports to Turkey show a narrower range of commodity categories compared to global exports, which include a broader diversity of goods such as wood, cotton, and rubber. Globally, there is also greater diversification in export targets compared to the more concentrated focus seen in exports to Turkey.

In contrast, some countries have seen fluctuations or declines in Turkey's exports. Niger, for instance, saw a significant increase from \$56.3 million in 2018 to \$130.9 million in 2022, but then faced a sharp drop to \$71.3 million in 2023. Sierra Leone experienced a rise from \$52.5 million in 2018 to \$120.9 million in 2022, followed by a decrease to \$80.4 million in 2023. Burkina Faso also saw a major increase from \$52.8 million in 2018 to \$126.4 million in 2022, but then experienced a decline to \$117.9 million in 2023. These fluctuations suggest potential volatility in trade relationships or market conditions. Overall, while countries like Senegal and Cape Verde exhibit stable growth in Turkey's exports, others show varying degrees of fluctuation or decline. These differences highlight the complex nature of international trade dynamics influenced by economic conditions, political stability, and market demand. To maintain and enhance trade relations with ECOWAS countries, Turkey should address these challenges through strategic initiatives aimed at improving market access, encouraging investment, and fostering bilateral cooperation.

In summary, Turkey's imports from ECOWAS are heavily reliant on mineral fuels and oils, with significant contributions from cocoa and other commodities with fluctuating export levels over the years. The data reflects both consistent export patterns and dynamic changes in response to market conditions.

Turkey's exports to ECOWAS between 2014 and 2023, countries demonstrated a generally stable upward trend. Exports surpassed \$1.8 billion in 2018 and continued to rise, reaching \$2.2 billion in 2019 and \$2.5 billion in 2020. In 2021, trade with ECOWAS hit a record high of \$3.3 billion. Although the growth rate slowed in 2022, exports increased to \$3.47 billion, indicating continued stability. However, in 2023, Turkey's exports to ECOWAS fell to \$2.88 billion, reflecting a decline due to changes in trade regulations, economic conditions, and market demand fluctuations. Throughout this period, iron and steel consistently rank among the highest imported goods, indicating significant demand within ECOWAS. Imports of materials such as salt, sulfur, earths, stones, plastering materials, lime, and cement show a generally increasing trend, likely driven by steady demand for construction and industrial purposes. Imports of nuclear reactors, boilers, machines, and mechanical devices fluctuate but occasionally reach notable peaks, suggesting varying industrial needs. Electrical machines and equipment consistently rank among the top imports, with values showing a general upward trend, reflecting growing demand for electrical equipment in ECOWAS. Items made of iron or steel also represent a significant portion of imports from Turkey, maintaining a notable presence despite year-to-year variations. Meanwhile, trends in categories such as milling industry products, plastics, and others are more variable, with certain years showing significant contributions but not consistently ranking among the highest imports.

ECOWAS's trade with Turkey and the world between 2013 and 2023, shows notable patterns. ECOWAS's exports to Turkey were primarily focused on mineral fuels, oils, cocoa, and cocoa products, with increases in cotton and rubber exports reflecting diversification efforts. Imports from Turkey were largely industrial equipment, including machinery, nuclear reactors, and boilers, indicating ECOWAS's

need for industrial goods. Globally, ECOWAS remains heavily reliant on mineral fuels and oils and imports machinery and vehicles to meet industrial and transportation needs. Despite fluctuations in trade values, there has been steady growth, particularly in machinery and electrical equipment sectors, highlighting both the strengths and dependencies in ECOWAS's trade relationships. Turkey's relationship with ECOWAS countries has significantly developed over the past decade. Recent agreements have marked a turning point, emphasizing trade facilitation, investment promotion, and infrastructure development. Notably, the Turkey-ECOWAS Free Trade Agreement aims to reduce tariffs and trade barriers between Turkey and ECOWAS member states.

Trade between the Economic Community of West African States (ECOWAS) and Turkey has been growing steadily, but several challenges could hinder future growth. Key obstacles include inadequate transportation and infrastructure in ECOWAS countries, which make shipping goods costly and difficult, as well as trade barriers like tariffs and non-tariff barriers (NTBs) that complicate imports and exports. Additionally, supply chain disruptions, political instability in some ECOWAS nations, and corruption further impede trade. However, there is significant potential for growth due to the large populations and strong demand in both regions. Addressing these challenges through infrastructure improvements, reducing trade barriers, strengthening supply chains, promoting political stability, and combating corruption could foster better economic cooperation and create more opportunities for businesses and citizens.

These Trade agreements have notably advanced logistics, reducing trade barriers and simplifying customs procedures, thereby enhancing trade efficiency. They have also spurred investment, with Turkey becoming a major investor in sectors such as construction, energy, and industry in West Africa. For instance, the Turkey-ECOWAS Economic and Business Forum in 2018 marked a milestone, with trade between Turkey and ECOWAS growing tenfold from \$200 million to \$2 billion, and future targets set at \$5 billion in the short term and \$10 billion long-term. Additionally, these agreements have strengthened Turkey's diplomatic and political ties with ECOWAS countries, fostering cooperation in security, education, and cultural exchange. Turkish educational institutions in West Africa and the increase in West African students in Turkey have bolstered mutual understanding and long-term relationships. The new agreements represent a significant milestone, offering mutual benefits and laying a strong foundation for future collaboration. The ongoing deepening of economic, diplomatic, and cultural ties between Turkey and ECOWAS member states promises continued growth and development, supporting regional stability and international cooperation.

In conclusion, Turkey is expanding its economic partnerships by strengthening ties with West Africa, especially through ECOWAS. This shift aims to reduce dependence on traditional trade partners like Europe and the U.S., with a focus on African markets since the 2009 economic crisis. Turkey is investing in key infrastructure projects in construction, energy, and healthcare. The importance of trade agreements in improving logistics is noted, with emphasis on reducing trade barriers, enhancing infrastructure, and leveraging technology. Turkey's increased involvement in West Africa represents a strategic move towards a more diversified foreign policy and enhanced regional influence.